

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA NÁRODOHOSPODÁŘSKÁ

Komparace rodinné politiky České republiky s vybranými zeměmi Evropské unie
Comparison of Family Policy in the Czech Republic with Selected Countries of the European
Union

Student: Bc. Kateřina Podolánová
Vedoucí diplomové práce: Ing. Michaela Tichá, Ph.D.

Ostrava 2015

Zadání diplomové práce

Student: **Bc. Kateřina Podolánová**
Studijní program: **N6202 Hospodářská politika a správa**
Studijní obor: **6202T027 Národní hospodářství**
Téma: **Komparace rodinné politiky České republiky s vybranými zeměmi
Evropské unie
Comparison of Family Policy in the Czech Republic with Selected
Countries of the European Union**

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
 2. Základy rodinné politiky a populačního vývoje Evropy
 3. Komparace rodinných politik ve vybraných zemích
 4. Zhodnocení vybraných nástrojů rodinné politiky v České republice a ve vybraných zemích
 5. Závěr
- Seznam použité literatury
Seznam zkratk
Prohlášení o využití výsledků diplomové práce
Seznam příloh
Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

KALIBOVÁ, K., Z. PAVLÍK a A. VODÁKOVÁ. *Demografie (nejen) pro demografy*. 3. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009. ISBN 978-80-7419-012-4.
MUNKOVÁ, Gabriela. *Sociální politika v evropských zemích*. Praha: Univerzita Karlova, 2004. ISBN 80-246-0780-8.
WALSH M., P. STEPHENS, and S. MOORE. *Social Policy and Welfare*. Cheltenham: Stanley Thornes Publishers, 2005. ISBN 0-7487-4591-2.

Formální náležitosti a rozsah diplomové práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

Vedoucí diplomové práce: **Ing. Michaela Tichá, Ph.D.**

Datum zadání: 21.11.2014

Datum odevzdání: 25.04.2015

doc. Ing. Zuzana Kučerová, Ph.D.
vedoucí katedry

prof. Dr. Ing. Dana Dluhošová
děkanka fakulty

Místopřísežné prohlášení

Prohlašuji, že jsem celou práci, včetně příloh, vypracovala samostatně. Přílohy č. 2 a 3, dané mi k dispozici, jsem samostatně doplnila.

V Ostravě dne 18. 4. 2015

Kateřina Podolánová

Na tomto místě bych ráda vyjádřila upřímné poděkování vedoucí mé diplomové práce Ing. Michaele Tiché, Ph.D. za její trpělivost, laskavé vedení a cenné rady týkající se mé diplomové práce.

Obsah

1	Úvod.....	5
2	Základy rodinné politiky a populačního vývoje Evropy.....	8
2.1	Vymezení rodiny a rodinné politiky.....	8
2.1.1	Rodina a její funkce.....	8
2.1.2	Definice rodinné politiky	10
2.1.3	Cíle rodinné politiky.....	12
2.1.4	Zásady rodinné politiky.....	13
2.1.5	Nástroje rodinné politiky.....	15
2.1.6	Základní modely rodinné politiky	16
2.2	Rodinná politika v evropském prostoru	19
2.2.1	Důležité dokumenty přijaté EU vážící se k rodině.....	19
2.2.2	Současný demografický vývoj a jeho možné scénáře v budoucnu	20
2.3	Základy populačního vývoje Evropy	21
2.3.1	Přehled reprodukčního chování v Evropě	21
2.3.2	Ukazatele demografického vývoje v Evropě	24
3	Komparace rodinných politik ve vybraných zemích	27
3.1	Demografický vývoj vybraných zemí	27
3.2	Charakteristiky rodinné politiky v České republice	32
3.2.1	Vývoj rodinné politiky	32
3.2.2	Nástroje české rodinné politiky	35
3.3	Charakteristiky rodinné politiky ve Francii	39
3.3.1	Vývoj rodinné politiky	40
3.3.2	Nástroje francouzské rodinné politiky	42
3.4	Charakteristiky rodinné politiky ve Švédsku	47
3.4.1	Vývoj rodinné politiky	48
3.4.2	Nástroje švédské rodinné politiky	50

3.5	Charakteristiky rodinné politiky v Irsku	53
3.5.1	Vývoj rodinné politiky	53
3.5.2	Nástroje irské rodinné politiky	55
3.6	Komparace rodinných politik vybraných zemí	60
4	Zhodnocení vybraných nástrojů rodinné politiky v ČR a ve vybraných zemích...	64
4.1	Výše státní finanční podpory rodin v České republice	64
4.2	Výše státní finanční podpory rodin ve Francii	66
4.3	Výše státní finanční podpory rodin ve Švédsku	68
4.4	Výše státní finanční podpory rodin v Irsku	70
4.5	Zhodnocení výše finančních podpor pro rodiny ve vybraných státech.....	72
4.6	Návrhy možných opatření týkající se systému podpory rodin v ČR.....	77
5	Závěr	84
	Seznam použité literatury	87
	Seznam zkratk	98
	Seznam obrázků, tabulek a grafů	99
	Seznam příloh	
	Přílohy	

1 Úvod

Rodina jako nejstarší a základní sociální jednotka společnosti je ve většině států předmětem zvláštní podpory prostřednictvím opatření rodinné politiky, která je nedílnou součástí sociální politiky státu. Stát pomocí rodinné politiky pečuje o rodinu, tj. především o manžele, rodiče, ženy v těhotenství a mateřství a také o děti. Hlavním důvodem zvýšeného zájmu evropské odborné i laické veřejnosti o rodinnou politiku je současná nízká plodnost. V dnešní Evropě je průměrný počet živě narozených dětí jedné ženě obvykle pod úrovní prosté reprodukce, tj. méně než 2,1. V roce 2014 se k této hranici přiblížila pouze jediná evropská země, a to Francie. V řadě dalších zemí, do kterých se řadí i Česká republika, poklesl tento ukazatel pod 1,5. Ve vyspělých zemích narůstá podíl trvale bezdětných žen, výrazně se snížil počet sňatků a stále roste rozvodovost. Řada párů žije v neformálních svazcích a značný podíl dětí se rodí mimo manželství. Všechny tyto demografické změny jsou zásadní a historicky nové. Ve výsledku se postupně začíná prosazovat nový demografický režim charakterizovaný zrychlujícím se demografickým stárnutím a v mnoha zemích i úbytkem obyvatelstva přirozenou měnou. V této situaci vyvstávají otázky o budoucnosti nejen demografické, ale i sociální a ekonomické. Početně slabé generace, které se rodí dnes, a silné populační ročníky narozené dříve, vytvářejí spolu se snižující se úmrtností vyššího věku populační nerovnováhu, která do budoucnosti poroste.

Na základě těchto skutečností lze konstatovat, že podpora rodin s dětmi a potažmo plodnost jako taková je velmi důležitá pro budoucí vývoj jednotlivých evropských států, veřejných institucí i samotných obyvatel Evropy, neboť rodina je prostorem, ve kterém dochází k formování osobnosti člověka, prostorem tvorby lidského kapitálu, výchovy a růstu budoucích generací. Tato práce je zaměřena právě na rodinnou politiku České republiky ve srovnání s vybranými zeměmi. Pomocí této komparace budou analyzovány podobnosti a rozdílnosti těchto politik v České republice a ve třech vybraných zemích Evropské unie, které dosahují nejlepších výsledků v rámci úhrnné plodnosti v Evropě.

Cílem diplomové práce je na základě této analýzy navrhnout možná opatření týkající se systému podpory rodin s dětmi v České republice, která by mohla vést ke zvýšení porodnosti.

Determinace tří zemí pro diplomovou práci byla založená, jak již bylo zmíněno, na demografickém ukazateli úhrnné plodnosti¹, který vyjadřuje intenzitu plodnosti celé populace. Pro analýzu byly vybrány země na základě dlouhodobého vývoje tohoto ukazatele, kde tyto

¹ Hodnota tohoto demografického ukazatele vyjadřuje průměrný počet dětí narozených jedné ženě během jejího života za předpokladu, že by se obecná míra plodnosti podle věku během reprodukčního období ženy neměnila (United Nations, 2015a).

země dosahují nejlepších výsledků. Společným jmenovatelem vybraných států je také to, že se jedná o země nejenom evropské, ale také jsou součástí Evropské unie.

Nejvyšší míry úhrnné plodnosti v minulých letech v rámci Evropy dosahovala Francie spolu s Irskem, kdy se země již několik let pohybují okolo hranice prosté reprodukce², což je při evropském průměru, který je hluboko pod touto hranicí (1,5 potomka na jednu ženu), velmi dobré. V loňském roce dosáhla míra úhrnné plodnosti Francie 2,08 dítěte na matku, přičemž počet nově narozených dětí ve Francii je 4krát vyšší než počet imigrantů (MZV, 2015a). Již zmíněné Irsko je další vybranou zemí. V loňském roce dosáhlo míry 2,0 dítěte na matku a je dobré zmínit, že přes 76 % celkové porodnosti v zemi tvoří pouze irské matky (ESRI, 2015). Třetím státem pro analýzu diplomové práce bylo vybráno Švédsko, které za poslední roky také vykazuje vysoký ukazatel úhrnné plodnosti. V loňském roce to bylo 1,88 dítěte na matku³. V rámci tohoto ukazatele dosahuje velmi dobrých výsledků také např. Velká Británie, která v loňském roce dokonce dosáhla na míru 1,90 dítěte na matku, avšak dle studie Munkové (2005) je v této zemi velmi vysoká porodnost imigrantek a vysoká dětská chudoba. Proto je pro diplomovou analýzu vhodnější zvolit Švédsko, které je typickým státem zaměřeným na rodiny s dětmi (CIA, 2014).

Tato diplomová práce je rozdělena do 3 kapitol. První část pojednává zejména o základních charakteristikách rodiny a rodinné politiky. Jsou zde popsány primární funkce rodiny, definice rodinné politiky, její cíle, nástroje a také zásady. Poté následuje nastínění toho, jak funguje tato politika v rámci evropského prostoru, a poslední část přibližuje základy populačního vývoje v Evropě.

V další kapitole je přiblížen demografický vývoj vybraných zemí, kde jsou v grafech znázorněny základní ukazatele populačního vývoje, jako je např. úhrnná plodnost, míra úmrtnosti, či sňatečnost a rozvodovost. Dále kapitola pojednává o vývoji rodinných politik v jednotlivých zemích a také jsou zde vymezeny nástroje, které země používají při podpoře rodin. Poslední část kapitoly je pak zaměřena na komparaci vymezených nástrojů vybraných zemí.

Poslední kapitola diplomové práce se soustředí na zhodnocení podpory rodin v jednotlivých státech. Pozornost je zaměřena především na přímou státní podporu, která je realizována prostřednictvím finančních dávek. Na základě následného zhodnocení těchto

² Za hraniční hodnotu prosté reprodukce obyvatelstva je považována hodnota 2,1 potomků na jednu ženu. Při této úhrnné plodnosti dochází k zachování početního stavu populace.

³ V roce 2014 se v žebříčku zemí dle úhrnné plodnosti hned za Švédskem umístil Island s mírou necelých 1,88 a za ním s mírou 1,86 Norsko. Tyto země v rámci Evropy tedy také dosahují velmi dobrých výsledků (CIA, 2014).

dávek a při zvážení ostatních podmínek a faktorů, které v daných státech v rámci rodinných politik fungují, budou navržena možná zlepšení pro systém podpory rodin v České republice.

Při psaní diplomové práce je použita komparativní metoda spolu s metodami analýzy, syntézy, dedukce a indukce. V teoretické části práce je čerpáno zejména z odborných knih zabývajících se rodinnou tematikou a populačním vývojem. V další části je čerpáno zejména z internetových stránek ministerstev vybraných zemí, jež se zabývají danou tematikou, ale také např. z odborných publikací. Data do diplomové práce byla pak převážně čerpána z OSN a legislativní normy, které jsou v práci používány jsou platné k 1. 1. 2015.

2 Základy rodinné politiky a populačního vývoje Evropy

První dvě části této kapitoly jsou zaměřeny na rodinnou politiku. Nejdříve jsou charakterizovány základní pojmy, definice, cíle, nástroje či jednotlivé modely rodinných politik a v další části je přiblížena rodinná politika v rámci evropského prostoru. Třetí část pak pojednává o populačním vývoji v Evropě.

2.1 Vymezení rodiny a rodinné politiky

Dříve než bude přikročeno k vymezení rodiny v tradiční a poté v moderní společnosti, je třeba se zaměřit na původ slova rodina, který v indoevropských jazycích ukazuje na její ekonomický základ. Po staletí odkazovaly vztahy v rodině téměř výlučně k vlastnictví a autoritě, nikoli k lásce. Staří Řekové používali pro rodinu slovo OIKOS. Toto slovo však také označovalo majetek a bydliště. Do moderních jazyků se z něho vyvinulo slovo ekonomie. První ekonomie, kterou naše kultura znala, byla rodinnou ekonomikou, protože vlastnictví bylo produkováno a konzumováno v rodinách. Aristoteles říká, že rodina (OIKOS) sestává ze tří elementů: mužského, ženského a služebného. Latina pak zavedla slovo FAMILIA, které převzaly germánské a románské jazyky jako označení pro rodinu. Římané ovšem nepoužívali toto slovo pro označení pokrevních vztahů, nýbrž pro všechny majetek domácnosti, tj. pole, dům, peníze i otroky. FAMULUS znamená v latině sluha. Plebejská forma sňatku spočívala ve starém Římě v tom, že muž si koupil ženu a ta byla právně uznaná za jeho vlastnictví – byla jeho FAMILIA, majetek (Collins, 1985).

2.1.1 Rodina a její funkce

Učebnice sociologie (viz např. Možný, 2006) po dlouhou dobu začínaly tvrzením, že rodina je pro sociologii příkladem morfostatické instituce. Rodina je pojem, který označuje sociální zařízení. Základním účelem tohoto zařízení je formovat soukromý prostor pro reprodukci společnosti. Rodina ochraňuje své příslušníky a její forma, vnitřní uspořádání a habitus je stabilní. Důležitá je i schopnost vyvažovat změny ve svém okolí. Tyto faktory a převážně stabilita jsou předpokladem a podporou dynamického rozvoje, protože zamezují chaosu a zhroucení společenského systému. V tradiční společnosti bylo rodičovství tou nejpřirozenější věcí na světě. Dnešní sociologie zaznamenává změnu, rodičovství není samozřejmostí. Mateřství přestává být pro většinu žen přirozeným údělem, stále častěji rozhoduje vědomá volba. Rodičovství tím mnoho získalo, ale řada jistot se z něho zároveň vytrácí. Vrstevnická skupina, jejíž hodnoty jsou stále více posilovány působením hromadných sdělovacích prostředků, odsouvá při socializaci dítěte do pozadí status rodičů. Autonomie rodičů je

omezována veřejnými institucemi a pro teorie socializace se stává nesamozřejmou i přijetí mužské a ženské sociální role (Možný, 2006)

Právě u těchto primárních sociálních rolí došlo a dále dochází k jedinečným vnitřním změnám. Přestože vnější rysy rodiny rodina zachovává, změnila se její povaha tím, že se stala ekonomickou institucí. Každodenní život rodiny, v níž je zaměstnaná žena, je ovlivněn a s ním i struktura (skladba) vztahů. Vlivu podléhají i možnosti a limity rodiny. Domácnosti s dětmi, kde oba rodiče pracují, se právě v posledním půlstoletí minulého věku staly až na výjimky obecným pravidlem (Možný, 2006).

Faktory, které ovlivnily podobu a vývoj společnosti od tradiční formy k té moderní, lze dle Krebse a kol. (2010) shrnout do následujících bodů:

- prosazení značné volnosti při uzavírání manželství směrem k prosazení lásky a sexuální přitažlivosti před ekonomickými a majetkovými důvody,
- růst úrovně vzdělání a kvalifikace žen a jejich stoupající podíl na trhu práce,
- akcelerace trendu uvolňování rozvodového zákonodárství a vzestup rozvodovosti a podílu opakovaných manželství,
- rozvoj demokracie a osobních práv, které ovlivnily liberalizaci potratů, rozšíření antikoncepce a plánování rodičovství, uplatnění práva žen při rozhodování o svém budoucím mateřství,
- zkrácení faktického reprodukčního období u žen a koncentrace porodů do relativně krátké životní etapy,
- prodlužování délky života, a tím i dlouhé soužití partnerů po odchodu dětí,
- úbytek narození dětí ve vyšších pořadích a snížení plodnosti,
- vytváření partnerských svazků bez uzavření manželství a vzestup podílu dětí narozených mimo manželství,
- oddělení sexuality od reprodukce, která se dříve striktně vymezovala ve vztahu k manželství a zákonnosti.

Podle Krebse a kol. (2010) lze v moderní společnosti vymezit rodinu jako soubor společně bydlících a hospodařících manželů či partnerů nebo jednoho z rodičů s dítětem nebo dětmi. Protože s manželskými nebo partnerskými páry nebo jednotlivci a dětmi často žijí i jiné osoby, lze užívat v tomto smyslu příhodnějšího pojmu rodinná domácnost, jejíž podstatou je úplná nebo neúplná rodina.

Také lze uvést alternativní definici dle Lüschera (2003), kde je rodina chápána jako celek rozličných konstelací určité formy života, která obsahuje minimálně dvougenerační soužití

dětí a rodičů, má trvalý charakter a vykazuje pevné vazby mezigenerační a vnitrogenerační solidarity.

G. Esping-Anderson (1999) o rodině uvažuje jako o důležitém aktérovi pro zajišťování blahobytu a také jako o nejdůležitějším sociálním pilíři postindustriální ekonomiky.

Funkce rodiny se vyvíjí, stejně tak jako její definice, v souvislosti se společenskými změnami a proměnou kulturních faktorů, které ovlivňují postavení rodiny ve společnosti i vztahy uvnitř rodiny. Moderní rodina pozbyla některé ze svých dřívějších funkcí. Jiné funkce pouze ztratily (popř. získaly) na důležitosti. Výrost (1998) uvádí čtyři základní funkce:

1. **Funkce reprodukční** (biologická): má význam jak pro společnost jako celek, tak také pro jedince, kteří rodinu vytváří.
2. **Funkce materiální**: v minulosti byla významnější než v současné době, kdy funguje systém sociálních podpor a slabší členové rodiny nejsou tolik závislí na silnějších členech.
3. **Funkce výchovná**: rodina poskytuje dítěti základní orientaci v okolním světě a funguje jako regulátor nežádoucích činností. Rodina také tvoří zcela jedinečné prostředí pro formování postojů ke světu, blízkému okolí a také k sobě samému. Vytváří tak hodnotové orientace, tvoří základ pro formování vlastního já a koncepci vlastního života.
4. **Funkce emocionální**: v této oblasti je rodina jedinečná a nezastupitelná a naopak, pokud rodina nefunguje, je právě tato oblast nejvíce zraňující. Rodina poskytuje všem svým členům uspokojení řady potřeb jako např. potřeby podpory, pomoci a přijetí či potřeby společných rituálů.

Proto, aby rodina plnila uvedené funkce, je třeba přítomnosti všech jejích členů. Vzhledem k dítěti tedy zejména obou rodičů. Je všeobecně známo, že absence jednoho z rodičů je pro sociální i emocionální vývoj dítěte nevhodná. Pokud je ale rozpad rodiny neodvratitelný, je třeba alespoň udržet vztahy mezi oběma rodiči a dítětem na nejvyšší možné úrovni, aby zůstalo zachováno co nejvíce z výše zmíněných funkcí (Výrost, 1998).

2.1.2 Definice rodinné politiky

Odborná literatura poskytuje několik alternativ definice rodinné politiky. Například německý specialista Lampert (1985) považuje rodinnou politiku za soubor opatření a nástrojů, pomocí nichž nositelé rodinné politiky sledují cíl podporovat a chránit rodinu jako instituci. Tato instituce má pak pro společnost nepostradatelnou funkci.

Naopak definice Prestona (1987) upozorňuje na to, že rodinná politika, spolu s populační, by měla poskytovat manželským párům prostředky pro vytvoření rodiny o takovém počtu dětí, který si rodina na základě svého svobodného rozhodnutí sama přeje.

Dále Krebs a kol. (1997) o rodinné politice rozmýšlejí jako o cílevědomém působení veřejných institucí na ekonomický, právní a sociální stav rodiny, i na její členy a také na její prostředí.

Další možná definice byla vymezena na čtvrté evropské regionální konferenci Mezinárodní asociace sociálního zabezpečení v Ženevě v roce 1987, kde byla politika podpory rodiny definována jako „*soubor praktických opatření, která jsou zaměřena na rodinnou jednotku*“ (MASZ, 1987).

MPSV nabízí také jednu z alternativ, jak je možné na rodinnou politiku pohlížet. Výše uvedená instituce chápe rodinnou politiku jako soubor činností a opatření státu, která cílevědomě směřují k uznání a podpoře výkonu rodinných funkcí ve společnosti. Rodinnou politiku lze chápat jako komplexní systém podpory rodin, který nesměruje k upřednostnění jedné z jejich funkcí (např. populační), ale k posílení schopnosti rodin plnit všechny své přirozené funkce a dále je rozvíjet (MPSV, 2004)

V literatuře je také možné se setkat s pojmem rodinná politika dle užšího a širšího pojetí. Dle užšího vymezení tato politika zahrnuje dávky a služby s výhradním zaměřením na páry s dětmi či na osamělé rodiče. Pojem také zahrnuje hotovostní i věcnou podporu formou přímých transferů rodinám a slev na daních pro rodiny s dětmi, mateřskou a rodičovskou dovolenou, zařízení péče o děti a dotace na zařízení, rodinné právo. V širším pojetí je rodinná politika rozšířena na všechny oblasti veřejných politik, které mohou mít vliv na blaho rodin, nevyjímaje politik a opatření ve veřejné dopravě, bezpečnosti, imigraci, vzdělávání apod. (Matějková a Palonciová, 2005).

Podle MPSV (2005) je rodina prostorem, ve kterém dochází k formování osobnosti člověka, prostorem tvorby lidského kapitálu, výchovy a růstu budoucích generací. Je bezesporu základní a nejvýznamnější jednotkou naší společnosti - na její prosperitě závisí udržitelný rozvoj naší společnosti, rozvoj kulturní, sociální i ekonomický. Rodinná politika pak tedy představuje souhrn aktivit a opatření za účelem podpory rodiny a je soustředěna, jak již bylo zmíněno výše, na podporu rodin ve výkonu jejich přirozených funkcí. Jejím účelem není přebírání těchto funkcí a zasahování do vnitřního života rodin, rozdělování sociálních rolí v rodině apod. Rodinná politika by měla pamatovat na všechny vývojové fáze rodin, stejně jako na jejich potřeby v konkrétních situacích.

Na závěr lze zmínit, že s rodinnou politikou se obvykle také značně prolíná politika populační. Ta je souhrnem konkrétních praktických opatření převážně dlouhodobého charakteru, jimiž se má usměrnit populační vývoj ve smyslu cílů určité vládní moci (Roubíček, 1997).

Populační politiku lze dle Roubíčka (1997) rozlišovat především:

- a) podle cílů, které si klade, na kvantitativní a strukturální,
- b) podle prostředků, které používá, na stimulační, represivní či selektivní,
- c) podle předmětu svého působení, a to zejména na natalitní politiku zaměřenou na podporu, či na omezování porodnosti (natality) a na migrační politiku zaměřenou analogicky na podporu či omezování zahraničního stěhování.

2.1.3 Cíle rodinné politiky

Konkrétní rodinná politika v jednotlivých státech může sledovat více cílů, které se vztahují, kromě rodiny jako celku, také na jednotlivé skupiny rodin, které mají určité potřeby nebo trpí zvláštním zatížením. V zásadě je ale hlavním cílem v moderních státech podle Krebse a kol. (2010) zmírňování narůstajících nákladů rodin při chránění mladé generace realizací principu sociální spravedlnosti, principu sociální solidarity a principu sociální garance.

K dalším důležitým cílům rodinné politiky řadí Matoušek (2000) posílení společenské vážnosti rodin a manželství, ochrana svobodného a všestranného rozvoje individua v rodině, zlepšování životních podmínek pro optimální rozvoj dětí či slučitelnost rodinné funkce a zaměstnání.

V rámci MPSV (2005) je základním cílem rodinné politiky vytváření příznivějšího společenského klimatu a také podmínek pro rodinu, jež umožní lidem realizovat vlastní životní strategie v naplňování partnerských a rodičovských plánů. Ministerstvo také upozorňuje, že je důležité přitom respektovat diferencované zájmy a potřeby různých rodinných typů a členů rodin.

MPSV (2005) definuje i několik dalších odvozených obecných cílů:

- posunout vytváření všestranně příznivých podmínek pro rodinu do centra trvalé pozornosti politické i správní reprezentace země,
- posilovat vědomí hodnoty rodiny a vlastní odpovědnosti za její funkčnost a stabilitu především u současné mladé generace a také následujících generací, např. podporou výchovy k partnerství, manželství a rodičovství,
- posilovat ekonomickou a také sociální suverenitu rodin a jejich členů na trhu práce pomocí daňového systému a systému sociálního zabezpečení,

- koncipovat a rozvíjet rodinnou politiku jako dlouhodobou celospolečenskou aktivitu koordinovanou veřejnou správou za účasti občanského sektoru, komerčního sektoru, odborníků, médií a široké občanské veřejnosti,
- podpořit koncipování účinné rodinné politiky rozvíjením výzkumu poskytujícího dostatek poznatků o aktuálních a perspektivních potřebách rodin a vhodných způsobech jejich uspokojování.

MPSV (2005) také formuluje několik odvozených specifických cílů:

- formovat rodinnou politiku tak, aby rodiny mohly mít tolik dětí, kolik si přejí, a v době, kterou si zvolí,
- minimalizovat handicapy dětí, které vyrůstají v ekonomicky a sociálně oslabených či neúplných rodinách podpůrnými opatřeními tak, aby se jejich životní šance v oblasti vzdělávání, uplatnění na trhu práce a ve společnosti jen minimálně odlišovaly od jejich vrstevníků, kteří vyrůstají v ekonomicky i sociálně silných rodinách,
- vytvářet rodičům vhodné podmínky pro skloubení nároků trhu práce s nároky péče o nezaopatřené děti a nesoběstačné členy rodiny.

Na základě pouhého vytyčení cílů rodinných politik nelze konstatovat, že státy usilují o dosažení všech těchto vyjmenovaných cílů současně. Jak uvádí Krebs a kol. (2010), rodinná politika se vzhledem k historickým, ekonomickým a politickým souvislostem a kulturním a národním aspektům v jednotlivých zemích věnuje daným cílům v souladu se zvoleným modelem rodinné politiky a adekvátně k nim používá i různých nástrojů.

2.1.4 Zásady rodinné politiky

Rodinná politika vyžaduje specifické etické ukotvení. Zde vycházíme z předpokladu, že každá politika má sloužit k prospěchu občana i celé společnosti. Rodinná politika musí spět ke zkvalitnění života rodiny. Pro upevnění a zkvalitnění rodinného života je nutné jisté hodnoty posílit a oživit. S takovou pomocí rodina může kvalitně plnit svoje poslání, dobře fungovat. Tyto hodnoty jsou úzce spojeny s utvářením hodnotného osobního lidského společenství – rodiny jako základu společnosti (Vančurová, 2005).

Podle Vančurové (2005) je základní hodnotou, na níž musí být rodinná politika budována, **humanismus**. Klíčová je úcta k člověku jako jedinečné bytosti, zájem na důstojném, kvalitním a spokojeném životě jedinců v průběhu všech životních etap, které se pro většinu populace ztotožňují s žitím v rámci různých forem soužití a podob rodin. Je žádoucí, aby se myšlenky humanismu promítaly ve vzájemných postojích všech generací: dětí, rodičů i prarodičů.

Rodinná politika musí také **respektovat svobodu a odpovědnost**. Znamená to, že každý člen rodiny by měl mít možnost vlastního svobodného rozhodování a právo na rozvoj své osobnosti podle vlastních představ, zájmů, předpokladů a dispozic. Respektování svobody členů rodiny je ale současně podmíněno jejich **odpovědností**. V rodině jde zejména o odpovědnost dospělých členů za sebe sama i o odpovědnost všech vůči druhým, zejména těm členům rodiny, kteří si bez pomoci ostatních nejsou schopni zajistit svoji existenci, jako jsou děti a bezmocní členové rodiny.

Další základní hodnotou, z níž musí rodinná politika vycházet, je **zásada rovnosti**. Tu je třeba chápat jak ve smyslu rovnosti všech členů rodiny v důstojnosti, právech, svobodě i odpovědnosti, tak jak jsou vymezeny právními normami, zejména v zákonech o rodině, tak i ve vztahu k tomu, že rodina představuje velice rozmanitou entitu.

Významnou hodnotu pro orientaci rodinné politiky také představuje **solidarita**. Té je nutno rozumět ve dvou významových rovinách. Solidarita je jednak základem vnitřního uspořádání a fungování rodin a v tomto případě jde o tzv. vnitrorodinnou solidaritu. Dále se jedná o solidaritu, která reaguje na skutečnost různorodé příjmové pozice rodin. Některé rodiny jsou ohroženy určitým sociálním poklesem (chudobou, sociálním vyloučením), který společnost v dané době neakceptuje jako ještě přijatelný standard, a stát proto organizuje pomocí daní a sociálních dávek transfer ve prospěch těchto rodin.

V rodinné politice hraje významnou roli i fenomén **sociální spravedlnosti**. Znamená to, že rozdíly existující zejména v příjmech i životních šancích mezi jednotlivými typy rodin a jednotlivými rodinami nepřekročí určitou mez a budou společností vnímány jako přijatelné, užitečné a opodstatněné.

V neposlední řadě lze zmínit **zásadu sociální garance**. Systém sociálního zabezpečení musí všem občanům poskytovat záruku při vzniku společensky uznaných životních událostí, vytvořit spolehlivou záchranou síť, která by všem občanům zabezpečovala dosažení alespoň společensky uznané minimální životní úrovně.

Zásady rodinné politiky, které jsou zde uvedeny, se v různých zemích a dobách vzájemně kombinují a ovlivňují. Tyto modifikace vycházejí z faktorů, které mají původ v historicko-kulturních aspektech, tradicích a modernizujícím pohledu na vnímání funkce a poslání rodiny. Očekává se, že stát ocení významnou úlohu a společenskou roli rodiny. Tyto okolnosti je nezbytné citlivě zvažovat, hodnotit a posuzovat. Rodina je chápána jako živý organismus, prochází tedy v čase určitými změnami a zároveň ji charakterizuje i jistá setrvačnost (Vančurová, 2005).

2.1.5 Nástroje rodinné politiky

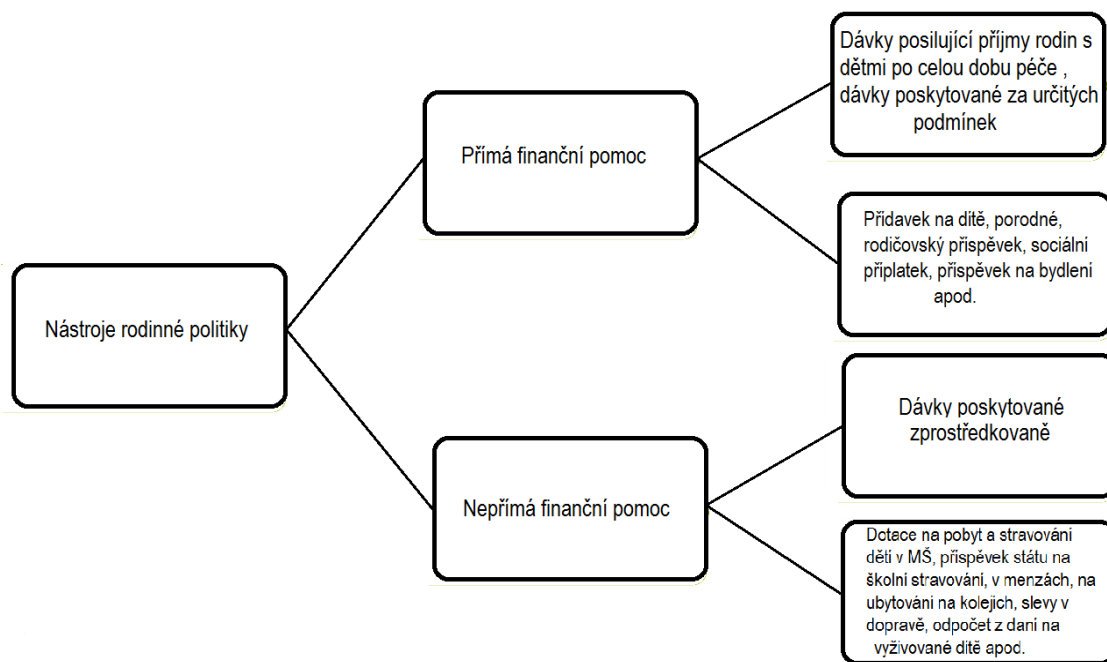
Financování rodinné politiky souvisí zejména s rozsahem působení národních států v oblastech sociální a daňové politiky a s typem státu blahobytu, k němuž se země přiklání. Typologie jednotlivých států blahobytu bude vymezena v podkapitole níže.

Široké spektrum úrovní a forem podpory rodiny je v současnosti součástí systému podpory ve vyspělých státech. Tyto formy vycházejí z různých filosofických, ekonomických a politických východisek a principů. Důraz je především kladen zejména na „ochranu“ rodiny, posilování její soběstačnosti, kompenzaci některých nákladů. Nelze opomíjet ani potřebu vytvoření prostoru pro maximální míru svobody v rozhodnutích o záležitostech rodinného života (Matějková a Paloncyová, 2005).

Obecně lze dělit nástroje rodinné politiky na finanční a nefinanční.

Finanční nástroje rodinné politiky pak jsou děleny na přímé a nepřímé. Jak je možné vidět na obrázku č. 2.1, tak přímá pomoc zahrnuje např. přídavek na dítě, rodičovský příspěvek, příspěvek na bydlení apod. a je zaměřena na poskytování dávek, které posilují příjmy rodin s dětmi. U nepřímé finanční pomoci, jsou dávky poskytované zprostředkovaně a jsou uskutečňovány především prostřednictvím daňových opatření, ale také zde lze zahrnout příspěvek státu na stravování ve školních jídelnách, slevy dětí a studentů na dopravu aj.

Obrázek 2. 1: Finanční nástroje rodinné politiky

Zdroj: Evropský sociální fond v ČR, 2008

Dále jsou výše zmíněny nefinanční nástroje rodinné politiky. Lze je definovat jako služby pro rodiny. Ze širokého spektra sociálních služeb je důležité zmínit především zajištění péče

o malé, předškolní a školní děti, oblast slučitelnosti pracovních a rodinných rolí a s tím souvisejících podmínek na trhu práce, případně různé služby pro domácnost. V této oblasti podpory rodin ve srovnání s předchozími formami finanční podpory roste vedle státních opatření význam nestátních, soukromých a jiných institucí či místních samospráv (Hohne, 2008).

Tato podkapitola se zabývá všeobecnými nástroji rodinných politik. Konkrétní nástroje jednotlivých zemí, které byly vybrány pro účely diplomové práce, budou vymezeny podrobněji ve 3. kapitole.

2.1.6 Základní modely rodinné politiky

Jak bylo poznamenáno již v úvodu, rodinná politika je úzce spjata s politikou sociální. V minulosti i v dnešní době existovaly a nadále existují snahy vytvořit určitou typologii sociální, potažmo rodinné politiky. Vymezení typů rodinné politiky je však přinejmenším problematické, mj. také z toho důvodu, že definice i její obsah jsou samy nejednoznačné. Lze tedy vymezit několik typologií rodinné politiky.

První typ, který bude uveden, vymezili Kameraman a Kahn, jedni z prvních analytiků rodinné politiky. V roce 1978 autoři definovali pojmy „explicitní a implicitní rodinná politika“ v publikaci *Rodinná politika a rodiny ve 14 zemích*. Explicitní rodinná politika spočívá v tom, že si země vytyčily zákonnou formu institucionální formulace rodinné politiky. Rodina zde je předmětem politických diskusí a politické cíle jsou zde jasně stanoveny. Naopak implicitní politiky nedisponují podobnou charakteristikou, ačkoliv země s implicitní rodinnou politikou mohou mít také velmi rozvinuté politiky související s rodinou. Rozdíl je v tom, že tyto politiky mají různě formulované cíle, kde nejsou tyto cíle určeny výhradně rodinám. Jsou to například koncepty s problematikou žen a dětí, rovnosti pohlaví, chudoby, zaměstnanosti apod. Mezi země s explicitní rodinnou politikou lze zařadit např. Německo, Belgie, Francii a s implicitní rodinnou politikou je to pak např. Velká Británie, Dánsko či Itálie (Matějková a Paloncyová, 2005).

Jako další hledisko, jak je možné pohlížet na rodinné politiky, lze uvést rovné příležitosti mužů a žen. Zde se potom hodnotí to, do jaké míry umožňuje rodinná politika skloubit pracovní a rodinný život, do jaké míry jsou ženy diskriminovány v závislosti na jejich rodinných povinnostech a do jaké míry jsou muži podporováni ve spolupráci na rodinných povinnostech.

Jiným kritériem může zase být velkorysost finanční provize, tj. zohlednění výše dávek a daní, doplňkových věcných dávek a příspěvků na bydlení. Z tohoto hlediska má nejštedřejší

rodinnou politiku Lucembursko, Francie, průměrnou Dánsko, Finsko a podprůměrnou Irsko či Španělsko (Matějková a Paloncyová, 2005).

Mezi nejvíce citované však patří typologie sociálních států Gösty Esping-Andersena, jednoho z nejvlivnějších autorů v oblasti komparativního výzkumu sociálních systémů posledních dvou desetiletí.

Podstatou typologie je to, do jaké míry stát snižuje závislost občana na trhu práce. Lze také podotknout, že s daným typem sociálního státu je úzce spjat i typ rodinné politiky. Typologie státu blahobytu byla zmíněna již v podkapitole výše, kde bylo uvedeno, že míra financování rodinné politiky, do jisté míry také závisí na tom, k jakému typu sociálního státu se země přiklání. Andersenova typologie byla různými autory přejímána a adaptována, ale nejčastěji jsou rozlišovány následující 4 typy, které uvádějí ve své práci Matějková a Paloncyová (2005):

- 1) Tzv. **liberální režim** (anglosaský), který je typický pro svou pasivní politiku zaměstnanosti, redukovanou pomoc neprivilegovaným skupinám, nízkým zastoupením státního sektoru na trhu práce, flexibilním pracovním trhem, slabou rolí odborů a nízkými sociálními dávkami. Rodina není v tomto režimu nijak zvlášť podporována, stát intervenuje pouze v krizových situacích. V rámci Evropy tento režim funguje ve Velké Británii a Švýcarsku.
- 2) **Sociálně demokratický systém** (skandinávský) je charakteristický vysokým zdaněním populace, aktivní politikou zaměstnanosti, vysokou participací žen na trhu práce či štědrrou sociální politikou. Tento systém svými ochrannými rysy umožňuje lepší skloubení pracovní a rodinné sféry než systém liberální. Tento systém je typický pro Švédsko, Dánsko, či Norsko.
- 3) **Konzervativní režim** (bismarckovský, Německo, Francie, Nizozemsko) je takový režim, který se zaměřuje na ochranu osob, které nejsou zaměstnány z důvodu zdravotního postižení, ztráty pracovního místa či odchodu do důchodu aj. Sociální dávky jsou závislé na době pojištění a výši odváděného pojištění. V tomto systému se podporuje tradiční dělba rolí muže a ženy, kde žena je ekonomicky závislá živiteli rodiny – muži. Malá státní podpora možnosti skloubit zaměstnání a rodinu má velký vliv na rodinné plány mladých lidí. Musíme ovšem podotknout, že Francie se svými pronatalitními opatřeními se od klasických konzervativních zemí liší.
- 4) **Režim prorodinně orientovaný** (latinský) lze najít ve Španělsku nebo např. Itálii. Svým nevyměšováním je podobný režimu liberálnímu, ale na rozdíl od něho se však

spoléhá na pomoc rodiny v ochraně svých členů např. proti ekonomickým či sociálním rizikům. Tím také lze do jisté míry vysvětlit pozdější odchod mladých lidí od rodičů. Ekonomická aktivita žen v těchto zemích je poměrně nízká, konflikt rodiny a zaměstnání je tu velice výrazný a napomáhá u mladých žen k odkladu či odmítnutí založení vlastní rodiny.

V literatuře je také možné narazit i na typ pátý: tzv. **postsocialistický režim sociálního státu**, přičemž tento typ své charakteristické rysy teprve utváří. Lze říci, že se nachází v určité přechodné fázi. Od počátku 90. let musí lidé, kteří tento typ reprezentují, čelit v souvislosti s přechodem na tržní hospodářství relativně novým sociálním jevům. Na jedné straně musí čelit problémům jako je například chudoba, nezaměstnanost či sociální vyloučení. Na straně druhé pak nově nabytá politická svoboda přináší lidem nové příležitosti v oblasti vzdělávání, ve způsobu trávení volného času, rekreace, v oblasti ekonomické aktivity aj.

V odborné literatuře lze naléznout i další typologii sociálních států, a to Titmusovu typologii, která rozeznává tři typy „Social Welfare“ (Brdek a kol., 2002):

- 1) **Reziduální model**, který vychází z liberální koncepce, kdy lidské potřeby jsou uspokojovány prostřednictvím trhu a rodiny. Stát je až poslední instancí a odstraňuje pouze následky sociálních událostí.
- 2) **Průmyslově výkonný model**, jenž vychází z významné role institucí sociálního státu jako doplňku ekonomiky. Potřeby jsou v tomto modelu uspokojovány na základě zásluh, pracovních výkonů a produktivity. Stát garantuje základní společensky uznaná minima potřeb a vytváří prostor pro působení nestátních subjektů a organizací.
- 3) **Institucionálně redistributivní model**, který je opakem reziduálního státu. Vztahuje se ve své podstatě na všechny občany bez ohledu na to, zda jsou sociálně potřební. Vyžaduje značný rozsah přerozdělovacích procesů. Tento model výrazně omezuje význam nestátních subjektů. Jeho zásadou je předcházet sociálním událostem.

Na závěr této podkapitoly lze říci, že v současné době sice stále existují mezinárodní rozdíly v pojetí podpory rodin, ale důraz na rodinu a práci spolu se změnami v mateřské a rodičovské dovolené přinesly zemím s různými „modely“ rodinné politiky jisté sblížení.

Pro příklad je možné zmínit Británii, která již v dnešní době neslouží jako čistě liberální model bez státních zásahů, nebo Německo, které zvažuje odklon od modelu tradičního dělení rolí práce mezi ženou a mužem (Bagavos a Martin, 2001).

2.2 Rodinná politika v evropském prostoru

Vzhledem k tomu, že vybrané země pro analýzu rodinných politik v této práci jsou nejen země evropské, ale jsou také součástí Evropské unie, je dobré si přiblížit současný stav a tuto politiku i v rámci tohoto prostoru.

2.2.1 Důležité dokumenty přijaté EU vážící se k rodině

V Evropské unii zůstává rodinná politika v kompetencích národních vlád, rodina není předmětem tvorby politiky orgánů Evropské unie, avšak EU může vydávat zákony v oblastech sladění pracovního a rodinného života, rovnosti mezi ženami a muži v zaměstnání a v oblasti rozvoje a ochrany dítěte (EHSV, 2011).

Stěžejní normou evropského práva se stala Římská smlouva z roku 1957. Tato smlouva upravovala především volný pohyb pracovních sil mezi členskými státy, což bylo dáno její primárně ekonomickou povahou. Respektování zásady subsidiarity vedlo k tomu, že se společenství zavázalo přijímat legislativní opatření v oblasti sociálního zabezpečení až tehdy, pokud stanovené cíle nemohou být stejně uspokojivě dosaženy na úrovni členských států. Na evropské úrovni bylo pro rodiny prvním z nejdůležitějších kroků přijetí Nařízení 1408/71 z roku 1971 o systémech sociálního zabezpečení migrujících zaměstnanců a jejich rodin. Zřetelnější změny v oblasti sociálního práva byly učiněny sepsáním Maastrichtské smlouvy. Tato smlouva již přímo počítala se sociální politikou na úrovni společenství. Nově pak Amsterodamská smlouva začala posilovat kroky, které kladou důraz na intenzivnější sociální ochranu, boj proti sociálnímu vyloučení a zákaz diskriminace na základě pohlaví či sexuální orientace aj. (Matějková a Paloncyová, 2005).

V průběhu 90. let došlo k přijetí opatření, která se vázala k rodině konkrétněji. Tyto kroky byly učiněny v rámci dokumentu Evropské komise „Sdělení o rodinných politikách“, schválenou v roce 1989. Komise zde doporučuje, aby došlo k vytvoření širšího prostoru pro politiky, které se budou zaměřovat na otázky týkající se rodiny na úrovni Společenství. Prioritou těchto politik je pak věnovat nemalou pozornost otázkám, jako je ochrana dětí a sladování pracovního a rodinného života formou rovného rozdělení rodičovských povinností. V rámci politik pak bez pozornosti nemohou zůstat také nevybrané kategorie rodin. Jedná se zejména o neúplné rodiny, početné rodiny a také o rodiny s nízkými příjmy. Ve stejném roce, kdy byl přijat dokument „Sdělení o rodinných politikách“, byla zřízena Evropská observatoř národních rodinných politik. Účelem tohoto kroku bylo monitorovat trendy v rodinných politikách členských zemí Evropské unie. V průběhu času došlo k rozšíření jejích kompetencí a v roce 2003 byl přijat název Evropská observatoř pro sociální

situaci, demografii a rodinu. Tato instituce má výzkumný charakter a jejím úkolem je analyzovat demografické, ekonomické, politické a sociální změny. Zabývá se rovněž změnami v jednotlivých politikách a jejich dopady na rodinu (Matějková a Paloncyová, 2005).

Poslední instrument, který bude uveden, je Evropská sociální Charta rady Evropy ESCH, která vstoupila v platnost v roce 1965. Zahrnuje základní obecné principy sociálního zabezpečení rodiny v celém evropském prostoru. K naplňování jejího poslání se zavázaly všechny členské země Rady Evropy. V roce 1996 došlo ke zrevidování sociální Charty. Nyní shrnuje do jediného instrumentu všechna práva zaručená Chartou, která byla podepsána v roce 1961, a současně novelizuje a rozšiřuje výčet zaručených práv. Zabývá se otázkou rovnosti pro ženy a muže z hlediska dvou základních aspektů života: práce a rodiny (Matějková a Paloncyová, 2005).

2.2.2 Současný demografický vývoj a jeho možné scénáře v budoucnu

Již bylo naznačeno, že evropské rodiny se zcela mění a s nimi i demografická struktura evropské populace. Ukazatel úhrnné plodnosti je již po několik desetiletí pod hranicí prosté reprodukce obyvatelstva⁴, kdy tento stav bývá někdy označován jako demografická zima. Odsouvá se věk prvního mateřství, roste procento neúplných domácností a rodin bez stálého příjmu, prodlužuje se délka života obyvatel a také narůstá počet závislých starších osob.

Úpadek rozvětvených rodin ve prospěch nukleárních rodin byl zapříčiněn mj. urbanizací a změnami životního stylu, zvýšením individualismu, výskytem nových rizikových sociálních skupin a také častějším sociálním vyloučením. Do této skupiny lze zařadit dlouhodobě nezaměstnané, rodiny s jedním rodičem, chudé pracovníky či děti ohrožené chudobou. Tyto skutečnosti ovlivňují celou evropskou společnost. Odhaduje se, že 17 % Evropanů je zasaženo chudobou a sociálním vyloučením, což má bezesporu dopad na rodinnou politiku (EHSV, 2011).

Za nynější demografické situace EU je důležité rozpoznat dopad prováděných politik na míru plodnosti. Podle EHSV (2011) je možné, že nastane několik scénářů demografického vývoje.

První scénář předpokládá, že se vývoj bude ubírat podle současných trendů. Evropská unie by tak zůstala v situaci, kdy by ukazatel plodnosti zůstal pod hranicí prosté reprodukce.

⁴ Za hraniční hodnotu prosté reprodukce obyvatelstva je považována hodnota 2,1 potomků na jednu ženu. Míra 0,1 porodu na ženu se pak vysvětluje tím, že je třeba kompenzovat důsledky většího počtu narozených chlapců a důsledky toho, že se některé dívky nedožijí věku mateřství (United Nations, 2015a).

V takovém případě by v Evropské Unii došlo k výraznému stárnutí populace⁵. Navzdory přílivu přistěhovalců by došlo k výraznému nárůstu počtu seniorů a také k možnému úbytku aktivního obyvatelstva, a to i navzdory zvýšení věku odchodu evropského obyvatelstva do důchodu. Konečným důsledkem tohoto scénáře by bylo prohloubení demografických rozdílů v jednotlivých členských státech a riziko ohrožení soudržnosti Evropské unie.

Druhý a „pesimistický“ scénář by byl takový, že by se zhoršila tzv. demografická zima, což by mělo za následek, že počet živě narozených dětí by byl výrazně nižší než počet úmrtí. V takovémto případě by došlo k velké kumulaci stárnutí odspodu způsobené velmi nízkou plodností, a pravděpodobně i ke stárnutí shora způsobeného vyšší dlouhověkostí obyvatelstva. Demograficky stará společnost by již zřejmě nemohla zajistit financování příjmů a zdravotní péče nutné pro seniory. Konečný důsledek této situace by byl takový, že by v Evropské unii existovala nevyvážená věková pyramida s mnohem větším počtem starších osob než mladých lidí a aktivní obyvatelstvo by se výrazně snížilo a zestárlo by.

Třetí scénář lze považovat, na rozdíl od těch dvou předchozích, za pozitivní, při kterém by mělo dojít k demografické obnově, jinak řečeno k demografickému jaru. V takovém případě by se ukazatel plodnosti zvýšil na úroveň blízkou hranici prosté reprodukce. Zvýšení počtu narození by stimulovalo řadu hospodářských odvětví a snižující se aktivní populace by se poté v následující generaci zvýšila.

Tyto scénáře nejsou prognózami, ale jak EHSV samo dodává, jsou pouhými hypotézami umožňujícími sestavovat politiky přizpůsobené pro řešení stávající situace a pro předcházení nejhoršímu (EHSV, 2011).

2.3 Základy populačního vývoje Evropy

Tato podkapitola je věnována přehledu reprodukčního chování v Evropě. Bude zde vymezen první a posléze druhý demografický přechod, jehož hluboké přeměny mají zatím trvalý charakter. Demografická problematika byla již započata v podkapitole výše, kde byl nastíněn současný demografický stav v zemích EU.

2.3.1 Přehled reprodukčního chování v Evropě

První demografický přechod, někdy taky nazývaný demografická revoluce, byl charakterizován z hlediska změn v plodnosti především omezováním počtu dětí vyššího pořadí a porodů starších žen. Pokles intenzit plodnosti ve starším věku přispíval ke snižování průměrného věku žen při porodu. Dalším průvodním jevem bylo snižování věku při vstupu

⁵ Demografické stárnutí je proces, při němž se postupně mění věková struktura obyvatelstva takovým způsobem, že se zvyšuje podíl seniorů a snižuje se podíl dětí mladších 14 let. Zjednodušeně řečeno, starší věkové skupiny rostou početně relativně rychleji než populace jako celek (Demografické informační centrum, 2015).

do manželství, který dosáhl nejnižších hodnot v polovině šedesátých let dvacátého století. Změněné reprodukční vzorce souvisely také s poznáním mechanismu početí a znalosti metod jeho zabránění (nejčastěji metodou přerušované soulože). Vzhledem k tomu, že výrazným způsobem poklesla míra kojenecké úmrtnosti, nebylo tak potřeba rodit „náhradní děti“. Režim populační reprodukce se změnil z extenzivního na intenzivní, označovaný také jako přechod od demografického plýtvání k efektivní reprodukci. Průměrný počet dětí na jednu ženu se snížil v průběhu prvního demografického přechodu ze 4-6 na 2-3 děti. První demografický přechod je také označován jako přechod od kvantity ke kvalitě, resp. jako přechod od neuspořádanosti k pořádku (v období před demografickým přechodem byla často porušena věková posloupnost řádu vymírání, jelikož děti v mnoha rodinách umíraly dříve než rodiče). Příčiny prvního demografického přechodu, který bývá také označován jako „*modern rise on population*“, jsou i v současnosti předmětem diskusí. Přesto hlavní myšlenka přechodu od rovnováhy dané vysokou úmrtností a plodností do nové rovnováhy charakterizované nízkou plodností a úmrtností zůstává (Rychtaříková a kol., 2001).

První demografický přechod souvisel s procesem industrializace, urbanizace, vytvářením národních států a zaváděním veřejného pořádku. Rozvoj dopravy a obchodu umožnil eliminovat lokální hladomory. Rostoucí životní úroveň a zlepšování hygieny přispělo k poklesu úmrtnosti, stejně jako lékařské objevy koncem 19. století. Zásadním faktorem pro omezování počtu dětí byla však zásadní změna myšlení. Děti přestaly být považovány za dar od Boha, ale samotní rodiče rozhodovali o jejich počtu. Závěrečná fáze prvního demografického přechodu byla ovlivněna další etapou modernizace charakterizované sekularizací a vírou v rozvoj vědy.

První demografický přechod byl ve většině evropských zemí ukončen před druhou světovou válkou (Rychtaříková a kol., 2001).

Poválečná homogenizace

Navzdory tomu, že po druhé světové válce se Evropa politicky rozdělila na dvě části, které se nazývali východ a západ, byli demografické trendy v obou geopolitických blocích velmi podobné. Sjednocoval se zejména charakter reprodukce přechodem od vícedětných na málodětné rodiny. Rostla také intenzita sňatečnosti a snižoval se podíl bezdětných žen.

Na rozdíl tedy od výrazné demografické regionální diferenciaci před druhou světovou válkou se Evropa po válce ve svém rodinném chování homogenizovala. Výsledkem bylo, sblížení ukazatelů demografické reprodukce v Evropě. V té době žádný demograf nepředvídal

výrazné změny demografických ukazatelů a nejčastěji přijímanou výhledovou perspektivou bylo stacionární obyvatelstvo s konstantním počtem a strukturou (Rychtaříková, 1998).

Druhý demografický přechod

Od poloviny 60. let se rodinné chování začalo rychle a nečekaně měnit. Nejdříve v zemích severní Evropy, později v západní a posléze v jižní docházelo k trvalému snižování úrovně plodnosti pod hranici prosté reprodukce. Tento pokles byl nelogicky později, od počátku 70. let, provázen poklesem sňatečnosti. Změny byly zejména kvalitativního charakteru. Rodinné formy se pluralizovaly, protože vedle klasických manželství se začala šířit nesezdaná soužití, nejdříve u osob rozvedených a jako manželství na zkoušku u osob do 35 let. Později část z nich začala být trvalou alternativou nahrazující legální svazky. Manželství se stávala méně stabilními a rostl počet neúplných rodin.

Mezi polovinou 60. a počátkem let 90. se politicky rozdělená a dříve demograficky poměrně homogenní Evropa odlišila i v demografických ukazatelích na Východ a Západ. Nejen v úrovni a formě reprodukce, ale také v ukazatelích zdravotního stavu. Zatímco na západě se demografické vzorce chování výrazně změnily, Východ pokračoval v tradičním modelu vysoké sňatečnosti s mladou věkovou strukturou a relativně vyšší plodností. Také míry úmrtnosti na Východě stagnovaly nebo rostly. Od roku 1989 východní Evropa zmizela jako geopolitický region. Po dvou až třech letech přecházení na tržní hospodářství se zde ukazatele začaly dramaticky měnit. Velmi rychle a velmi hluboce se snížila úroveň plodnosti. V současné době řada bývalých východoevropských zemí vykazuje úbytek obyvatelstva přirozenou měnou (Rychtaříková, 1999).

Hluboké přeměny demografického chování, které začaly ve vyspělých zemích od poloviny 60. let, mají zatím trvalý charakter. Průměrný počet dětí klesl z 2-3 na 1-1,5. Evropská plodnost je dlouhodobě pod hranicí prosté reprodukce. Také se odsouvá věk prvního mateřství, zvyšuje se míra rozluk párů, prodlužuje se délka života, narůstá počet závislých starších osob, aj. Vzhledem k tomu, že pozorované demografické změny představují historicky nový a trvale zakotvený model demografického chování, byl proces jeho nastolení nazván druhým demografickým přechodem.

Základní koncepcí druhého přechodu je hluboká změna v kulturním faktoru, tj. myšlení evropských žen, mužů i párů. Jedná se o změnu hodnotového systému směrem k pluralizaci hodnot (tolerance rozvodu, interrupce, homosexuality), hledání individuálních životních stylů a osobní identity. Je kladen důraz na seberealizaci individua, přičemž to platí jak pro muže, tak pro ženy. Velmi důležitým vnějším faktorem umožňujícím dokonale plánovat mateřství bylo zavedení spolehlivé hormonální antikoncepce, přičemž zodpovědnost za početí byla

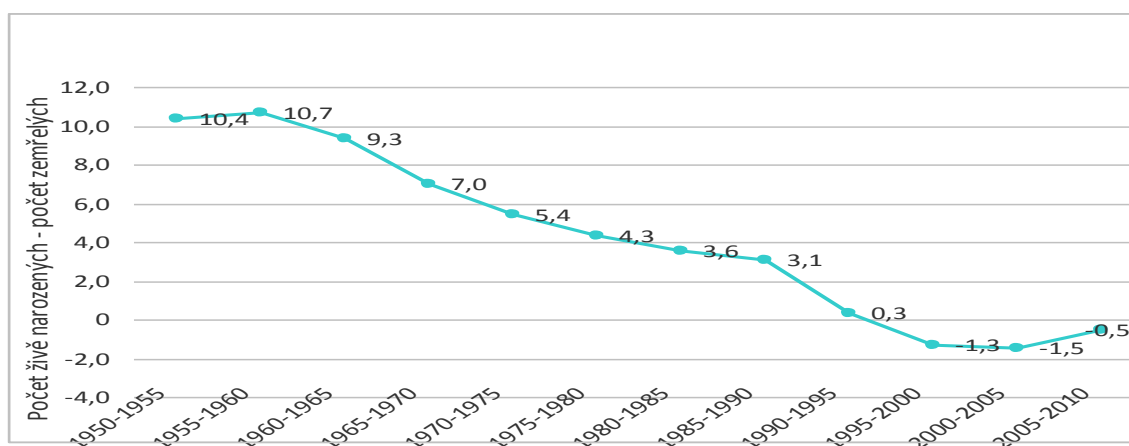
tímto přesunuta na ženy, které mohou početí efektivně kontrolovat. Model dítě – rodiče, se změnil na pár – dítě (Rychtaříková a kol., 2001).

2.3.2 Ukazatele demografického vývoje v Evropě

Tendence druhého demografického přechodu je možné sledovat v následujících grafech, které zachycují vývoj demografických ukazatelů v Evropě od 50. let 20. století.

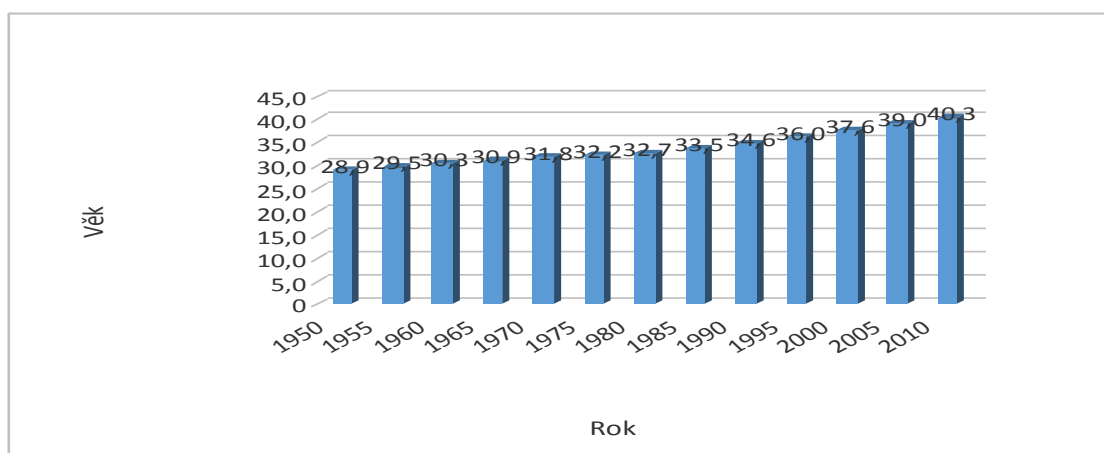
Za sledovaných 60 let se populace v Evropě nijak dramaticky nezvyšovala, naopak tempo růstu obyvatelstva za sledované období významně klesalo, kdy v letech 2000 až 2005 se dokonce dostalo do záporných hodnot (viz Příloha 1.2). Na grafu 2.1 níže je pak vidět, že v poslední dekádě nedochází k přirozenému přírůstku obyvatelstva, ale naopak k jeho úbytku. Dále na grafu 2.2 lze sledovat, jak se za 60 let zvýšil střední věk evropského obyvatelstva, kde z necelých 29 let vrostl na 40,3 let.

Graf 2. 1: Přirozený přírůstek obyvatelstva v Evropě mezi lety 1950-2010 (v tisících)

Zdroj: United Nations, 2015c. Vlastní zpracování (data population)

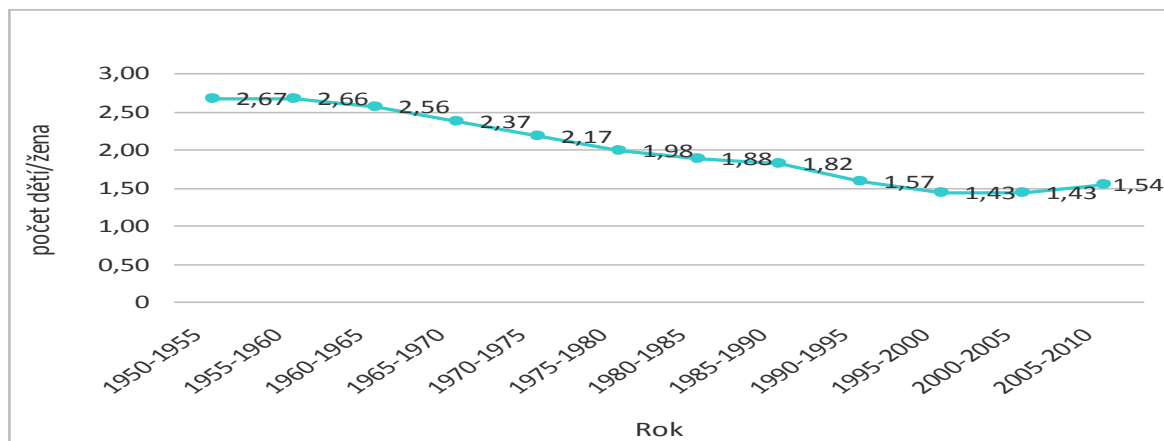
Graf 2. 2: Střední věk obyvatelstva v Evropě mezi lety 1950-2010

Zdroj: United Nations, 2015c. Vlastní zpracování (data population)

Již několikrát bylo zmíněno, že plodnost potažmo porodnost v zemích Evropy má klesající trend a nedosahuje hranice prosté reprodukce. Na grafu 2.3 tento jev lze pozorovat, v rámci ukazatele úhrnné plodnosti, kdy této hranice dosahoval průměr evropských zemí naposled v letech 1975-1980. V příloze je pak možné sledovat vývoj ukazatele hrubé míry porodnosti (Příloha 1.4) a počet živě narozených dětí (Příloha 1.3). Tyto ukazatele korespondují s vývojem úhrnné plodnosti, tzn., že vykazují také klesající trend.

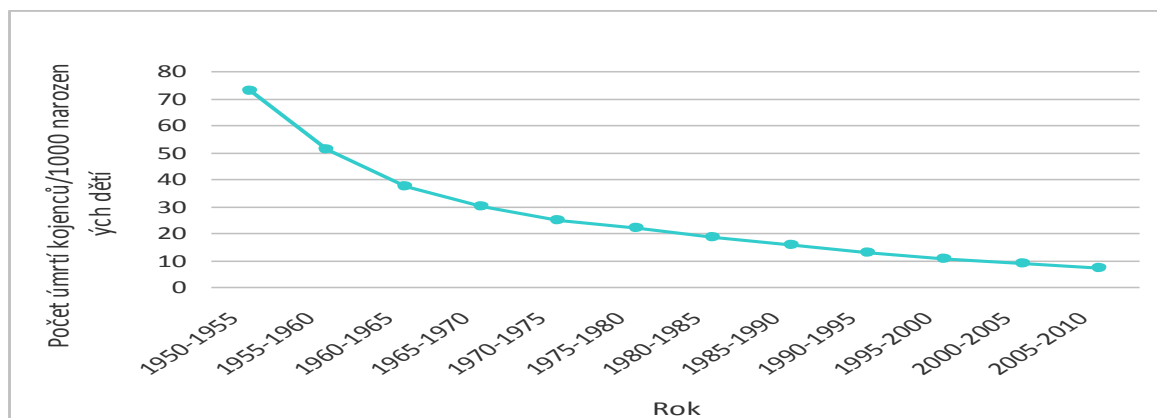
Graf 2. 3: Úhrnná plodnost v Evropě mezi lety 1950-2010

Zdroj: United Nations, 2015b. Vlastní zpracování (data fertility)

Na následujícím grafu 2.4 je zachycen vývoj kojenecké úmrtnosti v Evropě (někdy také nazýván jako kvocient kojenecké úmrtnosti). Tento ukazatel vyjadřuje počet zemřelých kojenců (tj. dětí, které zemřely před dosažením 1 roku věku) připadající na 1000 živě narozených dětí v daném časovém období. Z grafu je patrné, že se tento ukazatel za sledovaných 60 let snížil téměř na minimum.

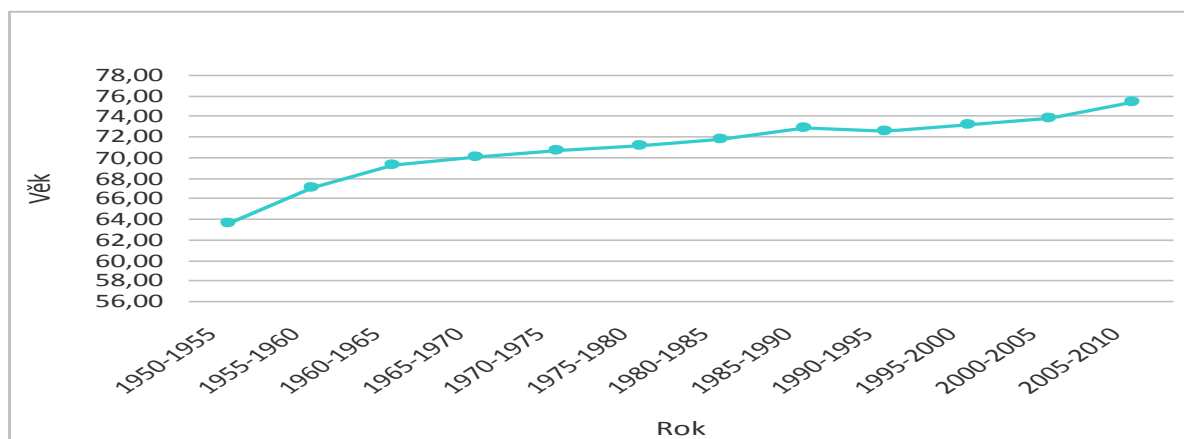
Graf 2. 4: Vývoj kojenecké úmrtnosti v Evropě mezi lety 1950-2010

Zdroj: United Nations, 2015d. Vlastní zpracování (data mortality)

V posledním grafu 2.5 je vidět, jak se prodlužuje naděje obyvatel Evropy na dožití při jejich narození. Z grafu je patrné, že od roku 1950 se tato míra prodloužila o celých 12 let z 29 let v roce 1950 na 40 let v roce 2010.

Graf 2. 5: Naděje na dožití obyvatel Evropy při narození (obě pohlaví) mezi lety 1950-2010

Zdroj: United Nations, 2015d. Vlastní zpracování (data mortality)

Pokles porodnosti, prodlužování délky života obyvatelstva či snižování úmrtnosti, to vše jsou faktory, které ovlivňují proces stárnutí populace. Výše bylo možné vidět, jak se zvyšuje průměrný věk evropské populace, jak se prodlužuje naděje na dožití a také jak zde klesá porodnost. Při demografickém stárnutí se také zvyšuje počet seniorů ve společnosti a snižuje se počet dětí ve věkové skupině 0-14 let. Zvyšuje se tak např. index závislosti⁶ nebo index stárí, který vyjadřuje, kolik je v populaci obyvatel ve věku 60 + na sto dětí ve věku 0-14 let.

Toto demografické stárnutí společnosti však není pouze evropským problémem, ale celosvětovým, protože tento jev ve větší či menší míře od poloviny 20. století postihuje většinu vyspělých zemí nejen v Evropě (Demografické informační centrum, 2015).

⁶ Index závislosti je vypočten jako poměr mezi neproduktivní částí populace (0-15 let + 65 let a více) a produktivní částí (15-64 let).

3 Komparace rodinných politik ve vybraných zemích

V úvodu této kapitoly, bude přiblížen demografický vývoj vybraných zemí. Dále pak následující 4 podkapitoly budou věnovány charakteristice rodinných politik jednotlivých zemí, kde bude popsán jejich vývoj a také jednotlivé nástroje. Na závěr pak bude provedena komparace těchto politik determinovaných zemí.

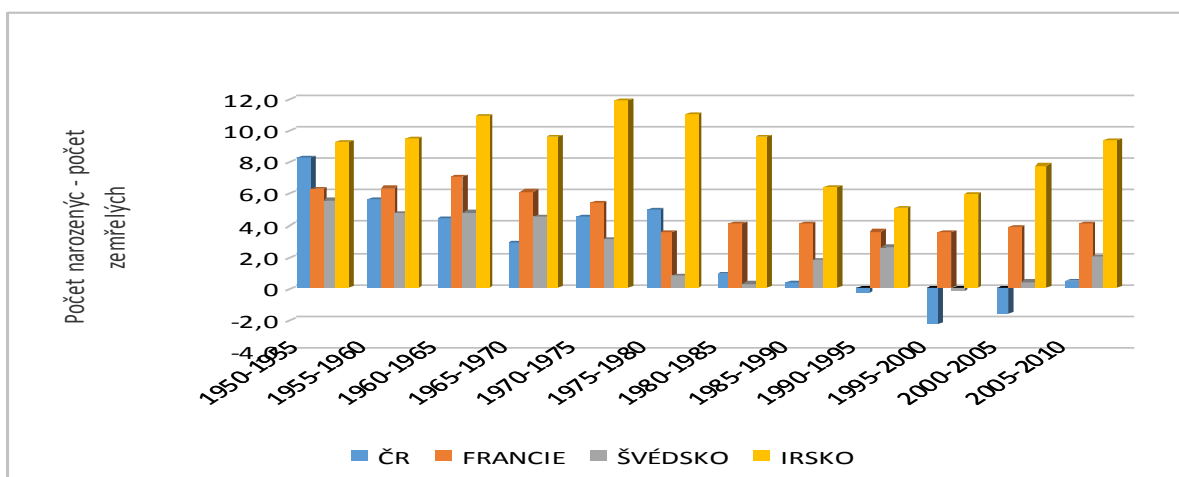
Pro připomenutí, vybranými zeměmi pro analýzu diplomové práce je Česká republika, s velmi nízkou mírou plodnosti, a země s vysokou plodností v rámci Evropy, tj. Francie, Švédsko a Irsko.

3.1 Demografický vývoj vybraných zemí

V následujícím textu a grafech bude zhodnocen vývoj výše uvedených demografických ukazatelů, tentokrát však již v konkrétních zemích. Jako první je možné sledovat vývoj ukazatele přirozeného přírůstku obyvatelstva, který vyjadřuje rozdíl mezi počtem narozených a počtem zemřelých obyvatel.

Nejvyšší přírůstek populace po celé sledované období je v Irsku. Lze si také povšimnout toho, že ČR a Švédsko (Švédsko pouze mezi lety 1995-2000), jsou jedinámi zeměmi z této čtveřice, které po 90. letech 20. století zaznamenávají i přirozené úbytky obyvatelstva. Po Irsku si tak nejlépe vede Francie, která naopak od ČR od 90. let zaznamenává nárůst obyvatelstva přirozenou měnou.

Graf 3. 1: Přirozený přírůstek obyvatelstva vybraných zemí mezi lety 1950-2010 (v tisících)

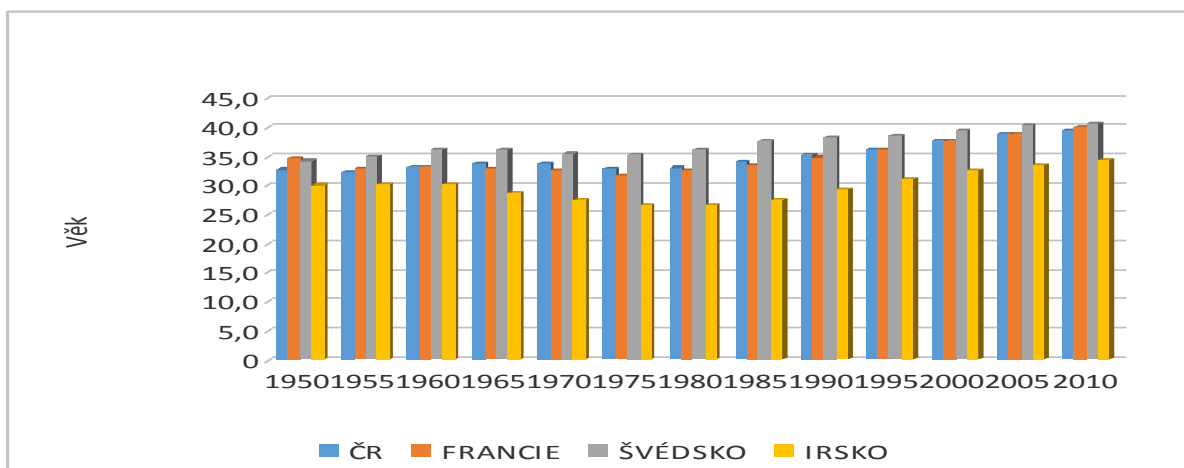

Zdroj: United Nations, 2015c. Vlastní zpracování

Dalším ukazatelem je střední věk obyvatelstva, který jak již bylo uvedeno výše, souvisí také s demografickým stárnutím populace. Z grafu lze vyčíst, že v Irsku se nejméně zvyšuje medián věku obyvatelstva, kdy za sledované období se tento ukazatel zvýšil z 30 let na 34 let, tedy o pouhé 4 roky. Dále je vidět, že ostatní země se v posledních desetiletích vyvíjejí

obdobně, nárůst středního věku obyvatelstva je zde zhruba 6 a půl roku. Nicméně trend je ve všech zemích stejný – střední věk obyvatelstva se zvyšuje.

Graf 3. 2: Střední věk obyvatelstva vybraných zemí mezi lety 1950-2010

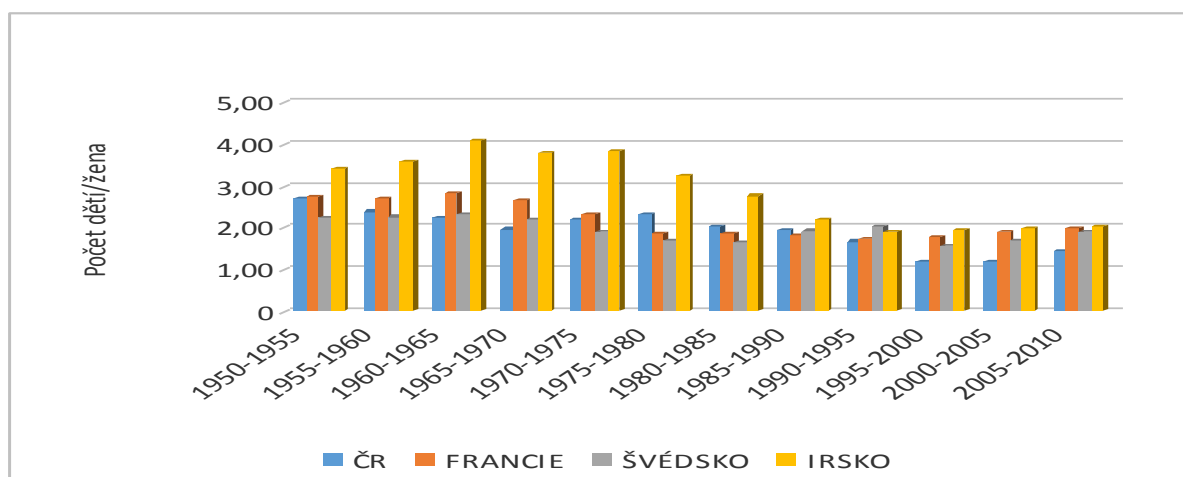
Zdroj: United Nations, 2015c, Vlastní zpracování

V grafu 3.3 níže, lze sledovat ukazatel úhrnné plodnosti, který vyjadřuje intenzitu reprodukce celé populace. Je zde možné si ověřit výše zmiňovaný průběh druhého demografického přechodu, který se v ČR projevil se zpožděním oproti západoevropským zemím. Když míra plodnosti zejména ve Francii a Švédsku začala v 70. letech klesat⁷, tak Česká republika téměř až do 90. let⁸ dosahovala míry přirozené reprodukce, tzn. více jak 2,1 dítěte na matku. Zvrat nastal až po roce 1990 v souvislosti s opožděným příchodem druhého demografického přechodu, kdy začala úhrnná plodnost v ČR klesat a od tohoto období je výrazně pod úrovní míry plodnosti vybraných zemí, které se od nového tisíciletí opět pohybují okolo hranice prosté reprodukce. V současnosti dosahuje Česká republika úhrnné plodnosti pouze 1,43, a to i po nárůstu porodnosti v posledních letech.

⁷ Pouze v Irsku začala klesat markantněji až v 80. letech 20. století.

⁸ Pouze v období 1965-1970 nedosahovala ČR míry přirozené reprodukce, ale hodnota byla i přesto vysoká, 1,96.

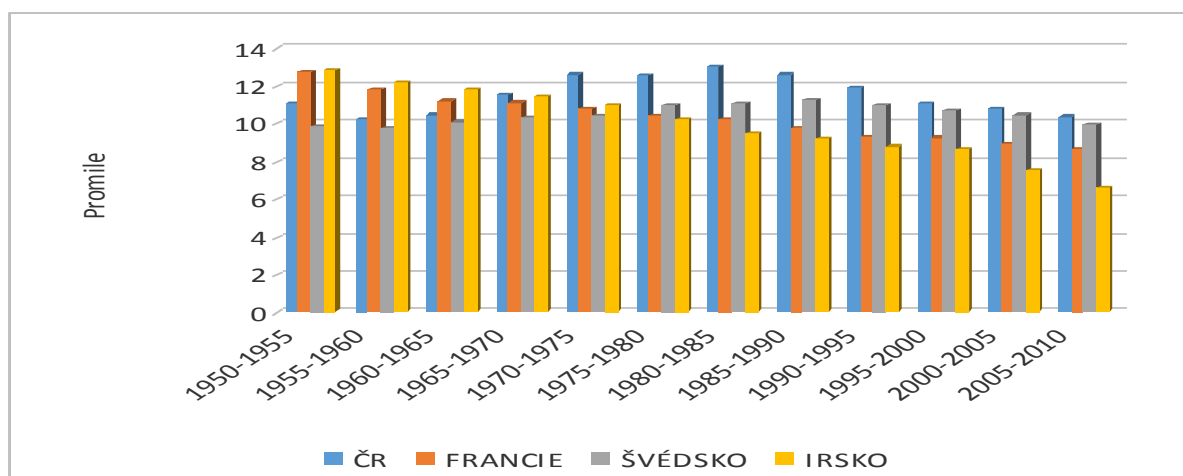
Graf 3. 3: Úhrnná plodnost vybraných zemí mezi lety 1950-2010

Zdroj: United Nations, 2015b. Vlastní zpracování

Následující graf 3.4 zachycuje vývoj hrubé míry úmrtnosti vybraných zemí mezi obdobími od roku 1950 do roku 2010. Tento ukazatel vyjadřuje počet zemřelých připadajících na 1000 obyvatel (středního stavu) za dané časové období a je vyjádřen v promilích. Nejvyšší míry, v rámci posuzovaných zemí, dosahovala Česká republika mezi 70. a 90. lety 20. století a naopak nejnižší míry úmrtnosti dosahuje Irsko v posledních desetiletích. V rámci ukazatelů úmrtnosti lze také podotknout, že ve všech zemích se snížila míra kojenecké úmrtnosti téměř na minimum.

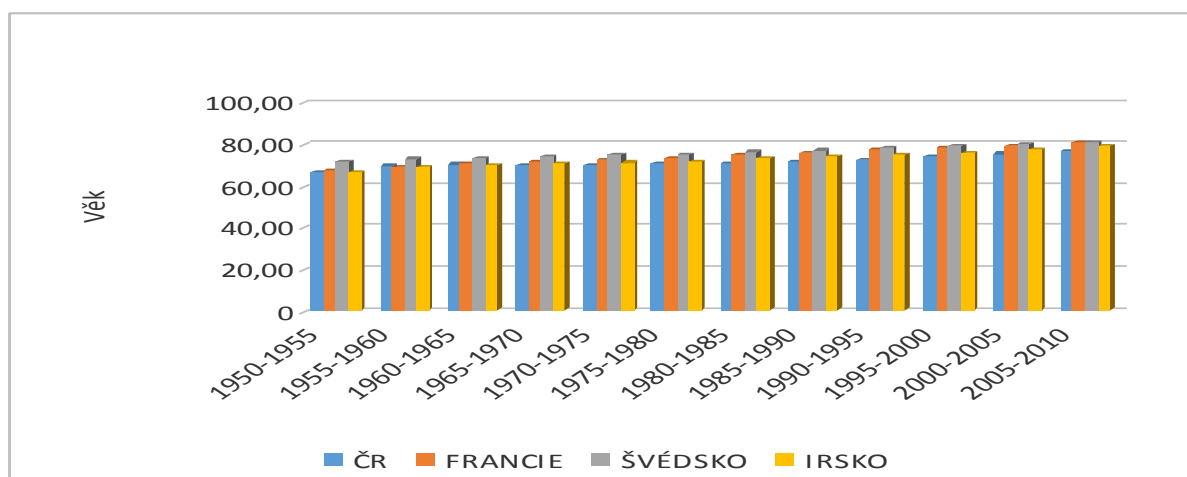
Graf 3. 4: Hrubá míra úmrtnosti vybraných zemí mezi lety 1950-2010

Zdroj: United Nations, 2015d. Vlastní zpracování

Na dalším grafu 3.5 je možné sledovat, jak se vyvíjí ukazatel naděje na dožití obyvatelstva při narození. Je zde vidět, že se ve všech vybraných zemích lidský věk prodlužuje a že za 60 let se naděje na dožití ve všech státech prodloužila zhruba o 10 let, přičemž v České republice se tento trend začal výrazněji projevovat až od 90. let 20. století.

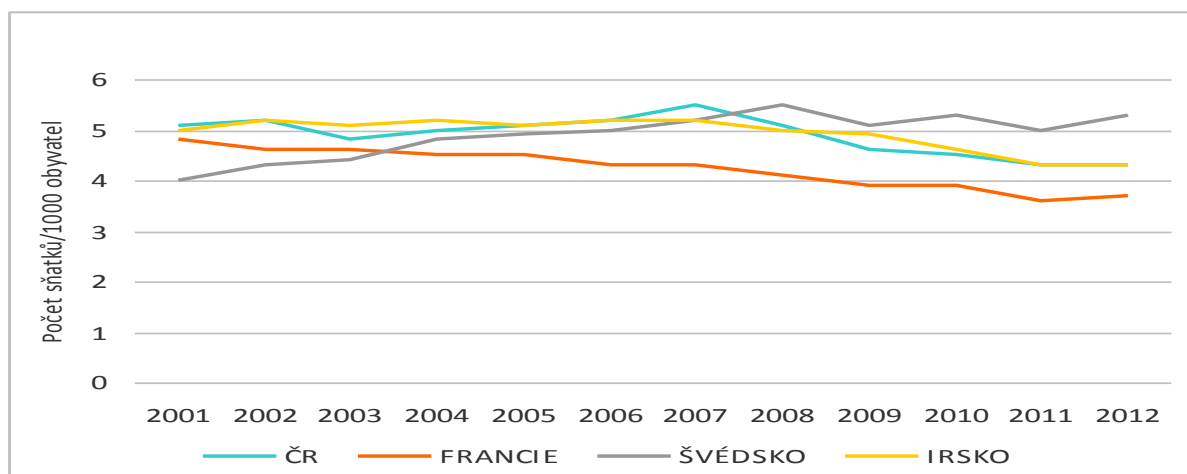
Graf 3. 5: Naděje na dožití při narození ve vybraných zemích mezi lety 1950-2010

Zdroj: United Nations, 2015d. Vlastní zpracování

Předposledním ukazatelem je hrubá míra sňatečnosti. Vývoj tohoto ukazatele v jednotlivých zemích mezi lety 2001 až 2012 je znázorněn na grafu 3.6, přičemž nejnižší sňatečnost je ve Francii. Dále pak Česká republika spolu s Irskem zaznamenává v posledních letech také pokles tohoto ukazatele a naopak ve Švédsku se od roku 2011 začíná sňatečnost obyvatel zvyšovat.

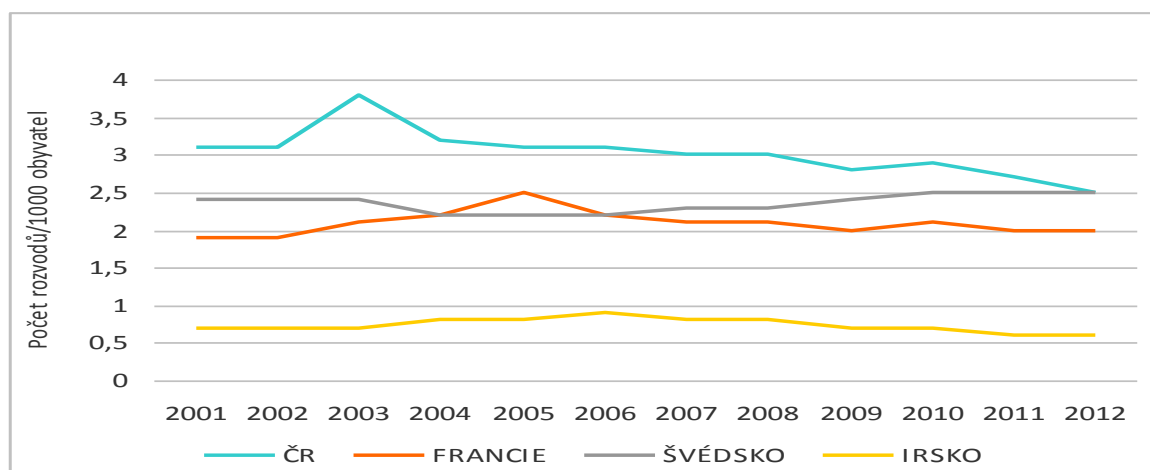
Graf 3. 6: Hrubá míra sňatečnosti ve vybraných zemích mezi lety 2001-2012

Zdroj: Eurostat, 2015. Vlastní zpracování

Poslední graf v rámci této podkapitoly zachycuje vývoj hrubé míry rozvodovosti. Nejvyšší míru rozvodovosti z vybraných zemí v daném období má ČR, která oproti konzervativnímu Irsku, kde byly povoleny rozvody teprve v 90. letech 20. století, má tuto míru více jak 2krát vyšší. Pozitivním faktem ale je, že v posledních letech ukazatel rozvodovosti v ČR začíná vykazovat klesající trend.

Graf 3. 7: Hrubá míra rozvodovosti ve vybraných zemích mezi lety 2001-2012

Zdroj: Eurostat, 2015. Vlastní zpracování

Z výše uvedených grafů je patrné, že některé demografické ukazatele vybraných zemí se vyvíjejí obdobně. V této souvislosti lze hovořit především o zvyšování středního věku obyvatelstva, prodlužování naděje na dožití, či počty založených sňatků v jednotlivých zemích v posledním desetiletí. Rozdíly pak lze nalézt zejména v oblasti plodnosti obyvatelstva a s tím spojeným ukazatelem přirozeného přírůstu obyvatelstva. Tento ukazatel vyjadřuje rozdíl mezi počtem narozených dětí a počtem zemřelých obyvatel. V grafech bylo možné zaznamenat, že nejlépe za celé sledované období si vede Irsko. A to jak v ukazateli úhrnné plodnosti obyvatelstva, tak samozřejmě i v hodnotách přirozeného přírůstu irské populace⁹. Je zde ale nutné zmínit, že až do 90. let 20. století byla v této konzervativní zemi zakázána antikoncepce a interrupce byla povolena teprve před dvěma lety a to pouze v případě ohrožení života matky. Dále lze říci, že za Irskem si po sledované období nejlépe vedla Francie, jež tyto dvě země si udržují svá prvenství až do současnosti, pouze s rozdílem, že v roce 2014 měla míru úhrnné plodnosti o 0,08 potomka na matku vyšší Francie. Švédsko se od 90. let 20. století také pohybuje kolem hranice přirozené reprodukce, kde dokonce v roce 1995 mělo míru plodnosti vyšší než Irsko a Francie. Nicméně tyto země byly vybrány právě na základě jejich pozitivních výsledků v této oblasti, proto není překvapením, že ČR v rámci ukazatelů v oblasti reprodukce obyvatelstva v posledních desetiletích dosahuje, ve srovnání s těmito 3 zeměmi, nejhorších výsledků. Zatímco všechny tři země se pohybují kolem hranice prosté reprodukce¹⁰, Česká republika, která je i pod průměrem evropských zemí s mírou 1,47 potomka na matku, se v nejbližších letech úrovni této hranice s nejvyšší pravděpodobností nepřiblíží.

⁹ Irsko má za sledované období nejvyšší plodnost a nejnižší úmrtnost.

¹⁰ Francie dosáhla v minulém roce míry 2,08 potomka na matku, Irsko 2,0 a Švédsko 1,88.

3.2 Charakteristiky rodinné politiky v České republice

První zemí, která bude charakterizována v rámci její rodinné politiky, je Česká republika. Česko je vnitrozemský stát, který se nachází uprostřed mírného pásu severní polokoule ve střední části Evropy a zaujímá území historických zemí Čech, Moravy a Slezska. Od 1. ledna 1993 v souvislosti se zánikem Československa se stalo subjektem mezinárodního práva a od téhož data je účinná ústava, podle které je ČR parlamentní, demokratický právní stát s liberálním státním režimem. Česko s hlavním městem Praha čítá přes 10,5 miliónů obyvatel, používanou měnou v tomto státě je česká koruna a úředním jazykem je čeština. ČR je členem mnoha mezinárodních organizací (OSN, NATO, MMF, WTO aj.) a od roku 2004 je také součástí Evropské unie (Pražský hrad, 2015). V rámci výše zmíněné typologie sociálních států lze Česko zařadit do páté kategorie tzv. postsocialistických států.

3.2.1 Vývoj rodinné politiky

Podpora rodiny před rokem 1948 nehrála, v tehdejším politickém režimu, příliš velkou roli. Tato skutečnost byla dána relativně příznivým populačním vývojem a také přetrváváním tradičního modelu rodiny.

Až nástup komunistické diktatury před více než 60 lety znatelně zasáhl do dosud přirozeně se rozvíjející společnosti. Došlo k demodernizaci sociálního prostoru a tak ani rodinná politika nezůstala beze změn. V tomto období došlo k oslabení ekonomické soběstačnosti a nezávislosti rodiny, ale také k posílení její vnitřní soudržnosti. Na významu začala nabývat solidarita vycházející z mezigeneračního soužití v rodině a do popředí se tak dostala role sociálního kapitálu.

Vývoj české rodiny mezi lety 1948 – 1989 byl ovlivněn zejména trvajícím tendencí státní integrace do všech soukromých sfér lidského života. Rodinná politika byla pevně spojena se základními sociálními cíli a ideály socialismu. Byly podporovány dvoupříjmové rodiny s výdělečně činnými oběma rodiči, přičemž k tomuto modelu komunistický režim poskytoval všechny vhodné podmínky (např. zařízení denní výchovné péče). Tradiční funkce rodiny byly postupně přejímány totalitním státem, který měl snahu tyto přirozené funkce rodiny eliminovat, rozvolnit rodinné vazby a omezit význam rodiny ve společnosti pouze na prostředí realizace základních biologických potřeb. Rozsáhlý systém přímé finanční pomoci rodinám byl tak podmíněn zejména tímto účelu (MPSV, 2004).

V tomto období tvořily složky sociálního zabezpečení rodin ve finanční oblasti dávky nemocenského pojištění, které zahrnovaly vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství, peněžitou pomoc v mateřství a podporu při ošetřování člena rodiny¹¹.

Z dalších vyplácených dávek lze uvést rodinné přídavky, které byly v roce 1968 změněny na přídavky na děti. Dále mateřský příspěvek a také porodné¹². Na podporu rodiny byla v tehdejší době zaměřena i daňová politika, která zvýhodňovala rodiny s více dětmi a také bytová politika, neboť se český stát od konce 2. světové války potýkal s nedostatkem bytů¹³ (Paloncyová a kol., 2013a).

V celém období socialismu byla preferována ekonomická aktivita obou rodičů před domácí péčí o dítě, a jak podotknul Plaňava a kol. (2002), cílem totalitní rodinné politiky nebylo rodinu podporovat, ale využít ji a ovládnout.

Po roce 1989 se česká společnost skokově přiblížila západoevropským modelům hospodářského systému. Začala postupně přejímat některé kulturní modely, které vyvolaly zásadní změny v rodinném chování české populace. Již v podkapitole výše bylo v této souvislosti hovořeno o druhé fázi demografického přechodu¹⁴, do něhož ČR v tomto období vstoupila. V tomto období také bylo opuštěno v rámci sociální a rodinné politiky od populačního hlediska a stát se zaměřil na podporu sociálních a kulturních funkcí rodiny. Původně propopulační zaměření rodinné politiky bylo na začátku 90. let nahrazováno adresnou podporou rodin s nízkými příjmy a podporou rodiny ve výkonu jejích funkcí. Tato podpora tak byla individualizována a důležitým kritériem se stala sociální solidarita (Paloncyová a kol., 2013a).

Soustava sociálního zabezpečení se po roce 1989 velmi změnila. Podstatou změn bylo vytvoření jednotného státního systému sociálního zabezpečení. Ten zahrnoval nemocenské, zdravotní a povinné důchodové pojištění a také státní sociální podporu a pomoc. Transformace sociálního zabezpečení pak postupně vedla k vytvoření systému tzv. tří pilířů, do kterých lze dle MPSV (2004) zařadit: **sociální pomoc** (v současnosti systém pomoci v hmotné nouzi), **státní sociální podporu** (zejména dávky pro rodiny s dětmi) a **sociální pojištění**, které zahrnuje důchodové a nemocenské pojištění a příspěvek na politiku zaměstnanosti.

¹¹ Na poslední dvě jmenované dávky získali koncem 60. let nárok i otcové (MPSV, 2004).

¹² Koncem 60. let činilo porodné 1 000 Kčs a v letech 1971 až 1991 to bylo 2 000 Kčs (Paloncyová a kol., 2013a).

¹³ V rámci podpory mladých novomanželů, byly poskytovány tzv. novomanželské půjčky na pořízení družstevního nebo vlastního bytu (Paloncyová a kol., 2013a).

¹⁴ Charakteristické znaky druhého demografického přechodu viz podkapitola výše.

Tato sociální síť se velmi osvědčila jako nástroj předcházející chudobě. V roce 1990 bylo zavedeno životní minimum, které v současné době určuje výši příjmů domácnosti, kterou stát garantuje prostřednictvím sociálních dávek tam, kde pracovní příjmy domácnosti této výše nedosahují. Životní minimum jednotlivce v současné době je částka ve výši 3 410 Kč. Nově byl pak v roce 2006 zaveden institut existenčního minima¹⁵, kterým je dnes částka ve výši 2 200 Kč.

Podpora rodin s nezaopatřenými dětmi se prolíná všemi třemi uvedenými pilíři soustavy sociálního zabezpečení. Vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství, peněžitá pomoc v mateřství a podpora při ošetřování člena rodiny jsou nadále poskytovány v rámci sociálního resp. nemocenského pojištění, jako tomu bylo už v poválečném období. Ostatní dávky byly buď zrušeny, nebo převedeny do státní sociální podpory. Státní sociální podpora představuje dávky podpory při narození dítěte a podpory rodičů při péči o děti. Základním principem jejich poskytování je solidarita. Tento princip je pak důrazněji aplikován v systému pomoci v hmotné nouzi, kde vychází z potřeby efektivnosti a hospodárnosti sociálních systémů (Palonciová a kol., 2013a).

V posledních 15 letech se také důležitým tématem v rámci rodinné politiky v České republice stalo sladění osobního a pracovního života. Tato skutečnost je motivována především zájmem o hledání nepřímých nástrojů na podporu zvyšování porodnosti a také potřebou vyššího zapojení žen na trhu práce v zájmu ekonomického růstu. Od roku 1998 se také vláda ČR začala explicitně zabývat problematikou rovných příležitostí žen a mužů. Dosud se ale v České republice nepodařilo zvýšit podíl flexibilních forem práce a zajistit této problematice dostatečnou podporu jak na veřejné, tak na polické úrovni (MPSV, 2004).

V současné době náleží tvorba komplexní rodinné politiky do působnosti Ministerstva práce a sociálních věcí ČR, která za tímto účelem vytvořila v rámci své organizační struktury odbor rodinné politiky a sociální práce. Nynější vědomá opatření rodinné politiky se soustřeďují především na oblast finanční podpory, kde používané nástroje budou vymezeny níže. V rámci koncepce rodinné politiky České republiky MPSV (2005) uvádí, že zatím Česká republika svou vlastní jasně koncipovanou rodinnou politiku nemá a je tak výjimkou mezi většinou států EU.

¹⁵ Existenční minimum je minimální hranicí peněžních příjmů, která se považuje za nezbytnou k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb na úrovni umožňující přežití. Tento institut byl vedle životního minima zaveden z důvodu větší motivace pro dospělé osoby v hmotné nouzi (MPSV, 2015c).

3.2.2 Nástroje české rodinné politiky

V kapitole výše bylo uvedeno, že nástroje rodinných politik lze všeobecně rozlišovat na finanční, které mohou být přímé (sociální dávky) a nepřímé (daňové úlevy aj.), a na nefinanční, které představují služby pro rodiny. Tento text bude věnován právě těmto nástrojům, ale již v konkrétní podobě, a to v aplikaci na České republice.

Přímé finanční nástroje: přehled sociálních dávek na podporu rodin

Tato část je zaměřena na charakteristiku stávajících nástrojů finanční podpory rodin a rodičovství v podobě sociálních dávek. Tyto dávky jsou poskytovány v rámci výše zmíněných tří pilířů sociálního zabezpečení, resp. nemocenského pojištění, státní sociální podpory a systému pomoci v hmotné nouzi.

- **Dávky nemocenského pojištění**

V rámci nemocenského pojištění plní roli finanční podpory rodin tři dávky.

- 1) **Vyrovňovací příspěvek v těhotenství a mateřství** náleží těm zaměstnankyním, které byly z důvodu těhotenství, mateřství nebo kojení přeloženy na jinou práci a z tohoto důvodu dosahují bez svého přičinění nižšího příjmu než před přeložením. Tento příspěvek se pak vypočítá jako rozdíl mezi denním vyměřovacím základem¹⁶ zjištěným ke dni přeložení ženy na jinou práci a průměrem jejich započitatelných příjmů připadajícím na jeden kalendářní den v jednotlivých kalendářních měsících po tomto přeložení. Příspěvek pak je vyplacen od data přeložení na jinou práci do doby nástupu na peněžitou pomoc v mateřství (MPSV, 2015a).
- 2) **Peněžitá pomoc v mateřství** je dávka pro ženy, která umožňuje přerušit zaměstnání v době porodu a umožňuje jim počáteční péči o narozené dítě, tj. v době mateřské dovolené¹⁷. Délka nároku na její pobírání je 28 týdnů a u žen, které porodily zároveň dvě a více dětí, činí podpůrná doba 37 týdnů. Peněžitá pomoc v mateřství se vyplácí ode dne, který si pojištěná¹⁸ žena určila jako nástup na peněžitou pomoc v mateřství. V současnosti činí peněžitá pomoc v mateřství 70 % denního vyměřovacího základu,

¹⁶ Denní vyměřovací základ se zjistí tak, že započitatelný příjem zúčtovaný zaměstnanci v rozhodném období se dělí počtem „započitatelných“ kalendářních dnů připadajících na toto rozhodné období. Takto stanovený průměrný denní příjem se upravuje (redukuje) pomocí tří redukčních hranic na denní vyměřovací základ (MPSV, 2015a).

¹⁷ Matce přísluší v souvislosti s porodem a péčí o narozené dítě mateřská dovolená po dobu 28 týdnů. Porodila-li zároveň dvě nebo více dětí je to pak 37 týdnů. Institut otcovské dovolené zatím v ČR neexistuje.

¹⁸ V den, od něhož je dávka přiznávána, musí trvat účast na nemocenském pojištění nebo ochranná lhůta a v posledních dvou letech před tímto dnem musí trvat účast na nemocenském pojištění po dobu aspoň 270 dnů. U OSVČ je další podmínkou nároku na peněžitou pomoc v mateřství účast na nemocenském pojištění jako OSVČ po dobu aspoň 180 kalendářních dnů v posledním roce přede dnem počátku podpůrné doby (MPSV, 2015a).

kde zákon upravuje též podmínky, za kterých může tuto dávku pobírat i otec dítěte nebo manžel ženy, která dítě porodila (MPSV, 2015a).

- 3) **Podpora při ošetřování člena rodiny** je nárokovou dávkou, která je poskytována zaměstnancům¹⁹, kteří nemohou pracovat z důvodu, že musí pečovat o nemocného člena domácnosti nebo pečovat o dítě mladší 10 let, protože školské nebo dětské zařízení bylo uzavřeno, dítěti byla nařízena karanténa nebo osoba, která o dítě pečuje, onemocněla. Rodiče mají nárok na 9 kalendářních dnů volna a osamělý rodič má nárok na 16 kalendářních dnů volna. Výše dávky je shodná s výší nemocenského, tzn., že nyní činí 60 % denního vyměřovacího základu za kalendářní den (MPSV, 2015a).

- **Dávky v rámci státní sociální podpory**

Státní sociální podpora zahrnuje v současné době 5 dávek, z nichž část se příjmově testuje²⁰. Tento systém zahrnuje dávky poskytované osobám ve společensky uznaných sociálních situacích. Mezi příjmově netestované dávky patří rodičovský příspěvek a pohřebné. Mezi příjmově testované dávky je pak zařazeno porodné, přídavek na dítě a příspěvek na bydlení. Až do konce roku 2012 byly v tomto systému také upraveny dávky pěstounské péče, které ale roku 2013 byly ze systému státní sociální podpory vyjmuty a nově je upravuje zákon o sociálně-právní ochraně dětí (MPSV, 2015b).

- 1) **Rodičovský příspěvek**²¹ a s ním spojená délka rodičovské dovolené, je jedním z hlavních nástrojů podpory rodin s malými dětmi a má na něj nárok rodič, který po celý kalendářní měsíc celodenně, osobně a řádně pečuje o dítě, které je nejmladší v rodině, a to až do vyčerpání celkové částky, která činí 220 000 Kč, nejdéle však do 4 let věku dítěte.

Rodiče si mohou vybrat, který z nich uplatní nárok na rodičovský příspěvek a v jaké výši, pod podmínkou, že alespoň jeden z nich splňuje stanovené podmínky. Pokud lze alespoň jednomu z rodičů v rodině stanovit k datu narození dítěte 70 % 30násobku denního vyměřovacího základu pro stanovení peněžité pomoci v mateřství nebo nemocenského v souvislosti s porodem nebo převzetím dítěte podle zákona o nemocenském pojištění, rodič

¹⁹ Zaměstnanec nemůže uplatnit nárok na ošetřovné na dítě, na které již druhý z rodičů uplatnil nárok na peněžitou pomoc v mateřství nebo rodičovský příspěvek (MPSV, 2015a).

²⁰ Příjmy rozhodné pro nárok na dávky státní sociální podpory zahrnují především příjmy ze závislé činnosti, příjmy z podnikání nebo jiné samostatné výdělečné činnosti a dále dávky nemocenského a důchodového pojištění a podporu v nezaměstnanosti včetně obdobných příjmů z ciziny. Do rozhodného příjmu se započítávají tzv. čisté příjmy (MPSV, 2015b).

²¹ Vývoj rodičovského příspěvku viz Příloha 2.1

si může volit výši, a tím i délku pobírání rodičovského příspěvku²². Volbu výše rodičovského příspěvku je možné měnit jedenkrát za tři měsíce.

V případě, že vyměřovací základ lze stanovit u obou rodičů, vychází se z toho, který je vyšší. Pokud naopak stanovit nelze, je příspěvek stanoven v pevných měsíčních částkách.

Jak bylo zmíněno výše, příjmy rodiče zde nejsou sledovány (MPSV, 2015b).

- 2) **Přídavek na dítě**²³ je další základní dlouhodobou dávkou poskytovanou rodinám s dětmi. Nárok mají rodiny s příjmem do 2,4násobku životního minima. Přídavek na dítě je pak poskytován ve třech výších podle věku dítěte:

Tabulka 3. 1: Výše přídavku na dítě dle věku dítěte

Věk nezaopatřeného dítěte	Přídavek na dítě v Kč měsíčně
Do 6 let	500 Kč
6 – 15 let	610 Kč
15 – 26 let	700 Kč

Zdroj: MPSV, 2015b. Vlastní zpracování

- 3) **Porodné**²⁴ je jednorázová dávka, která přispívá na náklady související s narozením dítěte, kde nárok na tuto dávku je vázán na stanovenou hranici příjmů v rodině²⁵. Liší se zde pak právní úprava pro děti narozené před a po 1. lednem 2015 (MPSV, 2015b).
- 4) **Příspěvek na bydlení** je dávkou, kterou stát přispívá na bydlení rodinám a jednotlivcům s nízkými příjmy. Nárok na příspěvek na bydlení má vlastník nebo nájemce bytu přihlášený k trvalému pobytu, jestliže 30 % (v Praze 35 %) příjmů rodiny nestačí k pokrytí nákladů na bydlení a také těchto 30 % (35 % v Praze) příjmů rodiny je nižší než příslušné zákonem stanovené náklady (MPSV, 2015b).
- 5) Na **pohřebné** má nárok osoba, která vypravila pohřeb nezaopatřenému dítěti, nebo osobě, která byla rodičem nezaopatřeného dítěte, a to za podmínky, že osoba, která zemřela, měla ke dni úmrtí trvalý pobyt v ČR. Výše pohřebného je stanovena pevnou částkou 5 000 Kč (MPSV, 2015b).

- **Dávky ze systému sociální pomoci**

Tento systém byl v roce 2007 nahrazen systémem dávek pomoci v hmotné nouzi, který se jako třetí z pilířů systému sociální ochrany zaměřuje na jednotlivce, mj. jako členy rodin. Podle zákona o pomoci v hmotné nouzi se rodině poskytuje pomoc v případě, že rodina nemá

²² Délka pobírání rodičovského příspěvku = délka rodičovské dovolené.

²³ Vývoj přídavků na dítě v ČR viz Příloha 2.2

²⁴ Vývoj porodného v ČR viz Příloha 2.3

²⁵ Nárok na tuto dávku je tehdy, pokud průměrný čistý měsíční příjem včetně různých sociálních dávek obou rodičů, nebo matky samoživitelky nepřekročí 2,7 násobek životního minima. Pro první dítě je to 13 500 Kč, pro další pak 10 000 Kč a při narození víceročet částka činí 19 500 Kč.

dostatečné příjmy a její majetkové a sociální poměry neumožňují uspokojení základních životních potřeb. Dávkami, prostřednictvím nichž se řeší pomoc hmotné nouzi, jsou příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení a mimořádná okamžitá pomoc. Stát se pomocí těchto opatření snaží bojovat proti sociálnímu vyloučení jednotlivců a rodin v České republice (MPSV, 2015c).

Nepřímé finanční nástroje – systém daňové podpory

Jak uvádí MPSV (2015d), finanční podpora rodiny České republiky se odehrává ve dvou hlavních rovinách. První rovina, kterou je poskytování dávek ze systému sociálního zabezpečení, byla popsána výše a v následujícím textu bude stručně přiblížena rovina druhá, kterou jsou opatření v oblasti daňové. V tomto případě jsou rodiny podporovány nepřímo prostřednictvím právě daňových opatření.

Základní myšlenkou této nepřímé formy finanční pomoci je ponechat více finančních prostředků v rodinných rozpočtech a tím tak zajistit soběstačnost rodiny, a možná co nejmenší závislost rodiny na finančních dávkách. Vzhledem k tomu, že daňová opatření jsou vázána na pracující osoby, může stát tímto způsobem motivovat k zaměstnanosti alespoň jednoho člena rodiny, aby mohl užívat poskytovaných výhod (MPSV, 2004).

Podle MPSV (2004) je daňová podpora hodnocena a vnímána kladně a užitečně pouze v případě, že je současně většinově chápána jako spravedlivá.

Cesta k dosažení úspory na daních se realizuje prostřednictvím některého prvku daňové techniky. V současné době je v České republice daňová podpora realizována dvěma standardními odpočty od základu daně, které umožňují snížit daňový základ a tím i výši prostředků odvedených státu, dle MPSV (2015d) to je:

- **Daňové zvýhodnění na vyživované dítě** žijící s poplatníkem²⁶ v domácnosti. Toto zvýhodnění je poskytováno formou slevy na dani či daňového bonusu nebo kombinací obou těchto forem.
- **Odpočet na manžela či manželku** žijícího s poplatníkem v domácnosti, která/ý nemá vlastní příjmy vyšší než 68 000 Kč za kalendářní rok. V tomto případě lze uplatnit slevu na dani, která činí 24 840 Kč ročně na vyživovanou/vyživovaného manželku/manžela.

²⁶ Poplatník je FO nebo PO, která nese daňové břemeno.

Dalšími formami nepřímé finanční podpory mohou být např. slevy pro rodiny v oblasti dopravy, kultury apod. K nejrozšířenější formě patří zvýhodněné vstupní poplatky či jízdné pro studenty a děti. Dále pak sem lze řadit dotace na stravování dětí MŠ, příspěvek státu na školní stravování v menzách, ubytování na kolejích apod. (MPSV, 2004).

Nefinanční aktivity k podpoře rodiny

Z pohledu rodinné politiky v ČR lze dle MPSV (2015e) rozlišit tři typy aktivit, které jsou směřovány k podpoře rodiny.

Prvním typem jsou **sociální služby**. Ty jsou zaměřeny na podporu a pomoc rodině jako celku nebo jednotlivým členům rodiny, jež se nacházejí v nepříznivé životní situaci. Tyto služby zahrnují různé druhy sociálního poradenství, služby sociální péče a služby sociální prevence.

Druhým typem jsou pak **služby na podporu fungující rodiny**. Ty mají preventivní a podpůrný charakter a jejich podstatou je posilování a usnadňování rodičovství a podpora rodiny v péči o děti spolu s harmonizací práce a rodiny. Do toho typu nefinanční podpory patří např. zařízení denní péče o děti do věku 6 let, mateřská centra, družiny, hlídání dětí nerodičovskou osobou. Služby pomoci s vedením domácnosti či manželské a rodinné poradny, poskytování volnočasových aktivit aj.

Posledním typem podpory rodin je činnost poskytovaná v rámci **sociálně-právní ochrany dětí**. Zde se řadí práce s dětmi vyžadující zvýšenou pozornost, zřizování zařízení sociálně - právní ochrany dětí aj.

3.3 Charakteristiky rodinné politiky ve Francii

Oficiálním názvem další vybrané země je Francouzská republika, demokratický stát, jehož většina území (někdy označováno jako Metropolitní Francie) se nachází v západní Evropě. Francouzskou republiku tvoří i tzv. Zámorská Francie, která zahrnuje území v Karibiku, Severní a Jižní Americe, v Indickém oceánu a Oceánii.

Francie je zastupitelská demokracie a poloprezidentská republika. Hlavním městem je Paříž a země čítá téměř 66 miliónů obyvatel. Úředním jazykem v zemi je francouzština, kde ale mj. fungují i další regionální jazyky. Používanou měnou je euro a Francie je také jedním ze zakládajících členů Evropské Unie. Dále je členskou zemí Severoatlantické aliance, jedním ze zakládajících členů Organizace spojených národů a jedním z 5 stálých členů Rady bezpečnosti OSN s právem veta (MZV, 2015b). Francie představuje typ korporativního²⁷

²⁷ Označován také jako konzervativní či bismarckovský.

sociálního státu, přičemž se zde jedná spíše o tzv. solidaristický typ, který je zaměřen zejména na příspěvkové financování a rovnost.

3.3.1 Vývoj rodinné politiky

První iniciativy finanční podpory rodin ve Francii se objevily již v 19. století. Ke konci tohoto období vznikly dva základní ideologické proudy v rámci asociací chránící zájmy rodin, které měly velký vliv na směřování další rodinné politiky. Prvním proudem byli natalisté, jejichž cílem byla vysoká plodnost. Druhým proudem byli familialisté, kteří vycházeli z katolických tradic a považovali rodinu za instituci, která udržuje a přenáší morální hodnoty (Union des familles, 2012).

Poválečná francouzská politika kladla velký důraz na rodinu a základní filosofií zde bylo podporovat plodnost a následně rodiny s dětmi. Rodinná politika v tomto období sledovala zejména dvě linie. První, horizontální linie měla za cíl zajistit, aby rodiny s dětmi neměly o mnoho menší životní úroveň než lidé, kteří děti nemají. Cílem druhé, vertikální linie bylo zajistit minimální životní úroveň pro všechny rodiny s dětmi.

V poválečném období byly vytyčeny základní principy pro poskytování finanční podpory rodinám²⁸. Byl zaveden systém rodinných dávek a také bylo založeno několik institucí, které měly v kompetenci jejich správu. Pro toto období jsou charakteristické plošné nároky na přídatky na děti pro rodiny alespoň s dvěma dětmi a pro ženy upřednostňování role ženy v domácnosti (Paloncyová a kol., 2013a).

60. a 70. léta se nesla v reakci na změny rodinného chování²⁹ ve společnosti. V tomto období byl přijat kodex o majetkových vztazích mezi manželi, změnila se pravidla adopce, byla změněna výhradní autorita otce v rodině na autoritu rodičovskou, byly změněny právní předpisy o rozvodech, snížil se věk plnoletosti na 18 let aj. V 70. letech také došlo k rozvoji systému rodičovské péče o děti, z důvodu trendu rostoucí ekonomické aktivity žen a také se změnily postoje k roli žen-matek. Dále došlo k významnému zvýšení rozdílu životní úrovně mezi rodinami s dětmi a bezdětnou populací. Obecně se politika rodinných dávek v tomto období soustředila na nejméně potřebné či znevýhodněné typy rodin (sirotčí důchod, pomoc handicapovaným občanům, dávka rodinám s jedním příjmem aj.). Pozornost zde také byla soustředěna na podporu hlídání dětí, proto byl v roce 1972 zaveden příspěvek na hlídání dětí (Paloncyová a kol., 2013a).

²⁸ Pro tyto principy je charakteristický nárok na dávky bez ohledu na příjmy rodiny, ale odvíjející se od počtu dětí - tímto způsobem byly podporovány výlučně rodiny se dvěma a více dětmi.

²⁹ Změna vztahů mezi manželi při vyšší ekonomické aktivitě žen, změna postavení dětí v rodině - mít děti už není hlavním posláním páru, nárůst počtu rozvádějících se manželství a počtu složených rodin aj. (Paloncyová a kol., 2013a).

Období 80. a 90. let bylo časem úprav dosavadních reforem právních předpisů, které byly spojeny s rodinným životem. Lze uvést úplnou rovnost mezi manželi, společnou péči o děti po rozvodu aj. Novelu zákonů se pak týkala především právního postavení nemanželských dětí, adopce a výživného placeného bývalému manželovi po rozvodu a dalších. Typickým bodem rodinné politiky v období 90. let se stalo téma sladování práce a rodiny. Jednak byly propláceny části nákladů spojených s platem asistentky starající se v rodině o děti mladších 6 let a došlo k rozvoji alternativních forem nerodinné péče o děti. Souběžně bylo také ve větší míře umožněno rodičům pečovat o své děti sami díky rodičovskému příspěvku, který byl možný kombinovat s částečným úvazkem (Paloncyová a kol., 2013a).

V roce 2004 bylo upuštěno od preference rodin s více dětmi a došlo tak k významné reformě dávek v mateřství a rodičovství. V podstatě byla vytvořena jedna dávka³⁰ bez ohledu na to, kolik má rodina dětí. Tato dávka se pak dále skládá s několika dílčích dávek, jako je např. porodné, či tzv. základní dávka. V tomto roce byl také reformován rodičovský příspěvek, který byl nově nazvaný CLCA³¹. V oblasti nerodinné péče byl pak zlomovým rok 2006, kdy byl představen plán na podporu různých forem péče, který počítal s vytvořením 40 000 míst v této oblasti a zmírnění podmínek pro fungování jeslí (Union des Familles, 2012).

V současnosti usilují opatření v rodinné politice o možnost svobodné volby žen mezi péčí o dítě a návratem na pracovní trh, a také o zajištění péče o děti nerodinnou formou. Na závěr lze také přiblížit institucionální zajištění rodinné politiky ve Francii, které má v kompetenci několik úřadů. Jedním z hlavních aktérů na tomto poli od roku 1945 je Národní pokladna rodinných dávek (CNAF). Důležitým orgánem je také Rada pro rodinu, která formuluje doporučení a návrhy na reformy a mj. také navrhuje financování celého systému sociálního zabezpečení a Úřad na ochranu matky a dítěte. V souvislosti s institucionálním zajištěním rodinné politiky lze také podotknout, že zde dochází od 80. let 20. století k procesu decentralizace, tudíž organizace rodinné politiky reflektuje územně správní členění země (Paloncyová a kol., 2013a).

³⁰ PAJE – dávka k přijetí malého dítěte („la prestation d'accueil du jeune enfant“).

³¹ „Le complément de libre choix d'activité“.

3.3.2 Nástroje francouzské rodinné politiky

Ve Francii je model sociálního státu založený na sociálním pojištění³², kde se výše zmiňovaná Národní pokladna sociálního zabezpečení dělí od roku 1967 na nemocenské a starobní pojištění a na rodinné přídavky.

Výdaje na rodinnou politiku ve Francii jsou tvořeny dvěma hlavními skupinami. Jednak to jsou dávky vyplácené přímo rodinám a jednak to jsou výdaje na služby péče o děti. Většina přímých dávek je ve Francii financována v rámci Pokladen rodinných přídávků až např. na náhrady spojené s mateřskou dovolenou, která je řešena v rámci nemocenského pojištění (Paloncyová a kol., 2013a).

Vzhledem k tomu, že celý systém sociálních dávek je velmi komplexní a obsáhlý, není v možnostech diplomové práce ho celý podrobně popsat. Proto bude pozornost věnována zejména základním nástrojům státu při pomoci rodinám s dětmi.

Přímé finanční nástroje

Jak již bylo zmíněno, **mateřská dovolená** ve Francii spadá do rámce nemocenského pojištění, které je součástí systému sociálního zabezpečení. Dovolená je složena ze dvou částí, a to částí před a částí po narození dítěte. Její délka je závislá na počtu dětí, o které se rodič stará. Pokud má matka první nebo druhé dítě v pořadí, trvá dovolená 16 týdnů, pokud jde o případ 3 a více dětí, trvá pak dovolená 26 týdnů. Jednou za 14 dní jsou matkám vypláceny denní náhrady mzdy, které se počítají z posledních tří měsíčních mezd po odpočtu příslušných daní a příspěvků (CAF, 2015a).

Na **rodičovskou dovolenou** má nárok každý zaměstnanec ve Francii, který setrval ve svém zaměstnání alespoň jeden rok. Délka této dovolené je jeden rok a lze ji 2krát prodloužit³³. Rodič na tuto dovolenou může nastoupit kdykoli během doby, kdy má na její čerpání nárok. V této zemi také funguje od roku 2002 institut **otcovské dovolené**, který umožňuje otcům dětí na 11 dní přerušit své zaměstnání a věnovat se jim. Muži mohou žádat o stejné dávky, na které mají nárok matky v rámci mateřské dovolené (Munková, 2005).

V rámci těhotenství lze také žádat o **Přídavek pro těhotné ženy osvobozené od pracovní činnosti** z důvodu z rizik, které jejich práce v rámci těhotenství skýtá (CAF, 2015a).

Důležitou dávkou, která podporuje péči o nejmenší děti, je již výše zmíněná **dávka při uvítání malého dítěte PAJE**. Tato dávka lze rozčlenit na 2 dílčí části, kde první část zahrnuje odměnu za porod nebo adopci plus základní měsíční přídavek. Druhá část pak představuje

³² Systém sociálního zabezpečení ve Francii viz Příloha 3.1.

³³ V době rodičovské dovolené pobírá rodič dávky, přičemž mezi ty základní patří především níže zmíněné, které jsou součástí PAJE (CLCA, Ab a CMG).

finanční pomoc v případě, že se rodiče rozhodnou využívat placeného hlídání dětí, ať již u sebe v domácnosti, nebo v agenturách, anebo se rozhodnou přerušit, či úplně omezit své zaměstnání z důvodu péče o dítě (CAF, 2015a).

PAJE tedy zahrnuje tyto 4 dávky:

- **Odměna za porod či adopci (PN)**³⁴ – žena zde předkládá doklad o těhotenství - podstupuje prenatální lékařské vyšetření a také je důležité, aby příjmy v domácnosti nepřekračovaly danou hranici příjmů³⁵. Tyto hranice jsou uvedeny v tabulce 3.2. V současné době je výše odměny za porod částka ve výši 923,08 euro. Tato částka se vyplácí v 7. měsíci těhotenství a částka za adopci, tzv. prémie k přijetí, činí 1 846,15 euro. U vícečetných porodů je zde dále nárok pro výplatu bonusů, který se odvíjí od počtu narozených dětí (Public – Service France, 2015a).

Tabulka 3. 2: Hranice příjmů pro žadatele v roce 2015 (dětí narozené od 1. dubna 2014)

Počet závislých dětí	Pár s jedním příjmem	Pár se dvěma příjmy	Jeden z rodičů
1 dítě	€ 35 729	€ 45 393	€ 45 393
2 děti	€ 42 172	€ 51 836	€ 51 836
3 děti	€ 48 615	€ 58 279	€ 58 279
4 děti	€ 55 058	€ 64 722	€ 64 722
Za další dítě: +	€ 6 443	€ 6 443	€ 6 443

Zdroj: Service – Public France, 2015a. Vlastní zpracování

Pozn.: Hranice se liší, pokud se dítě narodilo před 1. 4. 2014.

- **Základní měsíční přírůstek (Ab)**³⁶ – náleží žadatelům, kteří mají nezaopatřené dítě do věku tří let, nebo adoptované dítě do věku 20 let. I tento příspěvek je omezen daným limitem příjmů, který je shodný s hranicemi příjmů v předešlé dávce (viz tabulka 3.2). Základní příspěvek činí 186,62 euro a je vyplácen každý měsíc po dobu tří let. Tento příspěvek se pak dále kumuluje s dalšími dávkami (Public-Service France, 2015a).
- **Doplňek volného výběru způsobu placeného hlídání dětí (CMG)**³⁷ – připadá žadatelům, kteří pro své dítě do věku 6 let využívají služeb hlídání dětí v domácnosti či v agenturách a jiných organizacích, nebo jsou děti opatrovány mateřskou asistentkou v její domácnosti nebo agenturou v domácnosti rodičů. I tyto doplňky jsou vázány na výši příjmů a dále na výši příjmů asistentky, která o dítě pečuje nebo na

³⁴ Prime à la naissance de la prestation d'accueil du jeune enfant.

³⁵ Rozhodnými příjmy pro získání všech posuzovaných dávek jsou v roce 2015 příjmy z roku 2013.

³⁶ Naissance d'un enfant: allocation de base de la Paje.

³⁷ Complément de libre choix de mode de garde. Tento doplněk se skládá ze 4 možných dávek, podle výběru způsobu péče o dítě (pronajmutí asistentky, péče o dítě v agentuře, přímý nábor domácí péče, péče o dítě agenturou ve vlastní domácnosti).

minimálním počtu hodin, o které je dítě pečováno v rámci agentur. V roce 2015 hrubá mzda asistentky nesmí překročit 48,05 eura/dítě za jeden den a minimální počet hodin v péči o dítě v rámci agentur je 16 hodin za měsíc. Jak lze vidět v tabulce 3.3, výše doplňků je stanovena dle počtu dětí, jejich věku a dle příjmového rozmezí (Public-Service France, 2015c).

Tabulka 3. 3: Příklad výše podpory v rámci volného výběru způsobu placeného hlídání dětí - pronajmutí asistentky v roce 2015

Počet dětí	Roční příjem páru	Výše dávky: dítě do 3 let	Výše dávky: dětí 3-6 let
1 dítě	€21 248 a méně	€460,93	€230,46
	€21 248 – €47 217	€290,65	€145,33
	€47 217 a více	€174,37	€87,18
2 děti	€24 463 a méně	€460,93	€230,46
	€24 463 – €54 363	€290,65	€145,33
	€54 363 a více	€174,37	€87,18
3 děti	€28 322 a méně	€460,93	€230,46
	€28 322 – €62 938	€290,65	€145,33
	€62 938 a více	€174,37	€87,18
4 děti	€32 181 a méně	€460,93	€230,46
	€32 181 – €71 513	€290,65	€145,33
	€71 513 a více	€174,37	€87,18

Zdroj: Service-Public France, 2015c. Vlastní zpracování

Pozn.: Částky se liší, pokud se jedná o pouze jednoho rodiče nikoli o pár.

- **Doplňěk volného výběru aktivity:** CLCA³⁸ – je určen rodičům, kteří v rámci péče o dítě přerušili nebo omezili svojí dosavadní pracovní činnost. Podmínkou nároku na tuto dávku je tedy péče alespoň o jedno dítě³⁹ ve věku do 3 let a přerušení či omezení svého zaměstnání. Je zde také potřeba doložit dobu pracovní aktivity zakládající účast na důchodovém pojištění. Výši podpory lze sledovat v tabulce 3.4, kde se tato výše pak odvíjí od formy pracovní aktivity a od nároku na základní měsíční přírůstek dávky PAJE (Public-Service France, 2015d).

³⁸ Complément de libre choix d'activité.

³⁹ Pro rodinu se třemi a více dětmi je tu pak také možnost obdobné dávky COLCA (Volitelný doplněk pro svobodnou volbu činnosti).

Tabulka 3. 4: Výše měsíčních částek vyplácených v rámci CLCA v roce 2015

Pracovní situace	Vyplacená částka měsíčně
Nepracuje	€ 390,52
Pracuje na méně než na 50% úvazku	€ 252,46
Pracuje na 50% až 80% úvazku	€ 145,63

Zdroj: Service – Public France, 2015d. Vlastní zpracování

Pozn.: Částky se liší na základě době narození dítěte – před a po 1. 4. 2014 a také je podmínkou, že dítě muselo být narozeno nebo přijato před rokem 2015 – od 1. 1. 2015 změna dávky na Prestation partagée d'éducation de l'enfant (Préparee) – Sdílené poskytování vzdělávání dítěte.

Doba nároku na tento doplněk se odvíjí od počtu dětí v domácnosti. V případě jednoho dítěte je to 6 měsíců a v situaci dvou a více dětí je pak doba prodloužena do 3 let věku dítěte.

Francouzským specifikem jsou **Rodinné přídavky** (Allocations familiales), na které má nárok pouze rodina, která má minimálně dvě děti. Zde se příjmy rodiny neposuzují, neboť na tuto dávku má nárok každá rodina, kterou tvoří alespoň dvě děti do 20 let. V současnosti činí měsíční dávka 129,35 euro, pro rodinu s dvěma dětmi. V tabulce 3.5 lze pozorovat, jak se tato částka navyšuje s narůstajícím počtem dětí (Public-Service France, 2015b).

Tabulka 3. 5: Výše rodinných přídávků v roce 2015

Počet dětí	Základní částka
2 děti	€ 129,35
3 děti	€ 295,05
4 děti	€ 460,77
Za další dítě +	€ 165,72

Zdroj: Service-Public France, 2015b. Vlastní zpracování

Dále je tu pro rodiny, které mají alespoň 3 děti ve věku od 3 do 21 let, dávka nazvaná **Rodinný doplněk** (Complément familial). Tento příplatek může být vyplácen, pokud příjmy rodiny v roce 2013 nepřekročily níže uvedené hranice příjmů a základní vyplácená částka je v současné době 168,35 euro (Public-Service France, 2015b).

Tabulka 3. 6: Hranice příjmů v rámci rodinného doplňku v roce 2015

Rodinná situace	Pár s 2 příjmy	Pár s 1 příjmem	Jeden z rodičů
3 děti	€ 45 941	€ 37 555	€ 45 241
4 děti	€ 52 200	€ 43 814	€ 52 200
Za další dítě +	€ 6 259	€ 6 259	€ 6 259

Zdroj: Service-Public France, 2015b. Vlastní zpracování

V rámci zaměření státu na rodiny s více jak dvěma dětmi se lze také setkat se **Stěhovacím příspěvkem** (Prime de déménagement). Tato pomoc se poskytuje, pokud se rodina stěhuje za určitých podmínek a má alespoň 3 děti, přičemž jednomu musí být méně jak dva roky (Public-Service France, 2015b).

Co se týče podpory neúplné rodiny, tak je ve Francii možnost zažádat si o **Příspěvek na rodinnou podporu ASF** (Allocation de soutien familial). Tato dávka je poskytována rodiči, který se o své dítě stará sám nebo páru, který se rozhodl pečovat o dítě nevlastní (Public-Service France, 2015a).

V oblasti péče o nemocné nebo postižené děti lze nalézt také určité nástroje. Jednak si rodič může zažádat o **neplacenou dovolenou** po dobu 3 dnů v roce, pokud je dítěti do 16 let a má lékařské potvrzení o nemoci, nebo v rámci péče o vážně nemocné dítě, po úrazu či postižené dítě, lze žádat o **Denní příspěvek na rodičovskou péči AJPP** (Allocation journalière de présence parentale). Rodič zde může využívat denního příspěvku (22 dnů v měsíci) po dobu 3 let. Nárok na tuto dávku je omezen opět příjmovými limity a odvíjí se od rodinného stavu. Dále je k němu nutné lékařské potvrzení o stavu nemocného či postiženého dítěte, kde lékař musí uvést předpokládanou dobu trvání léčby (Public-Service France, 2015e).

Tabulka 3. 7: Výše AJPP 2015

Rodinná situace	Výše příspěvku
Pokud žijete v páru	€ 42,97
Pokud žijete sám	€ 51,05

Zdroj: Service-Public France, 2015e. Vlastní zpracování

V oblasti školní docházky se lze také setkat s podporou státu mj. s přídavkem při zahajování školní docházky či se získáváním stipendií (Service-Public, 2015f).

V části o ČR bylo také hovořeno o životním minimu. Jeho obdoba funguje i ve Francii pod názvem Revenue minimum d'insertion (RMI). Toto minimum je určeno osobám starších 25 let, případně i mladším, pokud mají v péči dítě a mají buď nízký nebo žádný příjem (CAF, 2015b).

Nepřímé finanční nástroje

Zde bude pozornost věnována především daňovým opatřením v rámci podpory rodiny. V této oblasti lze uvést především slevy na dani pro rodiny s dětmi a tzv. rodinný kvocient.

- **Slevy na dani**

Daňoví plátcí si mohou odečíst některé výdaje, které souvisejí s rodinou a dětmi. Z daňového základu si mohou odečíst např. výdaje na výživné, přičemž sleva na dani nesmí

v tomto případě překročit 35 % placeného výživného. Dále si mohou poplatníci odečíst polovinu výdajů na zaměstnání mateřské asistentky (s daným ročním stropem) a také lze z daně z příjmů odečíst dané částky za každé dítě, které se účastní školní docházky minimálně druhého stupně základní školy (Dossier Familial, 2014).

- **Rodinný kvocient**

Zde se při určování daňového pásma poplatníka nebere v úvahu pouze výše příjmů, ale i počet spotřebních jednotek v domácnosti. Existence tohoto mechanismu zvýhodňuje zejména rodiny s více dětmi, protože každé dítě znamená nárůst spotřební jednotky, kde více spotřebních jednotek znamená samozřejmě nižší daň. Tato daňová výhoda je omezena shora hranicí, která se zveřejňuje každý rok a která udává maximální možnou výši roční této výhody. Také je zde pomýšleno na domácnosti s minimálními příjmy, které si mohou daň ještě snížit o předem stanovené částky (Dossier Familial, 2014).

V rámci nepřímých nástrojů lze také ještě zmínit, že rodiče ve Francii mají možnost se bezplatně účastnit důchodového pojištění. Opět zde jsou jisté podmínky, které musí být splněny. Zejména je nutné, aby rodič pečoval o dítě, kterému je méně jak 3 roky, a také musí mít nárok na některé z určených dávek (PAJE, AJPP aj.) (Paloncyová a kol., 2013a).

Nefinanční aktivity související s rodinou

Pro příklad těchto aktivit lze uvést např. výhody pro rodiny s dětmi, které žijí v hlavním městě v Paříži. Rodina zde může k základním nástrojům využívat navíc výhody, které jsou spojené např. s kulturou, sportovními utkáními, dopravou aj.

Dále je možné zmínit, že rodiny, které mají alespoň tři děti, mohou čerpat tzv. výhody pro početné rodiny. Jedná se zejména o slevy na jízdném v rámci Národní společnosti francouzských železnic a slevy vybraných soukromých institucí, či subjektů jako jsou např. maloobchodní prodejci, sportovní zařízení, zájmové instituce či autoškoly aj. (Munková, 2005).

3.4 Charakteristiky rodinné politiky ve Švédsku

Švédské království čítá přes 9,5 miliónů obyvatel a leží na severu Evropy - na Skandinávském poloostrově mezi Norskem a Finskem. Státní zřízení je parlamentní konstituční monarchie, jíž v současné době je králem Carl XVI. Gustaf. Hlavním městem je Stockholm a země je administrativně dělená na 21 regionů. Používanou měnou je švédská koruna (SEK) a úředním jazykem je švédština. Od roku 1995 je Švédsko členem EU a rovněž jako země výše je členem různých mezinárodních organizací (Europa, 2015a). Co se týče koncepce sociálního státu, lze Švédsko zařadit mezi skandinávský model, který je charakteristický vysokým

zdaněním populace, aktivní politikou zaměstnanosti, vysokou participací žen na trhu práce a štědrá sociální politikou.

3.4.1 Vývoj rodinné politiky

Zvláštní pozornost státu směřovaná na podporu rodiny ve Švédsku nebyla ještě ve 30. letech 20. století nijak patrná. Změna nastala na počátku 30. let, kdy se země začala potýkat s ekonomickou krizí. V souvislosti s ní bylo Švédsko nuceno řešit dosud neznámé jevy, které byly zapříčiněny nečekaným vývojem ekonomiky. Stát v té době čelil mj. vysoké nezaměstnanosti a snižující se životní úrovni obyvatelstva a v rámci populačního vývoje také snižující se porodnosti (Munková, 2005).

Mnoho se změnilo v roce 1932, kdy nastoupila k moci švédská sociálně-demokratická strana a započala tak čtyřicetiletou éru svého vládnutí. Sociálnědemokratické vlády představily sérii sociálních reforem, které znamenaly počátek budování švédského sociálního státu. Vypracovávaly se studie, které mapovaly demografickou situaci státu a hledaly řešení, které by zvrátilo trend nízké a klesající porodnosti. Důležitými jmény, spojenými nejen se vznikem rodinné politiky ve Švédsku, jsou Gunnar a Alva Myrdalovi. Jejich doporučení v rámci sociální politiky spočívala zejména v podpoře dětí. Podstata podpory rodin s dětmi spočívala v kompenzaci zvýšených nákladů spojených s péčí o děti a také se zaměřovala na to, aby se nezhoršovala životní úroveň rodin s dětmi oproti domácnostem, ve kterých děti nemají. Kladli důraz na racionální sociální politiku charakterizovanou vědou, řádem a plánováním a také na státní zodpovědnost. Stát se posléze prostřednictvím vhodných nástrojů⁴⁰ začal zaměřovat na podporu rodin s dětmi a vzhledem k tomu, že to byly jedny z prvních opatření, které stát směřoval na tyto domácnosti, datuje se tak do této doby vznik rodinné politiky ve Švédsku (Munková, 2005).

V poválečném období se pak začal formovat model sociálního státu⁴¹. Tento skandinávský model byl charakterizován v kapitole výše a dodnes je pro Švédsko typický. V těchto časech byl mj. zaveden univerzální systém povinného zdravotního pojištění, ve kterém se výše poskytovaných dávek odvíjela od předchozích příjmů.

Dalším důležitým okamžikem bylo v 60. letech 20. století prosazení zákona o národním pojištění, jehož součástí byla soustava dávek pro rodiny s dětmi, tzv. systém rodičovského

⁴⁰ Lze uvést např. finanční podporu pro velké rodiny v oblasti bydlení, úpravu legislativy týkající se potratů, poskytování bezplatné lékařské péče pro děti a jejich matky aj. (Munková, 2005).

⁴¹ Čtyři podstatné prvky při formování: proticyklická politika plné zaměstnanosti, sociálnědemokratické vlády, řady sociálních reforem a systém centralizovaného mzdového vyjednávání, jenž má kořeny v dohodě mezi LO a SAF v Saltsjöbadenu (CEREI, 2009).

pojištění. V následujícím období pak stát kladl důraz na zabezpečení výchovy dítěte rodiči⁴², na rovnost mezi matkou a otcem v rámci péče o své potomky a také se snažil zmírnit sociální rozdíly ve společnosti (CEREI, 2009).

90. léta jsou spojena s krizí sociálního státu, která se odvíjela od krize ekonomické. Švédsko se v těchto letech potýkalo s rostoucí nezaměstnaností, inflací a útlumem hospodářského růstu, jež způsobilo zvýšení daní v důsledku rostoucího veřejného zadlužení. Na základě těchto skutečností byla vláda nucena snížit některé dávky v rámci sociálního zabezpečení a zpřísnit kritéria pro nárokování těchto dávek. Pro příklad lze uvést podpory v oblasti bydlení nebo vyplácené nemocenské. Pro rodiny však tyto redukce neměly nijak výrazný dopad, neboť v této oblasti sociální politiky došlo jen k malé změně v rámci přídavků na dítě. Vzhledem k tomu, že stát nadále podporoval plnou zaměstnanost, tak i v období krize rozšiřoval síť denní péče o děti předškolního věku.

Po roce 2000 došlo ještě k většímu posílení principu universalismu, zvýšily se přídávky na dítě a také posílily služby pro rodiny. Švédsko si i nadále zachovává hlavní rysy jeho rodinné politiky, kterými jsou především levná předškolní péče na principu universalismu spolu s vysokými rodičovskými dávkami a nízkou dětskou chudobou a také s vysokou zaměstnaností žen⁴³ (Munková, 2005).

V současné době dle Munkové (2005) Švédsko reprezentuje spíše de-familistický model rodinné politiky, který je zaměřen na podporu dvoukariérové rodiny spolu se sladčováním práce a rodinného života, a také rovného přístupu v péči o děti, přičemž příkladem tohoto posilování sdílené péče o dítě je otcovská dovolená. Také je zde snaha státu o vyrovnaní životní úrovně různých typů rodin a o zajišťování rovných práv pro všechny obyvatele.

Z hlediska institucionálního zajištění rodinné politiky má tuto oblast v kompetenci Ministerstvo zdravotnictví a sociálních věcí, v jehož čele stojí trojice ministrů. Další organizační struktura se následně vyčleňuje na státní sekretariát a další úrovně jsou státní úředníci rozděleni do různých divizí, dle oblasti, na kterou se specializují (Ministry of Health and Social Affairs, 2015).

⁴² V této době prodloužena mateřská dovolená na celých 450 dní (Munková, 2005).

⁴³ Více než 70 % zaměstnanost žen (Munková, 2005).

3.4.2 Nástroje švédské rodinné politiky

Na úvod lze zmínit, že mnoho švédských rodin žije ze dvou příjmů, a tak tato skutečnost byla přizpůsobena do konstrukce sociálního pojištění⁴⁴ a do výše poskytovaných dávek⁴⁵.

Systém rodičovského pojištění byl uzákoněn roku 1974 a je s ním spojen nárok na finanční dávky pro podporu rodin s dětmi, jako je vyrovnávací příspěvek v mateřství, rodičovský příspěvek či přechodný rodičovský příspěvek. Tyto dávky náleží pracujícím či samostatně výdělečně činným rodičům, kteří přispívali na sociální pojištění daná procenta ze svých příjmů⁴⁶ (Matějková a Paloncyová, 2003).

Základní dávky v rámci rodičovského pojištění – přímá finanční podpora

V rámci nástrojů rodinných politik předešlých států bylo hovořeno o jednorázové dávce při porodu. V České republice to bylo porodné a ve Francii zase odměna za porod. Ve Švédsku však podobná dávka při příležitosti narození dítěte neexistuje, ale je zde poskytována alespoň finanční pomoc při adopci dětí.

Mateřská dovolená, která je spojena s odměnou při porodu, zde tedy nefunguje jako v předchozích zemích, ale i ve Švédsku má těhotná žena nárok zažádat si o **Vyrovňovací příspěvek v mateřství**, v případě, že není nadále schopna setrvávat ve svém zaměstnání z důvodu vysoké fyzické náročnosti její práce. Tento příspěvek činí 80 % kvalifikovaného pracovního příjmu a lze ho pobírat 50 dní v průběhu 60 dní před očekávaným termínem porodu (Swedish Social Insurance Agency, 2015a).

Dále zde funguje **Institut otcovské dovolené**, který byl zaveden ve stejném roce jako rodičovské pojištění. Otcové jsou zde motivováni k aktivnímu zapojení do role rodiče a valná většina z nich toho také využívá v rámci tzv. otcovských dnů, přičemž nárok na přechodnou rodičovskou dovolenou mají po dobu 10 dnů (Swedish Social Insurance Agency, 2015b).

Na **rodičovskou dovolenou** ve Švédsku mají nárok rodiče, kteří zde mají trvalý pobyt, odpracovali zde alespoň 240 dní před vznikem nároku na dovolenou a starají se o vlastní nebo adoptované dítě rovněž s trvalým pobytem ve Švédsku. Tito žadatelé mají pak nárok na 480 dní rodičovské dovolené, při které je vyplácen rodičovský příspěvek⁴⁷. Výše zmíněné lze uplatňovat i při adopci dítěte do 10 let, kdy datum adopce je bráno jako datum porodu. Matka může nastoupit na rodičovskou dovolenou 60 dnů před plánovaným termínem porodu a po

⁴⁴ Univerzální systém sociálního zabezpečení nabízí administrativně jednodušší systém (Šťastná, 2009).

⁴⁵ Sociální pojištění zahrnuje dávky vyplácené všem plošně ve stejné míře, kde plošné vyplácení dávek je zde považováno za kvalitní způsob zvyšování životní úrovně u nejvíce znevýhodněných skupin občanů a také dávky testované, jež jsou odvozovány od příjmové situace v domácnosti (Matějková a Paloncyová, 2003).

⁴⁶ 2,2 %.

⁴⁷ Pokud se jedná o vícenásobný porod, délka dovolené se prodlužuje o 180 dní za každé narozené dítě.

porodu jí mohou čerpat oba z rodičů, až do 8 let věku dítěte. Právo požívat výhod rodičovské dovolené v polovičním rozsahu (240 dnů) mají rodičové, kteří se v péči o dítě vzájemně střídají. Z celých 480 dnů je možné 420 dnů dovolené přesunout libovolně na partnera⁴⁸. Zbylých 60 dnů je vyčleněno pro toho z rodičů, který neplánuje ve větším rozsahu tuto dovolenou čerpat⁴⁹ (Šťastná, 2009).

Jak již bylo výše zmíněno, při rodičovské dovolené je vyplácen **Rodičovský příspěvek**. Rodič má nárok po odpracování minimálního období 240 dnů před vznikem nároku na rodičovskou dovolenou a při péči o své či adoptované dítě na 480 dní dovolené, při které mu dle Swedish Social Insurance Agency, 2015c náleží:

- 390 dní nároku na 80 % svých dosavadních příjmů⁵⁰,
- a 90 dní nároku na příspěvek ve výši 180 SEK za den.

Poslední dávkou zmiňovanou v rámci rodičovského pojištění byl **Přechodný rodičovský příspěvek**. Ten připadá pracujícímu či samostatně výdělečně činnému rodiči, který dočasně nemůže pracovat z toho důvodu, že pečuje o nemocné dítě ve věku do 12 let. Tuto dávku lze pobírat maximálně 120 dnů v roce a její výše činí 80 % kvalifikovaného pracovního příjmu (Swedish Social Insurance Agency, 2015f).

Univerzálními (plošnými) finančními dávkami pro rodiče s dětmi, kteří žijí ve Švédsku, je pak např. Přídavek na dítě či Dávky pro invalidní a postižené děti, kde podmínkou nároku je trvalé bydliště dítěte ve Švédsku⁵¹.

- **Přídavek na dítě** – základní dávka je vyplácena všem dětem do 16 let⁵² s trvalým pobytem ve Švédsku. V případě, že má rodina více jak dvě děti, má v rámci této dávky ještě nárok na tzv. **Rodičovský doplněk**. Výši přídavku i doplnku lze sledovat níže v tabulkách 3.8 a 3.9. Je vidět, že výše měsíční dávky závisí na počtu dětí a na rodinném stavu. Rodičovský doplněk lze pak nadále pobírat až do věku 20 let dítěte⁵³, pokud dítě žije s rodiči, je svobodné a studuje. Stát pak myslí i na starší děti, které studují na vysoké škole, kterým jsou poskytovány tzv. **studijní granty** (Swedish Social Insurance Agency, 2015d).

⁴⁸ Zde je zřejmá snaha státu o zapojení otců do výchovy.

⁴⁹ Toto období je nazvané Výměna táty za mámu.

⁵⁰ Lze čerpat dvěma způsoby – jednak lze čerpat 80 % svých příjmů, kde dávka je omezena danou finanční hranicí a také lze pobírat univerzální dávku o výměře 180 SEK za den (takto čerpají příspěvek zejména lidé s nízkým, či žádným příjmem) (Swedish Social Insurance Agency, 2015c).

⁵¹ Dávka je vyplácena i těm dětem, které opustí zem na dobu kratší než 6 měsíců.

⁵² Pro potřeby této dávky byl vymezen pojem nezaopatřené dítě – člověk do dovršení 16 roku života, nebo do 20 let života, pokud studuje a do 23 let pokud navštěvuje speciální školu (Swedish Social Insurance Agency, 2015d).

⁵³ A do věku 23 let, v případě, že dítě navštěvuje speciální školu (Swedish Social Insurance Agency, 2015d).

Tabulka 3. 8: Výše měsíčních přídatků na dítě - výchova v rámci páru v roce 2015

Celkový počet dětí	Přídavky na děti	Rodičovský doplněk	Částka celkem
1 dítě	525 SEK	-	525 SEK
2 děti	1 050 SEK	75 SEK	1 125 SEK
3 děti	1 575 SEK	302 SEK	1 877 SEK
4 děti	2 100 SEK	807 SEK	2 907 SEK
5 dětí	2 625 SEK	1 432 SEK	4 057 SEK
6 dětí	3 150 SEK	2 057 SEK	5 207 SEK

Zdroj: Swedish Social Insurance Agency, 2015d. Vlastní zpracování

Tabulka 3. 9: Výše měsíčních přídatků na dítě - výchova v rámci jednotlivce (neúplná rodina) v roce 2015

Celkový počet dětí	Přídavky na děti	Rodičovský doplněk	Částka celkem
1 dítě	1 050 SEK	-	1 050 SEK
2 děti	2 100 SEK	150 SEK	2 250 SEK
3 děti	3 150 SEK	604 SEK	3 754 SEK
4 děti	4 200 SEK	1 614 SEK	5 814 SEK
5 dětí	5 250 SEK	2 864 SEK	8 114 SEK
6 dětí	6 300 SEK	4 114 SEK	10 414 SEK

Zdroj: Swedish Social Insurance Agency, 2015d. Vlastní zpracování

- **Dávky pro invalidní a postižené děti** – tento příspěvek má pomáhat rodičům s financováním náročné péče o děti handicapované či jinak dlouhodobě nemocné. Podpora lze nárokovat již od narození dítěte do 19 let věku potomka. V rámci této dávky lze žádat o Příspěvek na pečovatelskou službu pro péči a dohled⁵⁴ a o příspěvek na dodatečné náklady na léky, pomůcky, speciální oblečení apod. (Swedish Social Insurance Agency, 2015e).

V rámci přímých finančních nákladů lze také ještě zmínit **Příspěvek na bydlení**, který je ve Švédsku poskytován dvojí formou. Jednak to může být testovaná finanční dávka odvozena od věku, výše příjmů, nákladů na bydlení a počtu dětí nebo může být poskytována jako doplněk na bydlení v rámci systému sociální pomoci. Dále stát neopomíná ani neúplné rodiny, které mohou uplatnit nárok kupříkladu na **Výživné na dítě nepřítomného rodiče**. Tato dávka je vyplácena příslušným místním Úřadem sociálního pojištění a také zde existuje několik příspěvku pro studenty např. na dopravu, ubytování aj. (Šťastná, 2009).

Nepřímé finanční nástroje

V předchozích zemích byla v rámci této oblasti pozornost věnována především slevám na dani či jiným daňovým nástrojům, které by nepřímo zvýhodňovaly rodiny s dětmi. Ve Švédsku však tuto podporu nenalezneme. Neexistuje zde např. jako ve Francii žádný rodinný kvocient, který by zvýhodňoval velké rodiny, nebo snad odpočty ze základu dně na manželku či na vyživované děti jako např. v ČR.

⁵⁴ Tato dávka je vyplácena měsíčně a v roce 2015 tato dávka činila 9 271 SEK a dále se pak tato dávka snižuje na základě hodin, ve kterých je nutno se o dítě starat, např. semi-care činí 4 635 SEK (Swedish Social Insurance Agency, 2015e).

Ve Švédsku se uplatňují především slevy na poplatníka, kterých lze nalézt několik. Pro příklad lze uvést např. nestandardní odpočitatelnou položku ze základu daně na dvojité náklady na bydlení pro pracovníka, který je přechodně zaměstnán na místě příliš vzdáleném k dojíždění, nebo se jeho rodina nemůže přestěhovat, bez ohledu na to, zda je práce trvalé povahy (Matějková a Paloncyová, 2003).

Nefinanční podpora – služby péče o děti

Švédsko se vyznačuje velmi rozvinutým a vysoce kvalitním systémem služeb pro rodiny. Jedná se především o zařízení péče pro děti od 1 do 12 let, a to jak mateřských škol, tak mimoškolních center pro děti. Pro děti tato skutečnost znamená možnost osobního rozvoje v rámci předškolního vzdělávání a pro rodiče je to pak možnost sladování rodinných a pracovních povinností. Velké množství, dlouhé otevírací hodiny spolu s celoroční otevírací dobou (i po dobu prázdnin) těchto zařízení vychází vstříc všem požadavkům pracujících rodičů. Zřizovatel těchto služeb ve Švédsku je od roku 1996 Ministerstvo školství a vědy. Systém předškolní péče je pak financován částečně ze státního rozpočtu, částečně z daňových transferů místním úřadům a z přímých plateb rodičů (asi 10 % celkové částky). Prostředky ze státního rozpočtu však nejsou konkrétně určeny pouze na předškolní péči, ale pocházejí z prostředků na celou školní a sociální oblast, přičemž o jejich určení rozhodují místní úřady (Matějková a Paloncyová, 2003).

3.5 Charakteristiky rodinné politiky v Irsku

Poslední z vybraných zemí je Irsko. Tento stát leží v severozápadní Evropě a zaujímá zhruba pět šestin povrchu stejnojmenného ostrova. Sousedí na severu s částí Spojeného království – Severním Irskem a čítá přes 4,5 miliónů obyvatel. Irsko je unitární parlamentní republika v čele s prezidentem. Samostatné Irsko je výsledkem mnohaletého boje za nezávislost na Spojeném království Velké Británie a Irska. 29. prosince 1937 se Irská republika stala nástupcem Irského svobodného státu, jenž byl založen 6. prosince 1922. Hlavním městem je Dublin, úředním jazykem je irština a také angličtina a používanou měnou je euro. Irsko je členem EU od roku 1973 a je jedním ze zakládajících členů OECD a Rady Evropy. V rámci typologie sociálního státu lze tuto zemi zařadit mezi tzv. anglosaský typ (Europa, 2015b).

3.5.1 Vývoj rodinné politiky

Život rodiny v Irsku od dob druhého Vatikánského koncilu silně ovlivňovala katolická církev, která měla vliv zejména v oblasti sexuální morálky. Změnu přinesla až 80. a 90. léta 20. století, kdy došlo ke změnám v zákonech o rodině a irská rodina přestala být tak vysoce konzervativní. V těchto letech došlo k referendu o rozvodech, po kterém se ustanovila

instituce rozvodu a v roce 1985, po sto letech, se změnil trestní zákon o zákazu prodeje a distribuce antikoncepčních pilulek. V tomto roce začala být antikoncepce dostupná všem ženám od 18 let. V 90. letech se také diskutovala otázka interrupce, nakonec v roce 1999 Ministerstvo ochrany zdraví a dětí navrhlo alternativy k zákonu zakazujícímu interrupci, nicméně změny nepřišly (Kennedy, 1998). Změna nastala až po celých 14 letech v roce 2013, kdy irská vláda schválila návrh zákona, který ženě umožňuje potrat v případě, že je její život ohrožen (ČT24, 2013).

Co se týče rodinné politiky v Irsku, tak to není ještě tak dávno, co se tento pojem v politickém diskurzu vůbec neobjevoval. Stát se sice na rodinu zaměřoval, ale rámec této politiky byl řešen pomocí nesourodých státních agentur a ministerstev. V 90. letech 20. století, částečně v reakci na spory ohledně rozvodů v zemi a několika veřejných kauz týkajících se týrání dětí, Komise o rodině začala přezkoumávat právní předpisy a dopady prováděných opatření na rodiny. Výsledná zpráva Komise pak přinesla oficiální zahrnutí pojmu rodinná politika do diskurzu vlády a v roce 1997 byl tento termín poprvé přidán na titulky Ministerstva státní správy. Byly vytvořeny nové agentury, které měly za úkol poskytování služeb pro rodiny s dětmi a stát se více začal v politickém myšlení zaměřovat právě na tuto oblast (Robila, 2014).

V dalším období docházelo k posilování administrativního rámce pro řešení otázek spojených s rodinou a zejména s dětmi a v roce 2000 byla přijata Národní dětská strategie pro období 2000-2010. Tato strategie měla za cíl udělat Irsko zemí, ve které děti budou respektovány jako mladí občané, kde jsou všechny děti podporovány rodinou a širší společností a zemí, ve které budou moci naplňovat svůj potenciál. V roce 2011 byl pak vytvořen, pro kompletní služby pro děti a mládež, Ústavní dodatek k posílení dětských práv, jež byl přijat v Národním referendu v roce 2012. Zároveň v tomto roce bylo přejmenováno Ministerstvo pro sociální zabezpečení na Oddělení sociální ochrany, přičemž tato změna označení odráží posun v politických prioritách týkající se nejen rodin s dětmi v zemi (Robila, 2014).

V současné době je v Irsku péče o rodiny v kompetenci několika ministerských orgánů, jako např. Ministerstvo zdravotnictví, Oddělení sociální ochrany, Oddělení pro děti a mládež DCYA, Ministerstvo školství aj., které s pomocí akčních programů, plánů a strategií se snaží vytvářet pro rodiny s dětmi lepší životní podmínky. Jednou z hlavních priorit vlády je v této oblasti posilování sociální ochrany pro rodiny s dětmi, podpora nezaměstnaných rodičů

k návratu zpět do zaměstnání⁵⁵ a snižování dětské chudoby⁵⁶ zejména v neúplných domácnostech. Irská vláda k těmto cílům mj. používá řadu dávek, jež mezi základní patří Přídavky na děti (Child Benefit), Doplněk rodinného příjmu (Family Income Supplement), Peněžitá pomoc v mateřství (Maternity Benefit) a dávka podporující neúplné rodiny (One Parent Family) (Evropa, 2015c).

3.5.2 Nástroje irské rodinné politiky

Na úvod je dobré zmínit, že v Irsku obecně všichni zaměstnanci a osoby samostatně výdělečně činné, které jsou starší 16 let, přispívají určité procento ze svého příjmu do sociálního systému PRSI (Pay Related Social Insurance). PRSI příspěvky se skládají z plateb na zdravotní a sociální pojištění a většina státních příspěvků v Irsku je podmíněna právě těmito odvody (Citizens Information, 2015a).

Přímé finanční dávky pro rodiny s dětmi

Mateřská dovolená v Irsku trvá 26 týdnů a je spojena s dávkou, která se nazývá **Peněžitá pomoc v mateřství** (porodné se zde stejně jako ve Švédsku nevyplácí). Tato platba je pro ženy, které očekávají potomka a odváděly příslušné částky na PRSI. Tato dávka může být vyplácena ženám, které vykonávaly zaměstnání, na které se vztahuje Zákon o ochraně mateřství z roku 1994, a to bezprostředně před 1. dnem nástupu na mateřskou dovolenou. Pro nárok na tuto dávku je pak třeba mít zaplacen:

- minimálně 39 týdenních pojistných příspěvků na PRSI, uhrazených v průběhu posledních 12 měsíců před 1. dnem mateřské dovolené, nebo
- minimálně 39 týdenních pojistných příspěvků na PRSI, zaplacených od okamžiku, kdy jste začali pracovat, a zároveň minimálně 39 týdenních pojistných příspěvků na PRSI zaplacených nebo započítaných v průběhu příslušného referenčního daňového období (Relevant Tax Year) nebo v průběhu roku, který následuje po daném referenčním daňovém období, nebo
- minimálně 26 týdenních pojistných příspěvků na PRSI, zaplacených v průběhu referenčního daňového období (Relevant Tax Year), a minimálně 26 týdenních pojistných příspěvků na PRSI zaplacených v průběhu daňového období, které předcházelo referenčnímu daňovému období,

⁵⁵ V roce 2013 probíhal akční plán pro zlepšení vyhlídek na zaměstnání, pro dlouhodobě nezaměstnané s názvem Cesty do práce (Evropa, 2015c).

⁵⁶ Děti jsou ovlivněny rizikem chudoby v domácnosti jednak přímo (dodatečné náklady spojené s dětmi) a jednak nepřímo (dopad na potenciál výdělku rodičů). Mezi specifické rizikové faktory spojené s dětskou chudobou patří: starší děti s rodiči, kteří jsou nemocní nebo zdravotně postižení, nezaměstnaní rodiče a jejich nízká úroveň vzdělání, život v neúplné rodině nebo větší rodině (Evropa, 2015c).

- ženy samostatně výdělečně činné musí mít odvedeno minimálně 52 pojistných příspěvků buď za celý minulý, nebo za celý předminulý daňový rok předcházející podání žádosti o příspěvek.

Peněžitá pomoc v mateřství se vyplácí po dobu 26 týdnů a je zde nutné, aby žena nastoupila na mateřskou dovolenou nejdéle 14 dní před termínem plánovaného porodu. Dávka se vyplácí pouze 6 dní v týdnu, protože neděle se nepovažuje za den vzniku nároku na tento příspěvek. Výše příspěvku v roce 2015 činí 230 euro za týden (Citizens Information, 2015b).

Pro partnery či rodiče, kteří adoptovali dítě, je zde také nárok na **příspěvek (Adoptive Benefit)** ve stejné výši 230 euro za týden, po splnění stejných podmínek jako v rámci Peněžité pomoci v mateřství. Změna je v pouze v délce pobírání tohoto příspěvku. V tomto případě ho lze pobírat pouze po dobu 24 týdnů (Citizens Information, 2015c).

V rámci těhotenství lze zde také ještě žádat tzv. **Benefit zdraví a bezpečnosti** (Health and Safety Benefit). Tato dávka je určena pro těhotné ženy, které z důvodu fyzické náročnosti jejich práce nemohou dále toto povolání vykonávat a zaměstnavatel je nemůže přeložit na adekvátnější pozici. Opět zde je podmínka splnění určitého počtu odvodů v rámci PRSI a výše dávky je odstupňována dle průměrné týdenní mzdy budoucí matky v daňovém roce. Dávka je vyplácena po dobu, kdy bude mít těhotná žena nárok na Peněžitou pomoc v mateřství, čili kdy bude moci nastoupit na mateřskou dovolenou (Citizens Information, 2015d).

Stejně tak jako se zde nevyplácí odměna za porod – porodné, tak stejně tak zde neexistuje ani **institut otcovské dovolené**. Tato dovolená není uznána v pracovním právu, tzn., že zaměstnavatelé nejsou povinni poskytnout muži rodičovskou dovolenou, ať už placenou nebo neplacenou, po narození jejich dítěte (Citizens Information, 2015e).

Rodičovská dovolená trvá v Irsku 18 týdnů, avšak není s ní spojena žádná speciální dávka jako je třeba v ČR Rodičovský příspěvek (Citizens Information, 2015e).

Nicméně základní dávkou pro rodiny s dětmi jsou v Irsku **Přídavky na děti** (Child Benefit). Představují měsíční příspěvek pro všechny rodiče a opatrovníky s dětmi. Jedná se o univerzální dávku, která je vyplácena všem nezaopatřeným⁵⁷ dětem do věku 16 let, které žijí v Irsku. V případě, že potomek navštěvuje řádné denní studium nebo je zdravotně postižený, délka vyplácení dávky se prodlužuje do 18 let věku. Částka se odvíjí od počtu dětí, viz tabulka 3.10 (Citizens Information, 2015f).

⁵⁷ V Irsku nezaopatřené dítě nazývají jako kvalifikované dítě a jsou jím všechny děti do věku 18 let, pokud jsou svobodné, studují a jsou závislé na rodičích.

Tabulka 3. 10: Výše měsíčních přídavků na děti v roce 2015

Velikost rodiny	Sazba: euro
1 dítě	€ 135
2 děti	€ 270
3 děti	€ 405
4 děti	€ 540
5 dětí	€ 675
6 dětí	€ 810
7 dětí	€ 945
8 dětí	€ 1 080

Zdroj: Citizens Information, 2015f. Vlastní zpracování

Dalším důležitým nástrojem pro rodiny s dětmi, které mají nízké příjmy, je v Irsku **Doplňek rodinného příjmu** (Family Income Supplement). Náleží pouze zaměstnancům s dětmi, kteří mají nízké mzdy, nikoliv osobám samostatně výdělečně činným. Podmínkou je péče alespoň o jedno dítě ve věku méně než 18 let nebo méně než 22 let, pokud stále studuje. Dále musí irský zaměstnanec odpracovat minimálně 19 hodin týdně a samozřejmě zde musí také odvádět náležitě daně a přispívat na PRSI. Vzhledem k tomu, že se u této dávky testují příjmy, žadatel má na tuto dávku nárok pouze v případě, že vydělává méně než je stanovený limit.

Tabulka 3. 11: Hranice příjmů pro žadatele v roce 2015

Velikost rodiny	Limit příjmů
1 dítě	€ 506
2 děti	€ 602
3 děti	€ 703
4 děti	€ 824
5 dětí	€ 950
6 dětí	€ 1 066
7 dětí	€ 1 202
8 dětí	€ 1 298

Zdroj: Citizens Information, 2015g. Vlastní zpracování

Výše částky se pak vypočítává jako 60 % z rozdílu mezi danou hranicí příjmu (dle počtu dětí) a příjmem zaměstnance. Takto vypočtená dávka se vyplácí každý týden po dobu 52 týdnů (Citizens Information, 2015g).

Jak již bylo poznamenáno výše, pro podporu neúplných rodin je v Irsku používána dávka **One Parent Family Paymant**. Tato testovaná⁵⁸ platba je pro muže tak ženy do věku 66 let, kteří sami vychovávají alespoň jedno dítě do věku 7 let⁵⁹ a dále tito žadatelé musí mít týdenní příjem menší než 425 euro za týden. Maximální týdenní dávka je 188 euro a částku lze pobírat do 7 let věku dítěte (Citizens Information, 2015h).

Dále lze zmínit příspěvek, který pomáhá rodičům uhradit náklady spojené s uniformami a obuví pro děti, které jsou ve věku od 4 do 17⁶⁰ let a navštěvují školu. Příspěvek je v Irsku nazýván **Back to School Clothing and Footwear Allowance** (Přídavek na oblečení a boty) a nárok na tuto dávku je podmíněn jednak tím, že žadatel splňuje podmínky pro nárok na dávku Doplněk rodinného příjmu nebo tím, že se zúčastní některého ze vzdělávacích nebo zaměstnaneckých programů (JobBridge, Solus aj). Je zde také stanoven příjmový limit pro pár či osamělého rodiče, který lze sledovat v tabulce 3.12 a 3.13. Výše dávky je pak pro každé dítě ve věku 4 až 11 let 100 euro a ve věku 12 až 22 let 200 euro (Citizens Information, 2015ch).

Tabulka 3. 12: Příjmové limity pro páry v roce 2015

Pár	Limit příjmů
1 dítě	€ 563,60
2 děti	€ 593,40
3 děti	€ 623,20
4 děti	€ 653,00

Zdroj: Citizens Information, 2015ch. Vlastní zpracování

Tabulka 3. 13: Příjmové limity pro osamělé rodiče v roce 2015

Osamělý rodič	Limit příjmů
1 dítě	€ 410,10
2 děti	€ 439,90
3 děti	€ 469,70
4 děti	€ 499,50

Zdroj: Citizens Information, 2015ch. Vlastní zpracování

⁵⁸ Testují se příjmy žadatele.

⁵⁹ Tato hranice sedmi let dítěte platí od 2. 7. 2015, do té doby ještě platí hranice 10 let (Citizen Information, 2015h).

⁶⁰ Do 22 let v případě, že dítě navštěvuje vzdělávání 2. stupně (Citizen Informations, 2015ch).

Jako dávku, která podporuje rodiče, kteří nepracují k návratu do zaměstnání, lze uvést dávku **Zpět do práce** (Back to Work). Žadatelé o tuto dávku mají nárok na týdenní příspěvky až po dobu 2 let, pokud si rodič nově nabyté zaměstnání udrží. Tato dávka začne fungovat od 1. dubna 2015, žadatelé si o ni ale mohou žádat již dnes (Citizens Information, 2015i).

Dále jsou v rámci finanční podpory poskytovány studentům, kteří studují vysokoškolské či postgraduální studia a přitom pracují na plný úvazek, granty a vzdělávací příspěvky. Také zde jsou poskytovány příspěvky na péči o děti se zdravotním postižením (DCA) a dávky, které bezplatně poskytují mimoškolskou péči o děti rodičům, kteří se navracejí zpět do zaměstnání, či si zvyšují své úvazky (dávka ASCC) (Citizens Information, 2015j).

Nepřímá finanční podpora – daňová politika

Dle OECD je daňový systém v Irsku považován za velmi jednoduchý a průhledný. Výběr daní a poplatků má v kompetenci úřad Office of the Revenue Commissioners. Vláda se snaží získat příjmy do státního rozpočtu především prostřednictvím nepřímých daní a poplatků. V rámci rodiny a dětí zde funguje několik slev na dani, které lze v roce 2015 uplatnit. Lze uvést především slevu na dani pro manželské páry (Married Person), dále slevu na nezpůsobilé dítě (Incapacitated Child Tax Credit), slevu pro rodiče, který z důvodu úmrtí partnera se stará o dítě sám (Widowed Person with Child), či slevu na dani pro manželské páry, pokud se alespoň jeden rodič doma stará minimálně o jedno nezaopatřené dítě (Home Care Tax Credit). V Irsku mohou také uplatnit slevu na dani osoby, které poskytují službu péči o dítě ve svém vlastním domě (Revenue Ireland, 2015).

Nepřímá podpora rodin s dětmi

Důležitým orgánem, který podporuje děti a mládež v Irsku, je Oddělení pro děti a mládež (DCYA). Tato specializovaná organizace poskytuje a iniciuje nejrůznější služby pro podporu rodin a hlavně dětí. Zaměřuje se zejména na podporu kvalitního dětského vývoje v co možná nejlepších životních podmínkách a poskytuje velkou škálu poradenských a vzdělávacích programů. Z poslední doby lze zmínit program, který podporuje zájem lidí o možnost pracovat jako chůva. Zájemci mohou navštěvovat speciální program pro chůvy, kdy v případě dokončení tohoto programu může takto vyškolený jedinec získat až 1000 euro jako dotaci. Za tyto peníze pak může chůva nakoupit např. vybavení, hračky a upravit domov tak, aby byl způsobilý pro poskytování těchto služeb péče o děti (DCYA, 2015).

Vzhledem k tomu, že irský stát poskytuje jen velmi malý počet předškolních služeb pro malé děti, je rozšiřování takového způsobu péče o dítě na místě (viz výše – podpora těchto zaměstnání i formou slev na dani).

Přestože v Irsku lze nalézt veřejné jesle, školky a jiné organizace péče o děti, pro jejich malý počet a velkou poptávku není jednoduché do nich své potomky umístit, a proto velká řada těchto institucí je v Irsku provozována soukromě. Nicméně lze v Irsku nalézt i několik veřejných zařízení péče o děti, která poskytují služby pouze pro místní obyvatele a dokonce bezplatně.

Dále jsou zde v rámci nepřímé podpory rodin s dětmi poskytovány slevy např. pro studenty a velké rodiny na jízdném, či na vstupy na různé kulturní akce aj. (Welfare Ireland, 2014).

3.6 Komparace rodinných politik vybraných zemí

V souvislosti s vymezením jednotlivých rodinných politik vybraných zemí je zřejmé, že každá z nich se vyvíjela v odlišných historických i kulturních podmínkách. Pro Irsko je charakteristické spojení rodiny s církví, s poměrně konzervativním přístupem k sexuální morálce a s nemožností potratů. Pro rodinnou politiku v Čechách je zase charakteristické období v totalitním režimu a následné změny po transformaci ekonomiky v 90. letech 20. století. Pro Švédsko, v rámci této oblasti, byl důležitým momentem nástup sociálně-demokratické strany v 30. letech 20. století, která začala budovat švédský sociální stát, který je v této podobě znám dodnes. A konečně pak pro formování a vytváření francouzské rodinné politiky byly velmi důležité a charakteristické dva ideologické proudy natalistů a familialistů.

Nicméně, ať už se tyto politiky vytvářely v jakémkoli prostředí, mají společný cíl, a to podporu rodin s dětmi a potažmo podporování růstu budoucích generací. Ve Francii a ve Švédsku je rodinná politika zaměřena především na sladování rodinného a pracovního života a rovného přístupu k péči o děti mezi mužem a ženou. Je zde velmi rozvinutý systém kvalitních služeb péče o nejmenší děti, který umožňuje navracet se rodičům zpět do zaměstnání, a v rámci rovného přístupu jsou zde zavedeny např. otcovské dovolené. Na druhé straně v Česku a v Irsku výše zmíněné stále dobře nefunguje. Jednak ani v jedné zemi nefunguje např. institut otcovské dovolené a také, jak uvádí MPSV (2005), je v České republice hlavním problémem v oblasti sladování pracovního a profesního života to, že zde existuje jen velmi málo finančně a teritoriálně dostupných služeb pro péči o děti především do 3 let věku dítěte (např. jesle). Podobný problém lze pak zaznamenat i v Irsku, kde se také potýkají s nedostatkem veřejných služeb péče o děti.

Přes všechny tyto rozdílné postoje jednotlivých politik v daných zemích je jejich společným znakem, jak již bylo výše zmíněno, podpora rodin a dětí státem prostřednictvím

různých dávek. Ne všechny, ale většina dávek je vázána na určité podmínky, které musí žadatelé při nároku na tyto prostředky splnit.

Jako první se nabízí zhodnotit délku a prostředky poskytované v rámci **mateřské dovolené**. Tento institut funguje ve všech vybraných státech kromě Švédska. Délka mateřské dovolené se samozřejmě v jednotlivých zemích liší. Nejdelší mateřskou dovolenou mohou využít ženy v Česku. Zde trvá dovolená 28 týdnů a v případě vícečetného porodu celých 37 týdnů. V Irsku je dovolená poskytována po dobu 26 týdnů a ve Francii se její délka odvíjí dle počtu dětí od 16 do 26 týdnů.

Dávka u příležitosti narození dítěte (tzn. porodné), se vyplácí ženám pouze ve Francii a v České republice a její vyplacení závisí na příjmu žadatele. Ve Francii činí porodné 923,08 euro a v Česku je to pak 13 500 Kč za první dítě, za druhé pak 10 000 Kč a při narození vícero dětí je to 19 500 Kč. Ne sice ve všech vybraných zemích se vyplácí porodné, ale odměna rodičům či rodiči za **adopci dítěte** funguje všude. Dále v rámci těhotenství je poskytována dávka, kterou může žena čerpat v případě, že již nemůže dále setrvávat ve svém zaměstnání z důvodu fyzické náročnosti její práce, nebo z těchto důvodů musela být přeložena na méně placenou pozici. Tato dávka funguje také ve všech vybraných zemích, pouze s odlišnými názvy⁶¹.

Dále je ženám, které mají nárok na mateřskou dovolenou, tzn. všechny vybrané země vyjímaje Švédsko, poskytována určitá **peněžitá pomoc v mateřství**, kde se pak liší výše poskytovaných dávek. V ČR činí tento příspěvek 70 % denního vyměřovacího základu, ve Francii se pak poskytují denní náhrady mzdy, které se vypočtou z posledních 3 měsíčních mezd, a v Irsku dostane žena po splnění náležitých podmínek 230 euro týdně.

Jak již bylo zmíněno výše, ve Francii a Švédsku existuje i **instit ut otcovské dovolené**, kde mají otcové nárok na přechodnou rodičovskou dovolenou. Ve Francii činí délka otcovské dovolené 11 dní a ve Švédsku 10 dní.

Často používaným nástrojem podpory rodiny s dětmi, při kterém je poskytována ve většině zemí poměrně vysoká státní podpora, je **rodičovská dovolená**. Irsko a Francie rodičovskou dovolenou také mají, ale není s ní zde spojen specifický druh přídatku (rodičovský příspěvek) jako ve Švédsku či v Česku⁶². Nicméně V Irsku je nárok na tuto dovolenou 18 týdnů a ve Francii 1 rok, kde tato délka může být dvakrát prodloužena. Přestože

⁶¹ V Česku to je Vyrovnávací příspěvek v mateřství či těhotenství, ve Francii Přídatek pro těhotné ženy osvobozené od pracovní činnosti, ve Švédsku Vyrovnávací příspěvek v mateřství a v Irsku Výhoda zdraví a bezpečnosti.

⁶² V Irsku dávku nenalezneme, ale ve Francii ji lze nalézt v reformované podobě v rámci poskytování dávek PAJE – proto nelze říci, že zde nefunguje vůbec.

zde rodičovský příspěvek jako takový neexistuje, ženy zde mohou pobírat jiné dávky. Ve Francii to jsou dávky v rámci PAJE (Dávky při uvítání malého dítěte), které by se daly považovat za takový specifický rodičovský balíček, který mj. obsahuje i dávku CLCA (Doplňek volného výběru aktivity), kde tato dávka byla v roce 2006 zreformována z původního rodičovského příspěvku, a tak jí lze v podstatě za rodičovský příspěvek, v trochu upravené formě, považovat. V Irsku už takový výběr dávek jako ve Francii v rámci PAJE nefunguje, přesto zde může rodič čerpat např. základní dávku podpory rodiny v Irsku – Přídavky na děti (Child Benefit).

Jak již bylo výše zmíněno, zeměmi, kde rodičovská dovolená je spojena s **Rodičovským příspěvkem**, je Česko a Švédsko. V České republice je možné rodičovskou dovolenou čerpat maximálně do 4 let věku dítěte a s její délkou je tedy spojeno pobírání Rodičovského příspěvku, jehož celková výše činí 220 000 Kč. Ve Švédsku pak dovolená trvá 480 dnů a rodič zde má nárok na Rodičovský příspěvek ve výši 80 % svého platu po dobu 390 dnů a také na 180 švédských korun za den po dobu 90 dnů.

Dále je ve vybraných zemích, kromě Irska, poskytována **podpora rodiče při ošetřování nemocného dítěte**. Tuto dávku lze nalézt ve vybraných zemích pod různými jmény. V Česku je to Podpora při ošetřování člena rodiny, ve Francii dávka AJPP (Denní příspěvek na rodinnou péči), ve Švédsku je to pak Přejídný rodičovský příspěvek.

Důležitou dávkou, kterou je také třeba zmínit, jsou **Přídavky na děti**. V Česku je tato testovaná dávka poskytována na děti až do 26 let a výše přídavku se liší dle věku dítěte. Ve Švédsku se jejich výše odvíjí od počtu dětí, a jsou poskytovány do 16 let, s výjimkami i déle. V Irsku, stejně tak jako ve Švédsku se tato podpora poskytuje do 16 let věku dítěte a odvíjí se podle počtu dětí. Výjimkou v této oblasti je Francie, která poskytuje tzv. Rodinné přídavky vyplácené do 20 let a také Rodinný doplněk, vyplácený do 21 let. Specifikem je, že nárok na tyto dávky mají pouze rodiny, které vychovávají v případě Rodinného přídavku 2 děti a v případě Rodinného doplňku⁶³ alespoň 3 děti.

Stát se ve vybraných zemích zaměřuje také na **podporu neúplných rodin**. Ve Francii lze nalézt dávku ASF (Příspěvek na rodinnou podporu), ve Švédsku je to pak Výživné na nepřítomného rodiče a v Irsku One Parent Family Paymant. V Česku dávka, která by byla takto specificky zaměřena, neexistuje, ale osamocený rodič s žádnými, nebo s malými příjmy zde může pobírat dávky sociální pomoci, jako je např. Příspěvek na živobytí, nebo Doplatek na bydlení.

⁶³ Rodičovský doplněk funguje i ve Švédsku v rámci přídavků na děti, kde se vyplácí pouze rodinám, které mají více jak 2 děti.

Další dávkou, kterou nalezneme ve všech zemích kromě Francie, je **Příspěvek na bydlení**. Ve Francii sice funguje dávka spojená s bydlením, která se nazývá Stěhovací příspěvek, ale stejně tak jako Rodinné přídatky ve Francii, je i tato dávka pouze pro rodiny s více dětmi. Dále lze ve všech zemích nalézt studijní granty, sirotčí důchody či například pohřebné.

Nicméně lze říci, že každá z vybraných zemí má svá specifika v rámci poskytování dávek rodinám s dětmi. U Irska to může být např. dávka Back to School, kde stát poskytuje rodičům příspěvky na uniformy a obuv pro děti do školy. V jiných státech není ani obvyklá dávka Back to Work (Zpátky do práce). Irský stát zde podporuje nezaměstnané rodiče, aby se vrátili zpět do zaměstnání a nežili ze sociálních dávek. Ve Švédsku by specifikem mohla být neexistence institutu mateřské dovolené, či v rámci nepřímé pomoci neumožnění odečtu žádných slev ze základu daně, např. na vyživované děti, či na manželku aj. Francouzským specifikem jsou zase dávky, které zvýhodňují pouze velké rodiny, což ve zbylých státech lze nalézt jenom ve Švédsku v rámci Rodičovského doplňku, a také několik dávek v rámci výběru péče o dítě (CMG). Českým specifikem by pak mohly být dávky v rámci systému hmotné nouze, které stát poskytuje rodině⁶⁴, která nemá dostatečné příjmy. Rodina tak může dostávat např. nejen klasický Příspěvek na bydlení, ale prostřednictvím tohoto systému i doplatek na bydlení či na živobytí. Obdobu těchto dávek funguje i v Irsku v rámci Doplnku rodinného příjmu. Zde je ale tato dávka určena pouze pro ty rodiče, kteří jsou zaměstnáni.

V rámci daňové politiky zaměřené na rodinu lze najít výjimku, jak již bylo řečeno, pouze ve Švédsku, které zatím slevy na daních (na dítě, na manželku aj.) jež jsou běžně uplatňované v Česku, v Irsku i ve Francii neposkytuje. Specifikem v této oblasti by pak mohla být opět Francie, která kromě slev na dani také používá tzv. rodinný kvocient, pomocí něhož stát zvýhodňuje velké rodiny.

V oblastech nepřímých podpor rodin a dětí jsou běžně ve všech státech poskytovány různé slevy na jízdné, jak pro studenty, tak pro děti, dotace na stravu a ubytování pro studenty, různé druhy poradenských služeb aj. Co se však ve vybraných státech v této oblasti liší, je kvalita, dostupnost a množství poskytovaných služeb péče o děti předškolního věku. Blíže se tomuto tématu bude věnovat závěrečná kapitola.

⁶⁴ Tato dávka není výhradně pro rodiny. Mohou o ni samozřejmě žádat i jednotlivci.

4 Zhodnocení vybraných nástrojů rodinné politiky v ČR a ve vybraných zemích

Následující a také poslední kapitola bude soustředěna na zhodnocení podpory rodiny v jednotlivých státech, přičemž pozornost bude zaměřena především na přímou podporu rodin státem prostřednictvím finančních dávek. Na základě následného srovnání výší těchto podpor v daných státech, srovnání forem příspěvků, kterými stát rodiny podporuje a při uvážení ostatních institucionálních podmínek, které v daných státech fungují, budou navržena možná zlepšení v rámci podpory rodin v České republice.

4.1 Výše státní finanční podpory rodin v České republice

Již v úvodu bylo řečeno, že je rodina ve většině států předmětem zvláštní podpory prostřednictvím opatření rodinné politiky, která je nedílnou součástí sociální politiky. Ani Česká republika není výjimkou a ve 3. kapitole byly vymezeny nástroje, jež stát právě v této oblasti používá. V následujícím textu a tabulce bude možné právě jeden ze základních a velmi důležitých způsobů podpory rodin, kterými jsou finanční dávky, zhodnotit na základě výše finančních prostředků, které obdrží rodina s jedním dítětem během prvních tří let jeho věku právě v tomto státě⁶⁵. Je zde předpokládáno, že se dítě narodilo koncem roku 2014, je zdravé a není adoptované. V tabulce 4.1 pak bude možné sledovat, na co má takováto česká rodina, pokud zaměstnaní rodiče pobírají průměrnou mzdu⁶⁶, která za rok 2013 činila 25 128 Kč a odvádějí příslušné daně a pojištění, nárok (blíže podmínky dávek: viz kapitola 3.2.2).

⁶⁵ Životní minimum rodiny v ČR s jedním dítětem je 7 710 Kč – od této výše se pak odvíjí porodné a přídavky na děti (MPVS, 2015b).

⁶⁶ Průměrná hrubá měsíční mzda, jak bylo uvedeno výše, v České republice za rok 2013 činila 25 128 Kč (CZSO, 2014). Čistý měsíční příjem jednoho člena rodiny tak činí 20 495 Kč, tzn., že celkový čistý příjem rodiny činí 40 990 Kč (roční pak 491 880 Kč).

Tabulka 4. 1: Výše dávek pro rodinu v ČR s průměrným platem a jedním dítětem během 3 let jeho věku

Název dávky	Nárok ano/ne	Uplatnění nároku ano/ne	Max. délka pobírání	Výměra částky	Částka pro danou rodinu (měsíčně)	Dávka celkem (během 3 let věku dítěte)	Měsíční příspěvek jako % průměrné hrubé měsíční mzdy
Vyrovňovací příspěvek v mateřství a těhotenství	Ano	Ne	-	-	-	-	-
Peněžitá pomoc v mateřství	Ano	Ano	28 týdnů	70 % DVZ	578Kč/den (DVZ 826Kč)=17340 Kč/měsíc	113 288 Kč (196 dnů*578 Kč)	69 %
Podpora při ošetřování člena rodiny	Ano	Ne	-	-	-	-	-
Rodičovský příspěvek	Ano	Ano	Max. do 4 let věku	220 000 Kč Celkem	Volba výše: 11500 Kč (po 19 měsících)	220 000 Kč	46 %
Přídavek na dítě	Ne (příjem rodiny vyšší než 2,4 násobek ŽM rodiny)	-	-	-	-	-	-
Porodné	Ne (příjem rodiny nad 2,7 násobek ŽM rodiny)	-	-	-	-	-	-
Příspěvek na bydlení	Ne- pouze pro rodiny s nízkými příjmy	-	-	-	-	-	-
Pomoc v hmotné nouzi	Ne-pouze pro rodiny s nízkými příjmy	-	-	-	-	-	-

Zdroj: MPVS, 2015 a,b,c,d,e. Vlastní sumarizace

Pozn.: Pro výpočet **peněžitě pomoci v mateřství** byla použita průměrná hrubá měsíční mzda z roku 2013, která činila 25 128 Kč – denní vyměřovací základ po zaokrouhlení (DVZ) tak činil 826 Kč a denní dávka v mateřství byla vypočtena na 578 Kč (*30 dní= 17340 Kč za měsíc). U **rodičovského příspěvku** každá rodina či samoživitel dostane 220 000 Kč bez ohledu na příjmy. Výše měsíčního příspěvku si pak rodina může nastavit sama – ale 70 % hrubé měsíční mzdy nesmí překročit výši měsíčního příspěvku, kde strop dávky je 11 500Kč (70 % hrubé měsíční mzdy je v tomto případě 17 589 Kč – rodina může tedy pobírat maximální měsíční dávku po dobu 19 měsíců).

Z tabulky výše je patrné, že rodiče, kteří pobírají průměrnou měsíční mzdu, mají v České republice nárok na Peněžitou pomoc v mateřství, na Rodičovský příspěvek a také na pomoc od státu, v případě, že se rodič musí starat o nemocné dítě. Matka si také v souvislosti s těhotenstvím může zažádat v případě, že nemůže nadále setrvávat ve svém zaměstnání či musí-li být přeložena na jinou práci, o Vyrovňovací příspěvek v mateřství. V rámci potřeb diplomové práce však dávky při ošetřování dítěte či vyrovnání příjmu v těhotenství nebudou do výpočtů zahrnuty, neboť v každém z vybraných států bude předpokládáno, že matka i dítě jsou zdraví⁶⁷. Peněžitá pomoc v mateřství (tzv. mateřská) činí pro rodinu s danými příjmy a jedním dítětem měsíčně 17 340 Kč, což představuje 69 % průměrné měsíční mzdy v ČR. Celkem tak matka na mateřské dovolené získá 113 288 Kč. Co se týče rodičovského

⁶⁷ Tzn., že matka je v době těhotenství, než nastoupí na mateřskou dovolenou, schopna pracovat.

příspěvku, zde rodina bez ohledu na příjmy získá 220 000 Kč. Příjmy zde hrají rozhodnou roli pouze při rozhodování o výši a tedy o celkové době pobírání tohoto příspěvku. Zvolenou délkou (tedy i výši), je pak možné každé tři měsíce měnit a operativně si tak zkracovat či prodlužovat dobu rodičovské dovolené až do vyčerpání celkové částky 220 000 Kč.

Na ostatní dávky, jako jsou přídavky na děti, porodné či příspěvek na bydlení nemá rodina vzhledem ke svým průměrným čistým měsíčním příjmům, které činí 40 990 Kč, nárok. Tyto dávky fungují v České republice zejména pro rodiny s nízkými příjmy, kde pro nárok na zmíněné dávky nesmí celkové příjmy rodiny překročit určité násobky životního minima stanoveného pro rodinu s daným počtem dětí. Pro rodinu s jedním dítětem je životní minimum částka 7 710 Kč (viz tabulka 4.1.).

4.2 Výše státní finanční podpory rodin ve Francii

Stejně tak, jak byly vymezeny ve 3. kapitole nástroje používané v rámci rodinné politiky v České republice, tak stejně tak byly vymezeny i pro Francii. V následujícím textu a tabulce 4.2 bude možné opět pozorovat srovnání výše finančních dávek, které může obdržet pracující rodina ve Francii od státu, v souvislosti s narozením a posléze s výchovou jednoho dítěte během prvních tří let jeho života. Dítě se narodilo koncem roku 2014, je zdravé a není adoptované. Matka i otec opět mají příjem ve výši průměrné měsíční mzdy⁶⁸, která v roce 2013 ve Francii činila 2 874 euro a také odvádějí příslušné daně, poplatky a odvody na sociální a zdravotní pojištění (blíže podmínky dávek: kapitola 3.3.2).

⁶⁸ Průměrná hrubá mzda ve Francii činila, jak bylo výše řečeno, v roce 2013 2 874 euro (INSEE, 2015). Čistá průměrná mzda tak byla ve výši 2 157 euro a tedy čistý příjem domácnosti, ve které matka i otec pobírají průměrnou mzdu, činí 4 314 euro za měsíc a 51 768 euro za rok.

Tabulka 4. 2: Výše dávek pro rodinu ve Francii s průměrným platem a jedním dítětem během 3 let jeho věku

Název dávky	Nárok ano/ne	Uplatnění nároku ano/ne	Max. délka pobírání	Výměra částky	Částka pro danou rodinu (měsíčně)	Dávka celkem (během 3 let věku dítěte)	Měsíční příspěvek jako % průměrné hrubé mzdy
Mateřská dovolená (congé maternité)	Ano	Ano	16 týdnů	čistá mzda/91,25	$2\,157/91,25=23,6$ euro/den * 30= 708 euro/měsíc	$23,6*7=165,2*16$ týdnů=2 643,2 euro	24,64 %
Příspěvek pro těhotné ženy osvobozené od pracovní činnosti⁶⁹	Ano	Ne	-	-	-	-	-
Odměna za porod i adopci (PN)	Ne – příjmy domácnosti překračují roční hranici příjmů o 6 375 euro.	-	-	-	-	-	-
Základní měsíční přídavek (Ab)	Ne – příjmy domácnosti překračují roční hranici příjmů o 6 375 euro.	-	-	-	-	-	-
Doplňek volného výběru aktivity (CLCA)	Ano	Ano	1 dítě – 6 měsíců	Dle úvazku je odvozená měsíční částka (viz tabulka 3.4)	Matka nepracuje po dobu 6 měsíců vůbec= 390,52 euro/měsíc	$390,52*6=2\,343,12$ euro	13,59 %
Doplňek CMG (hlídání dětí – pronajmutí asistentky)	Ano	Ano	Max 6 let věku dítěte	Dle počtu dětí, jejich věku a ročního příjmu domácnosti (viz tabulka 3.3).	Dle daných kritérií (1 dítě do věku 3 let a příjem domácnosti nad hranicí 47 217 euro): 174,37 euro/měsíc	$27,5$ měsíce*174,37= 4 795,175 euro	6,07 %
Rodinné přídavky+rodinný doplněk+stěhovací příspěvek	Ne – nárok až od 2 a více dětí	-	-	-	-	-	-
Denní příspěvek na rodičovskou péči AJPP	Ano	Ne	-	-	-	-	-

Zdroj: Public-Service France, 2015 a,b,c,d,e,f. Vlastní sumarizace

Pozn.: Pro výpočet **denního příspěvku v mateřské dovolené** byla použita čistá průměrná měsíční mzda, která byla v roce 2013 ve výši 2 157 euro. **Částka příspěvku CLCA** se odvíjela od pracovního úvazku matky – matka nebude po 6 měsících pracovat vůbec a bude pečovat o dítě (pokud by pracovala na částečný či jiný úvazek částka by byla nižší viz tabulka 3.4). V případě **dávky CMG** byl zvolen způsob placení hlídání dítěte – pronajmutí asistentky (částka by se mírně lišila v případě výběru jiného způsobu). Při výpočtu délky tohoto příspěvku: 27,5 měsíce, bylo vycházeno z maximální délky pobírání dávky a to 3 let v odečtu s 10 týdny mateřské dovolené spolu s 6 měsíci pobírání CLCA.

Z tabulky je vidět, že rodinu ve Francii, ve které oba rodiče vydělávají průměrnou měsíční mzdu a mají jedno dítě, stát podpoří především příspěvkem po dobu mateřské dovolené, která trvá 16 týdnů a celkem tento příspěvek činí 2 643,2 euro. Dále prostřednictvím dávky CLCA (Doplňek volného výběru aktivity), kde si může rodič

⁶⁹ Stejně jako v ČR je zde předpokládáno, že matka před nástupem na mateřskou dovolenou je schopna vykonávat své zaměstnání a dítě je zdravé – není využíváno příspěvku na péči o nemocné dítě (AJPP).

rozhodnout, zda se bude o dítě starat a přeruší tak nebo alespoň omezí svojí pracovní činnost⁷⁰ (tato dávka ve Francii funguje v podstatě jako rodičovský příspěvek). Samozřejmě je tu i možnost ho nevyužívat a rovnou se navrátit do zaměstnání a např. rovnou využít dávku CMG, která rodičům přispěje na placenou péči o jejich dítě. Nicméně pro účely diplomové práce byly dávky vypočítány tak, že rodič maximálně využil podporu státu a chce maximální komfort pro dítě. Proto matka po mateřské dovolené využila příspěvku CLCA po maximální možnou dobu s jedním dítětem, což je 6 měsíců a zůstala s ním doma, aniž by se navrátila do práce alespoň na poloviční úvazek. Po těchto 6 měsících matka (rodič) pak může nastoupit zpět do zaměstnání a začít využívat příspěvek na péči o dítě prostřednictvím asistentky, agentury či jiných služeb hlídání dětí. Příspěvek CLCA činí měsíčně 390,52 euro, což představuje 13,59 % hrubé měsíční mzdy ve Francii a dávka CMG do 3 let věku dítěte představuje pro rodiče celkový příjem do rodinného rozpočtu ve výši 4 795, 175 euro. Na další dávky, jak je patrné z tabulky, rodina nemá nárok. Na Odměnu za porod i na Základní měsíční přídavek (Ab), má rodina příliš vysoký roční příjem (aby dosáhla na dávku, musel by být příjem zhruba o 6 375 euro za rok nižší) a na rodinné přídavky nemá nárok z důvodu počtu dětí v rodině. Jednočlenná rodina nemá tak nárok na Rodinný doplněk, Rodinné přídavky či Stěhovací příspěvek.

Na základě tabulky 4.1 a 4.2, lze konstatovat, že rodina v České republice a ve Francii s danými průměrnými příjmy má nárok na příspěvek v rámci mateřské dovolené a rodičovský příspěvek, za který lze ve Francii považovat dávku CLCA, kdy žena také nemusí pracovat a je jí umožněno, sice jen po dobu 6 měsíců, starat se o své dítě. Ve Francii je pak navíc ještě poskytován příspěvek na placené hlídání dětí v případě, že se rodiče rozhodnou tuto formu hlídání dítěte využívat⁷¹.

4.3 Výše státní finanční podpory rodin ve Švédsku

Stejné zhodnocení jako u ČR a Francie bude provedeno i pro Švédsko, přičemž opět budou v tabulce 4.3 spočteny dávky, na které má švédská pracující rodina s průměrným příjmem⁷², který činil v roce 2013 30 600 SEK a jedním dítětem, během prvních tří let věku dítěte nárok. Dítě se opět narodilo koncem roku 2014, je zdravé a není adoptované. Také se předpokládá,

⁷⁰ Rodičovský příspěvek byl v roce 2006 reformován na dávku v rámci PAJE právě na příspěvek s názvem CLCA (Doplněk volného výběru aktivity).

⁷¹ V obou státech je také možné pobírat dávku, když matka nemůže v těhotenství pracovat, nebo pokud pracuje a její dítě onemocní, ale již několikrát bylo zmíněno, že tyto dvě formy dávek nebudou do výpočtu zahrnovány.

⁷² Průměrná hrubá měsíční mzda ve Švédsku tedy činila v roce 2013 30 600 SEK (Statistic Sweden, 2014). Z toho vyplývá, že celkový hrubý příjem domácnosti za měsíc činil 61 200 SEK. Celkový hrubý roční příjem pak činí 734 400 SEK.

že oba z rodičů odpracovali potřebné hodiny a odvádějí příslušné finanční prostředky státu, jako jsou daně, pojištění aj. (viz podmínky dávek kapitola 3.4.2).

Tabulka 4. 3: Výše dávek pro rodinu ve Švédsku s průměrným platem a jedním dítětem během 3 let jeho věku

Název dávky	Nárok ano/ne	Uplatnění nároku ano/ne	Max. délka pobírání	Výměra částky	Částka pro danou rodinu (měsíčně)	Dávka celkem (během tří let věku dítěte)	Měsíční příspěvek jako % průměrné hrubé mzdy
Vyrovňovací příspěvek v mateřství	Ano	Ne	-	-	-	-	-
Mateřská dovolená	Ne – ve Švédsku nefunguje	-	-	-	-	-	-
Rodičovský příspěvek	Ano	Ano	480 dní (16 měsíců)	80 % příjmu po 390 dní + 180/SEK za den po dalších 90 dní	30 600/100*80=24 480SEK 180 SEK*30=5 400 SEK	24 480*13=318 240 SEK 5 400*3=16 200 SEK Celkem=334 440 SEK	80 % (po dobu 13 měsíců) 17,7 % (po dobu 3 měsíců)
Přechodný rodičovský příspěvek	Ano (péče o nemocné dítě)	Ne	-	-	-	-	-
Přídavek na dítě	Ano (dítě musí mít trvalý pobyt ve Švédsku)	Ano	Do 16 let věku dítěte, v daných případech až do 20 let věku (viz kap. 3.4.2)	Odvíjí se od počtu dětí a od rodinného stavu (tabulka 3.8)	1 dítě výchova v rámci páru= 525 SEK/měsíc	525*36 měsíců= 18 900 SEK	1,7 %
Rodičovský doplněk	Ne – pouze pro rodiny od 2 dětí	-	-	-	-	-	-
Příspěvek na bydlení	Ne (maximální roční příjem domácnosti nesmí převýšit 426 000 SEK)	-	-	-	-	-	-
Výživné na dítě nepřítomného rodiče	Ne	-	-	-	-	-	-

Zdroj: Swedish Social Insurance Agency, 2015 a,b,c,d,e,f. Vlastní sumarizace

Pozn.: Pro výpočet **rodičovského příspěvku** byla použita hrubá měsíční průměrná mzda ve Švédsku, která činila v roce 2013 30 600 SEK. Protože rodina má průměrné příjmy, vyplácí se jí pobírat po dobu 13 měsíců 80 % svého platu., zatímco rodinám, které mají nízký či žádný příjem se vyplácí pobírat 180 SEK po celých 16 měsících. (za 13 měsíců 80 % prům. platu=318 240 SEK – 13 měsíců 180 SEK/den=70 200 SEK). Rodina zde má také možnost částku čerpat postupně až do 8 let věku dítěte.

V tabulce 4.3 byly vypočteny dávky, na které, jak již bylo řečeno, má nárok rodina s jedním dítětem během tří let jeho věku. Pokud matka s otcem vydělávají průměrnou měsíční mzdu, mohou ve Švédsku nárokovat Rodičovský příspěvek a Přídavky na děti⁷³. V předchozích zemích to byl zejména příspěvek v mateřské dovolené a rodičovský příspěvek, ale jak již bylo několikrát zmíněno, mateřská dovolená a s ní spojená dávka ve Švédsku

⁷³ I ve Švédsku může matka nárokovat dávku v případě, že v době těhotenství nemůže nadále setrvávat ve svém zaměstnání z důvodu jeho fyzické náročnosti a také zde má rodič nárok na příspěvek v případě, že je dítě nemocné (Přechodný rodičovský příspěvek). Ani zde nejsou tyto dávky do výpočtů zahrnuty.

nefunguje. Nicméně dávku spojenou s mateřskou dovolenou zde tedy rodina nedostane, ale na rozdíl od Česka a Francie, zde rodina bude moci pobírat Přídavek na dítě, na které má ve Švédsku nárok každé dítě, které má zde trvalý pobyt. V předchozích zemích jsou přídavky na děti orientované spíše na nízkopříjmové rodiny s dětmi. Švédská rodina tedy touto dávkou za 3 roky získá 18 900 SEK (dávku je pak možné pobírat nadále do 16 resp. 20 let věku dítěte).

Další zmíněnou dávkou, kterou může rodina nárokovat, je již zmíněný Rodičovský příspěvek. Celková suma, kterou rodina obdrží činí 334 440 švédských korun. Dávka je pobírána 480 dní, kde 390 dní bude rodič pobírat 80 % svého měsíčního platu⁷⁴, což při průměrné mzdě činí 24 480 SEK. Zbýlých 90 dní bude rodina dostávat 180 SEK za den, což měsíčně představuje 17,7 % průměrné hrubé měsíční mzdy. V souvislosti s touto dávkou, lze také připomenout, že matka může na rodičovskou dovolenou nastoupit již 60 dní před plánovým termínem porodu a po porodu jí mohou čerpat oba z rodičů až do 8 let věku dítěte. Podpora rovného přístupu k péči o dítě mezi ženou a mužem je pak zřejmá z faktu, že z celých 480 dnů dovolené je možné 420 dnů libovolně přesouvat na partnera a zbylých 60 dnů je vyčleněno pro toho z rodičů, který neplánuje ve větším rozsahu tuto rodičovskou dovolenou čerpat (blíže viz kapitola 3.4.2).

4.4 Výše státní finanční podpory rodin v Irsku

Poslední vybranou zemí, ve které budou zhodnoceny finanční prostředky, jež obdrží rodina s jedním dítětem, je Irsko. V tabulce 4.4 budou opět vypočteny dávky, na které mají pracující rodiče s průměrnou mzdou⁷⁵ v Irsku, která činila v roce 2013 2 700 euro, během prvních tří let věku dítěte nárok. Je zde opět předpokládáno, že rodina má v Irsku trvalý pobyt, pracuje zde a odvádí příslušné finanční prostředky jako jsou daně, pojištění aj. (viz podmínky dávek kapitola 3.5.2) a také, že je dítě zdravé, není adoptované a narodilo se koncem roku 2014.

⁷⁴ Nízko-příjmové rodiny, či rodiny bez příjmu pobírají po celých 480 dní universální částku 180 SEK za den – volí se zde to, co je pro rodinu výhodnější (nízko-příjmové rodiny tak mohou obdržet více peněz, než kdyby pobírali 80 % svého platu) – za celé období tak obdrží 86 400 SEK. Rozdíl výše obdržené dávky, oproti rodině s průměrným platem, tak činí 248 040 SEK. Na základě této skutečnosti lze zkonstatovat, že švédská rodinná politika v rámci tohoto příspěvku není zaměřena na nízko-příjmové rodiny, neboť částka, kterou tato rodina obdrží je téměř 3krát menší než suma, kterou obdrží rodina s průměrnými příjmy.

⁷⁵ Průměrná hrubá měsíční mzda v Irsku tedy činila v roce 2013 2700 euro (Central Statistics Office, 2014). Průměrný měsíční hrubý příjem domácnosti tedy činil 5 400 euro a roční pak 64 800 euro.

Tabulka 4. 4: Výše dávek pro rodinu v Irsku s průměrným platem a jedním dítětem během 3 let jeho věku

Název dávky	Nárok ano/ne	Uplatnění nároku ano/ne	Max. délka pobírání	Výměra částky	Částka pro danou rodinu (měsíčně)	Dávka celkem (během 3 let věku dítěte)	Měsíční příspěvek jako % průměrné hrubé mzdy
Peněžitá pomoc v mateřství	Ano	Ano	26 týdnů	Pevná částka 230 euro/týden	$230/7=32,86*30=986$ euro/měsíc	$230*26$ (týdnů)= 5 980 euro	36,52 %
Benefit zdraví a bezpečnosti	Ano	Ne					
Přídavky na děti	Ano	Ano	Do 16 let (resp. 18 let)	Dle počtu dětí (viz tabulka 3.10)	1 dítě: 135 euro/měsíc	$135*36$ měsíců= 4 860 euro	5 %
Doplňk rodinného příjmu	Ne (max. příjem žadatele 506 euro/měsíc)	-	-	-	-	-	-
Dávka pro samoživitele (One Parent Family Paymant)	Ne (pouze v případě, že dítě vychovává pouze jeden z rodičů)	-	-	-	-	-	-
Přídavek na oblečení a boty (Back to school)	Ne (viz kap. 3.5.2)	-	-	-	-	-	-
Zpět do práce (Back to work)	Ne (pouze pro nepracující rodiče, kteří se navrátí zpět do zaměstnání)	-	-	-	-	-	-
Dávka při adopci (Adoptive Benefit)	Ne	-	-	-	-	-	-

Zdroj: Citizens Information, 2015a,b,c,d,e,f,g,h,ch,i,j. Vlastní sumarizace

V tabulce 4.4 bylo možné sledovat dávky, které v Irsku poskytuje stát rodinám s dětmi. Z tabulky je patrné, že pracující rodina s jedním dítětem během tří let jeho věku a průměrným platem, zde může nárokovat⁷⁶ Peněžitou pomoc v mateřství a Přídavky na děti, které jsou v Irsku považovány za jeden ze základních nástrojů podpory rodin s dětmi, neboť jsou vypláceny všem dětem do 16 nebo do 18 let věku, pouze na základně trvalého bydliště v zemi (stejně tak jako ve Švédsku). Celková suma, kterou rodina přidá do rodinného rozpočtu v rámci tohoto příspěvku během 3 let věku dítěte, činí 4 860 euro⁷⁷. Irsko spolu se Švédskem jsou jedinými zeměmi z vybraných zemí, kde je tato dávka poskytována plošně všem dětem, bez závislosti na příjmech rodiny. Je zde ale nutné říci, že ve Švédsku naopak nefunguje dávka v rámci mateřské dovolené a v Irsku zase rodina neobdrží žádný rodičovský příspěvek, čili Přídavky na děti v Irsku mohou kompenzovat neexistenci jakékoli formy rodičovského příspěvku a ve Švédsku naopak neexistenci dávky poskytované v souvislosti s mateřskou dovolenou.

⁷⁶ I v Irsku matka může nárokovat dávku v případě, že v době těhotenství nemůže nadále setrvávat ve svém zaměstnání (Výhoda zdraví a bezpečnosti), ale ani zde (stejně tak jako v předchozích zemích) nebude tato dávka do výpočtu zahrnuta.

⁷⁷ Za 16 let by pak tento příspěvek činil 25 920 euro a v případě prodlouženého pobírání tj. do 18 let věku dítěte 29 160 euro.

Další zmíněnou dávkou, na kterou má rodina s průměrným příjmem nárok, byla Peněžitá pomoc v mateřství neboli dávka pobíraná v rámci mateřské dovolené. Irská matka, po splnění daných podmínek, má nárok na 26 týdnů této dovolené, přičemž za každý týden ji připadá 230 euro, což měsíční částka představuje 36,52 % průměrné hrubé mzdy v Irsku.

Jak je vidět, na další dávky rodiny s průměrnými příjmy v Irsku nemají nárok, jednak z příjmových důvodů a také např. z důvodu, že dítě je vychováváno v páru nikoli osamoceným rodičem. Dále u dávek jako je např. Back to School nebo Back to Work, je zřejmá podpora státu v navracení rodičů zpět do zaměstnání, potažmo snaha o snížení počtu obyvatel žijících ze sociálních dávek a snaha o snižování dětské chudoby. Např. v rámci dávky Back to School stát přispívá dětem z nízkopříjmových rodin až do 22 let na boty, školní uniformy a oblečení.

4.5 Zhodnocení výše finančních podpor pro rodiny ve vybraných státech

V předchozích 4 podkapitolách byly popsány a vypočteny dávky, na které mají rodiny s jedním dítětem a průměrným příjmem v daných zemích nárok. V každé zemi to byly zpravidla dvě dávky⁷⁸, které byly v daných zemích kombinací příspěvku v době mateřské dovolené, rodičovského příspěvku a přídavků na děti. Jedinou zemí, ve které rodina s daným příjmem mohla nárokovat i třetí dávku, byla Francie, kde stát přispívá rodinám finanční prostředky na placenou formu hlídání dětí. Stát se tak snaží ulehčit rodinám sladění pracovních povinností spolu s péčí o dítě.

V každé zemi bylo také možné se setkat s dávkami pro nízko-příjmové rodiny, přičemž nároky na tyto dávky jsou pak omezeny danými hranicemi příjmů domácností. Zpravidla to jsou dávky jako příspěvky na bydlení či v rámci ČR a Francie také Přídavky na děti, v Irsku dávky doplňující příjem rodin pomocí Doplnku rodinného příjmu aj. Dále se v tabulkách objevovaly dávky, které jsou určené pouze pro rodiny s dvěma a více dětmi. Takovéto dávky jsou zejména francouzským specifikem, ale lze je naléznout i např. ve Švédsku v rámci Rodičovského doplnku. V rámci těchto dávek stát zvýhodňuje vícečetné rodiny a snaží se tedy tímto způsobem jednak rodinám kompenzovat zvýšené náklady spojené s větším počtem dětí a jednak motivovat rodiny k pořízení většího počtu dětí, aby mohli těchto dávek využívat.

V jednotlivých podkapitolách tedy byly vymezeny dávky, vypočteny jejich sumy v návaznosti na dané příjmy a procenta z průměrných mezd, které rodiny s jedním dítětem a danou mzdou v rámci rodičovství od státu dostanou. Následující tabulka 4.5 pak vymezí celkové obnosy všech dávek, které rodina v daných státech získá a pomocí násobku

⁷⁸ Plus další dvě dávky v souvislosti se zaměstnáním matky v době těhotenství a péčí o nemocné dítě, kde dávky, jak již bylo několikrát zmíněno, nebyly do výpočtů zahrnovány.

průměrných mezd tak zhodnotí celkové výše finančních prostředků, které rodiny z jednotlivých zemí získají v souvislosti s narozením a následnou péčí o dítě během prvních tří let věku dítěte.

Tabulka 4. 5: Zhodnocení přímých dávek pro rodiny s jedním dítětem a průměrnou mzdou ve vybraných státech

Název dávky	ČR	Francie	Švédsko	Irsko
Dávka v rámci mateřské dovolené	113 288 Kč	2 643 €	-	5 980 €
Dávka v rámci rodičovského příspěvku	220 000 Kč	2 343 €	334 440 SEK	-
Přídavky na děti	-	-	18 900 SEK	4 860 €
Placené hlídání dětí	-	4 795 €	-	-
Suma celkem do 3 let věku dítěte:	333 288 Kč	9 781 €	353 340 SEK	10 840 €
Suma celkem jako násobek průměrné hrubé měsíční mzdy	13,3	3,4	11,6	4

Zdroj: vlastní sumarizace.

Pozn.: Celková suma odpovídá částce, kterou obdrží rodina s průměrnou mzdou během prvních tří let věku dítěte.

Z tabulky 4.5 jasně vyplývá, že přímá podpora rodiny státem vzhledem k průměrné měsíční mzdě v zemi je v České republice a ve Švédsku z vybraných zemí nejvyšší. Je ale nutné připomenout, že dané částky a tedy pak celkové sumy, které rodiny obdrží, byly vypočteny pouze pro daný typ rodiny, a to rodiny s jedním dítětem a průměrným platem obou členů domácnosti. Nelze tedy na základě tohoto zhodnocení zkonstatovat, že daný stát celkově poskytuje vyšší finanční prostředky všem typům rodin. Lze ale říci, že poskytuje nejvyšší finanční prostředky rodinám, na které byla 4. kapitola diplomové práce zaměřena, čili na rodiny s průměrnými platy a jedním dítětem. Pokud by do výpočtů byly dále zahrnuty další děti (zejména podpora ve Francii), byly spočteny dávky po celé poskytované období a nikoliv pouze do 3 let věku dítěte (v Irsku a ve Švédsku např. plošné přídavky na děti až do 16 let), či byl snížen příjem rodiny - výsledky by nemusely vyjít obdobně. Je také důležité uvažovat nejen o celkové sumě, kterou rodina obdrží, ale také o formě, flexibilitě poskytovaných dávek a také o dalších faktorech, které na rodinu působí či jí mohou motivovat k pořízení dítěte. Je jasné, že samotné konstatování, že v daném státě obdrží daná rodina nejvíce peněz, ještě neznámá, že automaticky zde také bude nejvyšší porodnost. Příkladem tak může být Česká republika, která přestože rodině s danými příjmy poskytne nejštedřejší finanční prostředky a také nejdelší dobu rodičovské dovolené, tak je zde z vybraných zemí nejnižší úroveň plodnosti.

Nicméně v následujícím textu bude pozornost soustředěna na výše uvedené výsledky vypočtené pro rodinu s průměrnými platy a jedním dítětem během prvních tří let věku dítěte.

Již bylo zmíněno, že nejvyšší státní podpory se danému typu rodiny dostává v České republice. Celková suma, kterou rodina obdrží během tří let, činí 333 288 Kč, přičemž tato částka představuje více jak 13násobek průměrné hrubé měsíční mzdy. Žena (zákon upravuje také podmínky, za kterých může tuto dávku čerpat otec dítěte) zde má nárok na 28 týdnů mateřské dovolené a celkem za tuto dovolenou obdrží 113 288 Kč. Dále pak rodič nastupuje na rodičovskou dovolenou. Zde smí setrvat až do 4 let věku dítěte a za celé období – které si rodič (rodičovskou dovolenou smí čerpat i otec) sám zvolí⁷⁹ dle výše měsíčního příspěvku, obdrží 220 000 Kč. Zvolenou měsíční částku a tedy tím i dobu setrvávání na rodičovské dovolené, lze pak každé 3 měsíce měnit a rodič si tak může transparentně upravovat délku své dovolené až do vyčerpání celkové částky. Je zde ale důležité zmínit, že takto transparentní systém rodičovského příspěvku, kde si rodič může upravovat výši dávky a tedy i dobu dovolené, v ČR vždy nefungoval. Např. ještě před rokem 2008 existovala pouze jedna výše rodičovského příspěvku, kterou rodič musel čerpat až do 4 let věku dítěte. Příspěvek byl pak v průběhu let nadále upravován, až do podoby, která byla popsána výše. Vystává zde pak ale otázka, přestože otec zde ze zákona smí pečovat o dítě a pobírat rodičovský příspěvek, kolik rodin při maximálním možném příspěvku 11 500 Kč za měsíc si ve společnosti, ve které muži mají většinou větší příjmy než ženy, může dovolit ztratit otcův příjem a zapojit ho tak do péče o dítě.

Tuto otázku zapojení otců do výchovy dítěte má lépe řešeno Švédsko, které z vybraných zemí je druhým státem v pořadí, který v rámci dané rodiny poskytne do 3 let věku dítěte nejštědřejší státní příspěvky. Rodič zde čerpá po dobu 13 měsíců 80 % svého platu. Z tohoto důvodu by tedy ztráta platu otce nebyla pro rodinu tak výrazná, jako by tomu bylo např. v ČR, kde by otec z hypotetické průměrné mzdy dostával pouze 11 500 Kč (což je 46 % z původního platu). Motivace zapojení otců do výchovy je také patrná z toho, že je zde povinných 60 dnů zapojení do péče o dítě pro druhého z rodičů (většinou otce), který rodičovskou dovolenou ve větší míře nečerpá. Flexibilitu tohoto příspěvku lze spatřovat také ve skutečnosti, že zbylých 420 dnů dovolené lze libovolně přesouvat z partnera na partnera podle jejich přání. Mohou se střídat po měsících, po týdnech či po letech, záleží pouze na nich. Dále flexibilita spočívá v tom, že rodiče nemusí každý měsíc pobytu na rodičovské dovolené čerpat 100 % příspěvku, na který mají nárok. Jedinou podmínkou je, aby celková doba byla vyčerpána do 8 let věku dítěte. Rodič tak může čerpat např. 50 % příspěvku po dobu 26 měsíců na místo 100 % příspěvku po dobu 13 měsíců aj. Nicméně v tabulce výše

⁷⁹ Zvolit si výši a tedy i délku je umožněno pouze rodičům, kteří mají určitý příjem (viz kapitola 3.2.2). Pokud má rodina nízký nebo žádný příjem, tato volba jí není umožněna a dávky jsou jí nastaveny státem.

bylo předpokládáno, že rodič vyčerpá svůj nárok na 480 dnů dovolené do 3 let věku dítěte. Po dobu 13 měsíců tedy pobíral 80 % svého platu a po dobu 3 měsíců univerzální částku 180 SEK za den. Celková obdržená suma za rodičovský příspěvek tak činila 334 440 SEK. Dále zde má rodina nárok na příspěvek, který je vázán pouze na trvalý pobyt dítěte v zemi, kterým je Přídavek na dítě. Za tuto dávku rodina celkem obdrží do 3 let věku dítěte 18 900 SEK a celková suma, kterou tak rodina obdrží, činí 353 340 SEK. Tato částka představuje 11,6násobek průměrné hrubé měsíční mzdy.

Zeměmi, v nichž byla státní podpora daných rodin oproti Česku a Švédsku téměř 3krát menší, jsou Irsko a Francie, přesto země mají nejvyšší úhrnnou plodnost v Evropě. Je zde proto nutné, přestože výpočet byl vyměřen pouze pro rodiny s průměrnými příjmy (pro jiné rodiny mohou být dávky naopak štedřejší), uvážit i další faktory, které mohou mít na porodnost v zemích vliv. V rámci Irsku lze zmínit jednak jeho demografický vývoj, kde největší baby-boom se v Irsku projevil po nástupu „Keltského tygra“ na začátku 70. let. Jak uvádí Kennedy (1998) tento trend ovlivňuje růst irské populace dodnes. A jednak také souvislosti s vývojem rodiny v Irsku. Život je zde totiž až do dnešních let ovlivňován (i když ne tak silně jako dříve) katolickou církví a tradicemi. Katolická církev zde má vliv především v oblasti sexuální morálky a potažmo tedy v oblasti reprodukce obyvatelstva. Je zde možné připomenout, že např. antikoncepce zde byla povolena teprve v roce 1985, či možnost potratu je zde ženě umožněna pouze v případě ohrožení jejího života, a to teprve od roku 2013. Je také důležité zmínit, že irská rodinná politika je zaměřena především na snižování dětské chudoby a na pomoc nízkopříjmovým rodinám, což spolu úzce souvisí. Je tedy jasné, že rodina, ve které oba rodiče pracují a vydělávají průměrnou mzdu, není do jisté míry hlavním předmětem zájmu irské rodinné politiky. Přesto má takováto rodina nárok na určité dávky, které celkem během prvních tří let věku dítěte činily 10 8470 euro, což je zhruba 4násobek průměrné hrubé měsíční mzdy v Irsku. Tato suma zahrnovala dávku v rámci mateřské dovolené a Přídavky na děti, které zde patří k základním příspěvkům pro všechny rodiny, co mají děti, neboť jsou poskytovány plošně, kde jedinou podmínkou je trvalé bydliště dítěte v zemi.

V rámci Francie je pak důležité v oblasti její rodinné politiky vyzdvihnout zejména podporu sladování péče o dítě a zaměstnání především zajištěním kvalitní a dostupné denní péče o děti do věku 6 let a také podporu vícečetných rodin, ve které lze mj. spatřovat motivaci k pořízení většího počtu dětí.

V rámci péče o děti je pozornost ve Francii věnována především péči o děti do 3 let, neboť starší děti mají zákonný nárok na umístění v mateřské škole, která je prvním článkem

vzdělávací soustavy. Celková filosofie francouzské politiky týkající se péče o malé děti vychází z toho, že rodiny mají mít možnost svobodné volby péče podle svých preferencí a potřeb. V této souvislosti existují dva základní pilíře státní finanční podpory péče o malé děti. První z nich je určen přímo pro rodiče dětí, kde dávky finanční podpory jsou vypláceny dle typu péče, tj. péče vlastních rodičů nebo v rámci služeb různých typů nerodinné péče. Tyto dávky jsou vypláceny přímo rodinám. Druhý pilíř spočívá ve finanční podpoře různých typů nerodinné péče, jež je vyplácena přímo poskytovatelům služeb. Pro příklad individuální péče lze zmínit samotné rodiče, mateřské asistentky (této profesi v současné době vzrůstá společenská prestiž, především díky zpříšňující se legislativě týkající se nároků na jejich kvalifikaci) a také chůvy bez akreditace. Pro příklad kolektivní péče, která je ve Francii poskytována, lze uvést různé druhy jeslí jako jsou mikrojesle, kolektivní jesle či rodinné jesle a také mateřské školy, dětské zahrady, dětské koutky a firemní zařízení (Palonciová a kol., 2013b).

V souvislosti s dávkami vyplácených dle typů péče přímo rodinám, lze zmínit v rámci nerodinné péče dávku, která je součástí PAJE, jež je Doplněk volného výběru způsobu placeného hlídání dětí (CMG). V kapitole 3. byla uvedená tabulka 3.3, ve které bylo možné sledovat výše příspěvků v rámci pronajmutí mateřské asistentky, přičemž tato dávka byla zahrnuta také do celkového příjmu rodiny s jedním dítětem a průměrným příjmem ve Francii. Tato dávka pak celkem od doby, kdy matka ukončila nárok na rodičovskou dovolenou do věku 3 let dítěte činila 4 795 euro. V rámci rodinné péče pak domácnost s průměrnými příjmy a jedním dítětem nárokovala příspěvek v rámci mateřské dovolené, který celkem činil 2 643 euro a také období rodičovského příspěvku, který je poskytovaný v rámci PAJE a je nazvaný Doplněk volného výběru aktivity CLCA. Ten činil 2 343 euro. Celkem tak rodina během prvních tří let věku dítěte získala do rodinného rozpočtu částku ve výši 9 781 euro, což je téměř 4násobek průměrné hrubé měsíční mzdy ve Francii.

Výše byly také uvedeny dávky pouze pro rodiny s dvěma a více dětmi, do kterých ve Francii lze řadit Rodinné přídavky (Allocations Familiales), Rodinný doplněk (Complément familial) a také Stěhovací příspěvek (Prime de déménagement). Takovéto omezení nároku na dávku počtem dětí v rodině, může do jisté míry motivovat rodiče k pořízení vyššího počtu dětí, neboť stát bude vícepočetné rodině kompenzovat část nákladů, které jí vzrostly v souvislosti s narozením dalších dětí.

Přestože tedy ve Francii rodina s průměrným platem a jedním dítětem nedostane od státu během prvních 3 let věku dítěte tak vysoký příspěvek jako např. v České republice, i přesto jsou zde takové rodiny motivovány k porodnosti. Jedná se zejména o možnost svobodné

volby pro rodiče mezi péčí o dítě a návratem na pracovní trh. Díky zajištění dostupné péče pro nejmenší děti pomocí veliké škály nabídek péče, státních příspěvků na tuto péči a také tím, že děti od 3 do 6 let mají ze zákona nárok na umístění v mateřské školce, se rodiče nemusí rozhodovat mezi kariérou a nutností zůstat s dítětem doma a pečovat o něj. Rodič také nemusí mít strach, že díky dlouhé izolaci v domácnosti v souvislosti s péčí o dítě bude vystaven možným problémům na trhu práce, se kterými se potýkají zejména ženy v souvislosti s dlouhou rodičovskou dovolenou. Takováto skutečnost do jisté míry rovněž může ovlivnit rozhodnutí partnerů, zda mít či nemít dítě, či rozhodnutí zda si pořídit další.

4.6 Návrhy možných opatření týkající se systému podpory rodin v ČR

Velká část diplomové práce byla zaměřena na vymezení rodinných politik vybraných zemí. Byly objasněny vývoje jednotlivých politik v daných státech, také jejich nástroje a v neposlední řadě byl nastíněn demografický vývoj států, kde na základě jednoho z ukazatelů demografického vývoje byly i popsány země determinovány.

Na konci 3. kapitoly pak byla provedena komparace vymezených nástrojů rodinných politik a v další kapitole pak bylo spočteno, kolik konkrétně rodiny z jednotlivých zemí, s danými příjmy a počtem dětí mohou od státu získat v souvislosti s rodičovstvím. Bylo zjištěno, že rodiny s průměrnými příjmy a jedním dítětem mají nárok během prvních tří let zpravidla na dvě dávky, které jsou kombinací tří nástrojů (dávka v rámci mateřské dovolené, rodičovský příspěvek a přídavky na děti) v závislosti na vybrané zemi. Jedinou zemí, ve které rodina mohla nárokovat i třetí dávku, byla Francie, kde funguje příspěvek na placené hlídání dětí.

Dále bylo vypočteno, že nejvyšší příspěvky v rámci dané rodiny obdrží domácnosti v České republice a ve Švédsku, přestože nejvyšší porodnosti je dosahováno ve Francii a v Irsku. Proto bylo nutné zamyslet se i nad jinými faktory, které by v těchto zemích také mohly potencionálně vysokou porodnost ovlivňovat. V Irsku bylo nutné přihlídnout především k ovlivňování rodiny katolickou církví, či k samotným cílům irské rodinné politiky. V rámci Francie pak bylo přihlídnuto zejména k zajišťování denní péče o děti do věku 6 let a také ke specifickým dávkám, které podporují pouze rodiny s více dětmi.

Na základě výpočtů, lze vyvodit, že skutečnost, že daná rodina v zemi obdrží více finančních prostředků než rodina v zemi jiné, neznamená, že tato finančně štědrá rodinná politika vede k vysoké porodnosti. Příkladem je Česká republika, v níž rodina s průměrnými příjmy a jedním dítětem dostane dokonce více peněz, než rodina ve Švédsku, které je známé pro své štědré finanční dávky pro rodiny s dětmi. Přesto ČR nedosahuje zdaleka tak vysoké

porodnosti jako ostatní vybrané země, ve kterých jsou poskytované dávky pro daný typ rodiny nižší. Je zřejmé, že rodiny k porodnosti nemotivují pouze výše rodičovských dávek, ale i jiné faktory, do kterých lze mj. zařadit flexibilitu jednotlivých opatření, kladení důrazu na rovnost mezi ženou a mužem při péči o dítě či sladování pracovního a rodinného života.

Právě výše zmíněné faktory budou pro návrhy opatření v rámci systému podpory rodin v České republice klíčové, neboť samotná existence základních dávek a jejich poskytování se nijak výrazně neliší od vybraných zemí. V ČR fungují stejně tak jako v ostatních zemích dávky, které jsou poskytovány jednak plošně a jednak s návazností na příjmy rodiny či jiné podmínky. Fungují zde stejně tak jako jinde příspěvky v rámci mateřské dovolené, rodičovské příspěvky, dávky pro sociálně slabé rodiny, dávky, které souvisejí s adopcí, či příspěvky při ošetřování nemocného dítěte. Rozdílnosti české rodinné politiky a politik vybraných zemí lze spíše spatřovat mj. v samotných cílech rodinných politik, přičemž rozdílnost je patrná zejména v oblasti rovného přístupu k péči mezi ženou a mužem a v oblasti sladování péče o dítě spolu se zaměstnáním. Dále pak v délkách poskytování příspěvků a v jejich výších, což je zejména v rámci mateřské a rodičovské dovolené velmi diskutované téma, neboť se mnozí odborníci domnívají, že přílišná délka rodičovských dovolených rodiče izoluje a působí mu problémy při návratu na trh práce (řeč je zejména o ženách). Dále ve flexibilitě poskytovaných dávek a v jejich cílení na určité skupiny obyvatel (např. Francie a dávky pro rodiny od dvou a více dětí), či v kvalitě a dostupnosti institucionální péče o děti do 6 let, jež úzce souvisí se sladěním rodinného a pracovního života.

Na základě těchto rozdílností je pak možné vymezit návrhy, kde by se Česká republika mohla inspirovat některými prvky, které v rodinných politikách vybraných zemí s vysokou porodností fungují.

● **Rovný přístup k péči mezi ženou a mužem** je dle mnohých genderových studií (např. Křížková a kol., 2008) důležitý jak pro ženy, tak pro samotnou ekonomiku. Z žen alespoň částečně snímá břemeno starosti jednak o dítě a domácnost, a jednak o svou práci a zajištění pravidelného příjmu. Ekonomice pak přináší možnost ekonomické efektivnosti, jež souvisí např. s otázkou neupřednostňování méně kvalifikovaných mužů před ženami z důvodu předpokladu očekávané rodičovské dovolené. Právě nerovné postavení žen a zvláště pak žen-matek na trhu práce a nedostatečná nebo nedostupná opatření pro kombinaci práce a rodiny je možné považovat za faktory, které ovlivňují ženy v jejich rozhodnutí mít děti nebo zůstat bezdětné. Podporováním a motivováním k rovnému přístupu v péči o dítě by tak v České republice mohlo vzniknout příznivější prostředí pro rozhodování, zda mít či nemít děti a mohla by se tak i zlepšit situace velmi nízké porodnosti, neboť jednak by ženy-matky nenesly

břemeno výchovy dítěte a péče o domácnost samy a jednak by se mohlo zlepšit jejich postavení na trhu práce.

Inspirací pro Českou republiku v tomto přístupu by mohl být švédský model. Jak již bylo řečeno, ve Švédsku v rámci Rodičovského příspěvku se mohou rodiče po délku 420 dní libovolně střídat v péči o dítě, jak jim to nejlépe vyhovuje. Tím pádem je zde i vyšší pravděpodobnost zapojení druhého rodiče, který rodičovskou dovolenou ve větší míře nečerpá. Díky takto flexibilně nastavené dovolené se mohou oba rodiče, samozřejmě pokud sami chtějí, účastnit výchovy dítěte (což také souvisí s možností čerpání dovolené až do 8 let dítěte, kterému bude pozornost věnována později), a břemeno tak neleží pouze na jednom z rodičů (nejčastěji na matce). Dále zde funguje povinná část dovolené, jež trvá 60 dnů a je určena pouze pro toho z rodičů, který ve větší míře rodičovskou dovolenou nečerpá, což samozřejmě také úzce souvisí s rovným přístupem k péči mezi ženou a mužem, neboť nutí (či zaručuje možnost) rodiče (nejčastěji otce), aby minimálně po těchto 60 dnů zůstal s dítětem doma a pečoval o něj.

Další motivací pro zapojení otců do výchovy o dítě ve Švédsku může být to, že Rodičovský příspěvek je zde vázán (jedna z možností) na předchozí příjem rodiče. Příspěvek činí skoro po celou dobu rodičovské dovolené (390 dnů) celých 80 % dosavadního příjmu, což v rodinách, kde otec vydělává více peněz než matka, může muže motivovat po tuto dobu k využití rodičovské dovolené a sní spojeném příspěvku. V České republice je maximální možná výše příspěvku pouze 11 500 Kč, což motivace pro otce, kteří jsou často živitelem rodiny a vydělávají více peněz než ženy, není velická. Návrhy pro Českou republiku tak tkví v inspiraci ve švédském modelu v umožnění libovolného střídání péče o dítě po určitou dobu rodičovské dovolené a zbylé dny pak povinně uzákonit pro toho z rodičů, který neplánuje ve větší míře dovolenou využívat. Rodič tak bude mít po tuto dobu zaručenou možnost o dítě pečovat a trávit s ním čas. Dále pak umožnit čerpání Rodičovského příspěvku na základě předchozího příjmu rodiče. Kompenzace ušlého výdělku v souvislosti s rozhodnutím zůstat na rodičovské dovolené nesmí však osoby s vysokou mzdou (nejčastěji otce) finančně znevýhodňovat, ale naopak je motivovat, aby zůstali s dítětem doma, což švédský model s 80 % příspěvku ze současného příjmu dobře plní. Lze tedy říci, že poskytování vyšších dávek pro kratší dobu (jak je tomu ve Švédsku) je zřejmě účinnější, neboť neznevýhodňuje muže a současně ženy neztrácejí po dlouhou dobu kontakt s trhem práce. Posledním návrhem v rámci rovného přístupu k péči mezi mužem a ženou je pak ustanovit institut otcovské dovolené, který funguje jak ve Švédsku, tak ve Francii. Tato dovolená po narození dítěte, při níž se otec

podílí na rané péči o dítě, může vytvořit větší předpoklad zájmu otce o dítě i v pozdějším období.

●**Slad'ování rodinného a pracovního života**, s čímž úzce souvisí také systém služeb denní péče o děti do věku 6 let, patří rozhodně k faktorům, které ovlivňují výši porodnosti v zemi. Vzorem v této oblasti pro Českou republiku může být Francie, jež je zemí, kde mj. díky harmonizace rodiny spolu se zaměstnáním je dosahováno jedné z nejvyšších porodností v Evropě. Podíl dětí, které navštěvují zařízení denní péče, je zde také velmi vysoký. Přestože jak v ČR, tak ve Francii fungují historicky zakotvené instituce péče o malé děti, jako jsou např. jesle pro děti do 3 let a mateřské školy pro děti od 3 do 6 let, přesto se obě země liší v úrovni zaměstnanosti matek, především matek s malými dětmi. V České republice matky spíše přerušují pracovní kariéru a podporují roli otce jako hlavního živitele rodiny. Ve Francii se matky vrací na trh práce velmi rychle, a to především díky možnostem flexibilního zaměstnávání (zejména zkrácené úvazky) a velmi široké nabídce služeb denní nerodinné péče o děti do věku 3 let (již bylo uvedeno výše, že děti od 3 do 6 let mají zákonný nárok na umístění v mateřské škole).

Vedle rozvinutého systému kolektivní péče, do kterých lze zařadit např. kolektivní jesle, rodinné jesle, rodičovské jesle, mikrojesle, mateřské školy, dětské zahrady, firemní zařízení aj., jsou ve Francii také hojně využívány i formy individuální nerodinné péče. Tato problematika byla zmíněna v podkapitole 4.5, lze do ní zařadit zejména zaměstnávání mateřských asistentek, což je ve Francii prestižní zaměstnání díky nárokům na toto povolání a jeho dlouhé tradici – funguje již od 70. let 20. století.

V České republice sice také existují a jsou postupně zaváděny různé alternativní formy individuální a kolektivní nerodinné péče o děti, jejich rozšíření je však brzděno problémy v rámci právního zakotvení, financování, zajištění kvality, jejich rozšíření atd. Další rozšíření by bylo přitom přínosem jak pro rodiče malých dětí, tak i pro další osoby, které by se v systému mohly uplatnit jako pečovatelé či pečovatelky. Česká republika se však potýká s nedostatky i v oblasti tradiční nabídky kolektivní nerodinné péče o děti, jako jsou jesle a mateřské školy, které jsou v některých případech kapacitně a regionálně nedostupné. Jesle jako tradiční forma nerodinné péče o děti do 3 let věku jsou v důsledku snížení jejich počtu v posledních dvou desetiletích velmi obtížně dostupné a i mateřské školy určené pro děti od 3 let do začátku povinné školní docházky musí v posledních letech v souvislosti s rozkolísaným demografickým vývojem v posledních letech stále více žadatelů odmítat. Z těchto důvodů by mělo být v České republice více než žádoucí rozšiřovat tuto tradiční nabídku nerodinné péče o již zmíněné alternativní formy péče, jež by jednak pomohly kompenzovat deficit v kapacitách

nyňějších služeb kolektivní péče a jednak by mohly pružněji reagovat na potřeby dětí a rodičů, které se v posledních 20 letech výrazně proměnily. Vzorem těchto forem, jak již bylo uvedeno, může být pro Českou republiku Francie, která má s řadou těchto forem nerodinné péče o děti dlouholeté a dobré zkušenosti a jejich existence se odráží mj. ve vyšší zaměstnanosti žen i v kvalitním vzdělávání dětské populace.

Návrhy v této oblasti pro Českou republiku tedy tkví jednak v podpoře nabídky tradiční kolektivní nerodinné péče, zejména pak jeslí a mateřských školek, které by měly být teritoriálně a finančně dostupné a které by měly poskytovat služby slučitelné s požadavky pracovního trhu (denní doba apod.), a jednak v rozšiřování a podporování alternativních forem nerodinné péče. Vzhledem k tomu, že tyto formy však v České republice nemají dlouhou historii a většina nerodinné individuální péče je prováděna spíše v okruhu rodinném (babičky, tety apod.) nebo v rámci šedé ekonomiky (najímaní neakreditovaných chův, pomocnic apod.), tak je zde nezbytné se věnovat nejdříve legislativnímu rámci. Je zapotřebí vymezit roli pečovatele, nároky rodiče-klienta, pracovněprávní vztahy, vyřešit jejich financování, aby nebyly dostupné pouze pro rodiny s vysokými příjmy, a také vymezit, jak rozšiřovat síť těchto služeb. V souvislosti s financováním těchto forem placeného hlídání dětí by pak stát mohl přistoupit, jak je tomu ve Francii, k poskytování finanční podpory rodičům, kteří se rozhodnout tyto formy péče využívat a sami se tak navrátí na pracovní trh (Francie dávka CMG až do 6 let věku dítěte), a také např. k podpoře samotných poskytovatelů těchto služeb. Neboť, jak už bylo řečeno, rozšíření a podpora nabídky těchto nerodinných služeb péče o děti do 6 let by bylo přínosem nejenom pro rodiče malých dětí, kterým by byl usnadněn zejména přístup na trh práce, tak přínos by také spočíval v rámci vzniku nových pracovních míst a příležitostí pro obyvatele České republiky.

Další návrhy v rámci možností skloubení rodinného života s profesní kariérou, které by podporovaly porodnost v zemi, se týkají podpory flexibilních forem zaměstnání. Např. podporování rozvoje částečných úvazků, které se v ČR podílejí na celkové zaměstnanosti žen pouze minimálně (v roce 2013 tento podíl činil pouhých 4,8 %) je velmi opodstatněné. Procento zaměstnaných žen na částečný úvazek je v ČR výrazně nižší nejen oproti vybraným zemím (Francie 14,7 %, Irsko 16,4 %, Švédsko 18,4 %), ale také oproti samotnému průměru EU, který v roce 2013 činil 15 %. České ženy mají přitom velký potenciál z hlediska uplatnění na pracovním trhu, neboť ženy v současné době v terciálním vzdělávání převyšují muže. Nevyužití tohoto potenciálu znamená plýtvání zdroji, kterými česká ekonomika disponuje. Hlavní omezení zde představuje na jedné straně nedostatečná nabídka mimorodičovské péče o děti, o které bylo hovořeno výše a na straně druhé právě nedostupnost

flexibilních forem zaměstnání, které by ženám umožnily uspořádat čas, který mají k dispozici, tak aby jej mohly věnovat jak placené práci, tak péči o děti. Dále proto může být např. přikročeno k zvýhodňování (nebo jakákoliv jiná forma motivace) zaměstnavatelů a firem, kteří nabízejí možnost pro rodiče s malými dětmi pracovat z domu, či poskytují zaměstnancům flexibilnější pracovní doby. Zde by mohlo být využíváno např. klouzavé pracovní doby (tzv. flexitime), či tzv. časové banky, která umožňuje flexibilně snížit/zvýšit počet odpracovaných hodin během týdne, pokud je za určité období odpracován stanovený počet hodin. Flexibilní pracovní režimy tak určitě mohou představovat příležitost pro kombinaci pracovního a rodinného života zejména pro rodiče malých dětí.

V rámci sladování pracovního a rodinného života je tedy velmi důležité, aby stát zajistil rodiči, který pečuje o dítě, takové podmínky, které mu umožní zachovat kontakt s profesním prostředím (pokud sám chce), a omezit tak rizika ztráty pracovních návyků, sociálních dovedností aj.

Na závěr výše zmíněné problematiky lze ještě dodat, že je v České republice nově zavedena sleva na dani (tzv. školkovné) pro rodiče, kteří hradí dítěti předškolní zařízení. Tuto slevu bylo možné uplatnit již za zdaňovací období 2014 až do výše minimální mzdy (8 500 Kč). Zavedením této slevy na dani je zřejmá snaha státu o zlepšování situace právě v oblasti sladování pracovního a rodinného života, neboť jakákoli snaha o zajištění finančně dostupnější předškolní péče o děti je s touto oblastí neodmyslitelně spojena.

●**Délka a flexibilita základních rodičovských příspěvků** může být dalším faktorem, který kromě jejich celkové sumy může ovlivňovat porodnost v zemi. Co se týče délky mateřské a rodičovské dovolené v České republice, obě tyto dovolené jsou zde v rámci vybraných zemí nejdelší. V rámci mateřské dovolené má rodič nárok na 28 týdnů a u vícečetného porodu pak na celých 37 týdnů volna. Rodičovskou dovolenou lze pak čerpat až do 4 let věku dítěte (je zde ale už možnost volby – pro rodiče s dostatečnými příjmy), přičemž právě délka této dovolené je předmětem mnoha diskuzí, neboť řada odborníků se domnívá, že pokud je délka dovolené příliš dlouhá, dochází ke ztrátě pracovních (ztráta kvalifikace, dovedností) a dalších návyků. Rodič (zejména matky) se pak může potýkat s problémy na trhu práce. Je pak ale důležité v každé zemi zvážit, jak ostatní podmínky dovolené (jako jsou např. možnosti jejího čerpání, možnosti práce na zkrácený a jiný úvazek a samotné preference rodičů) fungují.

Pokud je rodiči umožněno zůstat sice i po delší dobu s dítětem doma a pečovat o něj, ale zároveň mu je umožněno tuto dovolenou čerpat po jednotlivých částech až do určitého věku dítěte, jak tomu je např. ve Švédsku, nebo po dobu dovolené pracovat a zároveň pobírat

příspěvek, není důvod délce dovolené a s ní spojeným případným negativním dopadům na trhu práce věnovat přílišnou pozornost. Neboť rodič se tak může rozhodnout sám podle svých preferencí, zda dovolenou vyčerpá ihned, po částech, nebo bude po určité části doma s dítětem a pak začne pracovat, aby se nevystavil právě možným negativním důsledkům na trhu práce. Obdobně funguje švédský systém čerpání rodičovské dovolené (i když možnost dovolené zde je podstatně kratší než v ČR) a je velmi flexibilní. Je ale pravdou že i český systém poskytování tohoto příspěvku se v poledních letech mění tímto směrem. Je třeba připomenout, že ještě do roku 2008 si rodič ani s dostatečnými příjmy nemohl zvolit délku a tím výši pobírání rodičovského příspěvku sám, jak je tomu dnes. Byla nastavená pouze jedna výše příspěvku, která musela být čerpána až do 4 let věku dítěte. Naopak v dnešní době to v ČR funguje tak, že pokud má rodina dostatečné příjmy (hodnotí se příjem, toho rodiče, který má příjem vyšší) je rodiči umožněno zvolit si sám délku a tím i výši příspěvku, která je omezena pouze maximální možnou částkou, kterou je možné měsíčně čerpat⁸⁰. Také je nutné zmínit, že je zde rodičům v současné době umožněno neomezeně pracovat a pobírat u toho rodičovský příspěvek. Jedinou podmínkou je, aby rodič zajistil dítěti patřičný dohled, což opět souvisí např. s možnostmi denní péče o děti. Je proto velmi důležité, pokud se rodič chce navrátit na pracovní trh, aby měl ve své zemi zajištěnou dostupnou a kvalitní péči o své dítě a bylo mu to tak co nejvíce usnadněno.

Z těchto důvodů se doporučení pro Českou republiku v této oblasti, netýkají délky rodičovské dovolené (možnost volby délky a pokud ji rodič nemá, je umožněno i tak pracovat a pobírat příspěvek⁸¹), jako spíše umožnění jejího čerpání dle preferencí rodičů. Rodič by si mohl sám zvolit, vyčerpá-li celou dovolenou po narození dítěte, či si část z ní ponechá pro jiné příležitosti. Tento flexibilní systém by tak mohl přispět k respektování odlišností v individuálním rozvoji dětí. Doporučením tedy je rozšíření možnosti čerpání rodičovské dovolené po jednotlivých částech až do určitého věku dítěte⁸² s přihlédnutím k současnému nastavení tohoto institutu v České republice.

⁸⁰ Pokud si rodič zvolí nejvyšší možnou částku, kterou je 11 500 Kč, tak je doba rodičovské dovolené 19 měsíců. Tato délka se již výrazně neliší od délek, které jsou poskytovány v ostatních zemích.

⁸¹ Rodič tak nemusí být po celou její délku nutně s dítětem doma a být tak izolován z trhu práce, pokud sám nechce.

⁸² Ve Švédsku je tato možnost např. až do 8 let věku dítěte, ale je zde doba dovolené pouze po dobu 16 měsíců, zatímco v České republice je pak nejkratší možná doba 19 měsíců. Je tedy nutné při volení délky možnosti čerpání zohlednit i délku současné rodičovské dovolené v České republice.

5 Závěr

Již v úvodu bylo řečeno, že podpora rodin s dětmi a potažmo porodnost jako taková je velmi důležitá pro budoucí vývoj jednotlivých evropských států, veřejných institucí i samotných obyvatel Evropy, neboť rodina je prostorem, ve kterém dochází k formování osobnosti člověka, prostorem tvorby lidského kapitálu, výchovy a růstu budoucích generací. V současné Evropě toto téma nabývá na významu, neboť situace v oblasti reprodukce obyvatelstva není nikterak příznivá. Ani jediná evropská země v současné době nedosahuje hranice prosté reprodukce, i když některé z nich se jí už po několik let stále více přibližují. Řeč je např. o Francii, Irsku a Švédsku. Tyto uvedené země a jejich systémy podpor rodin s dětmi byly v této diplomové práci inspirací pro Českou republiku. Lze ale uvést i další země, které v této oblasti dosahují v rámci Evropy velmi dobrých výsledků jako např. Island, Norsko či Velkou Británii.

Na základě těchto skutečností lze konstatovat, že snahy vlád o zvýšení porodnosti ve svých zemích jsou na místě, a proto i cíl práce byl zaměřen právě tímto směrem. Cílem diplomové práce bylo navrhnout možná opatření týkající se systému podpory rodin, které by mohly vést ke zlepšení porodnosti v České republice, neboť Česko se od 90. let v souvislosti s druhým demografickým přechodem pohybuje velmi výrazně jak pod hranicí prosté reprodukce obyvatelstva, tak pod evropským průměrem. Inspirací necht' jsou České republice právě země, kde se plodnost opět po druhém demografickém přechodu pohybuje okolo hranice prosté reprodukce a každým rokem se zlepšuje.

V první části práce bylo možné se setkat se základními nástroji a principy, jež státy při realizaci rodinné politiky používají. V rámci nástrojů bylo vymezeno, že je lze všeobecně dělit na finanční přímé a nepřímé a také na nefinanční. A právě finanční nástroje byly i dále důležité pro celou diplomovou práci. V další kapitole byly vymezeny spolu s vývojem rodinných politik již konkrétně pro vybrané země a v závěrečné kapitole byly použity pro analýzu zhodnocení finančních prostředků, jež rodiny s průměrným příjmem a jedním dítětem během prvních tří let věku dítěte v daných zemích obdrží.

Na základě analýzy bylo zjištěno, že systém přímé podpory rodin v České republice je srovnatelný s ostatními vybranými zeměmi. Funguje zde široká škála nástrojů, která se snaží pokrýt různé sociální situace spojené s rodičovstvím a fungují zde stejně tak jako v ostatních vybraných státech dávky, které jsou poskytovány jednak plošně, jednak v návaznosti na příjmy domácnosti, či jiné podmínky. Bylo také zjištěno, že pro rodinu s průměrnými příjmy a jedním dítětem se nejštědřejší státní podpory dostane rodinám právě v České republice (více

jak 13násobek průměrné mzdy v zemi) a dále ve Švédsku (téměř 12násobek švédské průměrné mzdy), zatímco podpora daných rodin ve Francii a v Irsku není tak štědrá, ba je dokonce až třinásobně nižší. Přesto tyto země dosahují nejlepších výsledků v oblasti reprodukce obyvatelstva v celé Evropě. Proto se práce snažila objasnit i další možné faktory, které by mohly mít v zemích na dobré výsledky v oblasti reprodukce vliv. Bylo dospěno k názoru, že v opatřeních rodinné politiky, které může vláda ovlivnit, je důležité klást důraz nejenom na celkovou výši příspěvků, kterou rodina obdrží, ale i na další faktory, které jsou ve vybraných zemích s vysokou porodností uplatňovány, zejména pak na sladování pracovního a rodinného života, rovného přístupu k péči mezi matkou a otcem a také na flexibilitu poskytovaných dávek. Tyto faktory mohou přispívat k porodnosti v zemi, neboť rodičům svým fungováním a prosazováním mohou ulehčovat rozhodnutí o tom, zda si dítě pořídit, či nikoli. V České republice je dle Ministerstva práce a sociálních věcí primárním problémem v této oblasti zejména sladování profesního a rodinného života, protože nastavené podmínky v ČR komplikují dobrou slučitelnost právě těchto rolí. Na jedné straně možnost dosažení stejného vzdělání mužů i žen umožňuje oběma pohlavím prakticky stejně slibné zahájení profesní kariéry, na druhé straně se obecně předpokládá její plynulý vývoj u mužů a diskontinuítní vývoj u žen. Tento fakt může mít dle MPSV velký vliv na vzrůstající procento dobrovolné bezdětnosti a prokazatelný negativní vliv na rozhodování se pro dítě vyššího pořadí, zvláště pak u žen se sekundárním a terciárním vzděláním.

Nicméně všechny výše zmíněné principy, které hrají vedle poskytovaných dávek rodinám velmi důležitou roli v rámci fungování systému podpor rodin, byly doporučeny i České republice. Bylo doporučeno, že se musí zaměřit a klást důraz na to, aby matka nenesla břemeno péče o dítě pouze sama. Dále na to, aby bylo rodičům umožněno spolu s péčí o dítě také pracovat a budovat kariéru. S tímto doporučením jednak souvisí zajištění kvalitní a dostupné denní péče o děti, což je v současné době v ČR určitým problémem a jednak podpora a rozvoj flexibilních forem zaměstnání, neboť tyto pracovní režimy mohou také představovat žádoucí příležitost pro kombinaci pracovního a rodinného života. V neposlední řadě se musí stát také zabývat skutečností, aby rodiče mohli flexibilně a podle svých preferencí využívat výhod rodičovských dovolených a příspěvků, kterými je podporuje. Toto vše může České republice přinést zlepšení právě v oblasti reprodukce obyvatelstva. Je tedy důležité, aby Česká republika v rámci své rodinné politiky kladla důraz nejenom na přímé nástroje, kterými stát rodinám kompenzuje zvýšené náklady z důvodu péče o dítě a které jsou, jak zjistila diplomová práce, v porovnání s ostatními zeměmi velmi štědré. Je ale opodstatněné, aby se zaměřila i na nefinanční nástroje, které rodinám mohou také ulehčovat

péči o dítě. Jejich fungování může mnohdy být pro páry, které se rozhodují o tom, zda mít, či nemít dítě, důležitější, než samotná existence dané finanční podpory, která je poskytována v rámci rodičovství.

„Oženit se, založit rodinu, přijmout všechny děti, jež přijdou, zachovat je na tomto nejistém světě a dokonce, bude-li to možné, je trochu vést, to je podle mého přesvědčení nejzazší meta, již může člověk dosáhnout.“

Franz Kafka

Seznam použité literatury

BAGAVOS, Christos and Claude MARTIN, 2001. *Which Public Policies Have an Impact on Fertility?* Vienna: Austrian Institute for Family Studies. ISBN 3901668233.

BRDEK, Miroslav a kol, 2002. *Trendy v evropské sociální politice*. Praha: ASPI. ISBN 80-86395-25-1.

CAF, 2015a. *Narození dítěte (PAJE, congé de maternité)* [online]. CAF France [10.3.2015]. Dostupné z: <http://www.caf.fr/aides-et-services/s-informer-sur-les-aides/petite-enfance/la-prestation-d-accueil-du-jeune-enfant-paje-0>.

CAF, 2015b. *Le revenu de solidarité* [online]. CAF France [10.3.2015]. Dostupné z: <http://www.caf.fr/aides-et-services/s-informer-sur-les-aides/solidarite-et-insertion/le-revenu-de-solidarite-0>.

CENTRAL STATISTICS OFFICE, 2014. *Průměrná mzda v Irsku v roce 2013* [online]. Central Statistics Office Ireland [2.4.2015]. Dostupné z: http://www.cso.ie/quicktables/GetQuickTables.aspx?FileName=EHQ03.asp&TableName=Earnings+and+Labour+Costs&StatisticalProduct=DB_EH.

CEREI, 2009. *Švédský model a jeho vývojové fáze* [online]. CENTRAL EUROPEAN REVIEW OF ECONOMIC ISSUES [16.2.2015]. Dostupné z: <http://www.ekf.vsb.cz/export/sites/ekf/cerei/cs/Papers/VOL12NUM01PAP04.pdf>.

CIA, 2014. *Data – úhrnná plodnost a žebříček zemí* [online]. CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY [16.1.2015]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2127rank.html>.

CITIZENS INFORMATION, 2015a. *PRSI* [online]. CITIZENS INFORMATION [10.3.2015]. Dostupné z: http://www.citizensinformation.ie/en/social_welfare/irish_social_welfare_system/social_insurance_prsi/social_insurance_in_ireland.html.

CITIZENS INFORMATION, 2015b. *Peněžitá pomoc v mateřství (Maternity Benefit)* [online] CITIZENS INFORMATION [10.3.2015]. Dostupné z:
http://www.citizensinformation.ie/en/social_welfare/social_welfare_payments/social_welfare_payments_to_families_and_children/maternity_benefit.html.

CITIZENS INFORMATION, 2015c. *Adoptive Benefit* [online] CITIZENS INFORMATION [10.3.2015]. Dostupné z:
http://www.citizensinformation.ie/en/social_welfare/social_welfare_payments/social_welfare_payments_to_families_and_children/adoptive_benefit.html.

CITIZENS INFORMATION, 2015d. *Výhoda zdraví a bezpečnosti (Health and Safety Benefit)* [online] CITIZENS INFORMATION [10.3.2015]. Dostupné z:
http://www.citizensinformation.ie/en/social_welfare/social_welfare_payments/social_welfare_payments_to_families_and_children/health_safety_benefit.html.

CITIZENS INFORMATION, 2015e. *Otcovská a rodičovská dovolená* [online] CITIZENS INFORMATION [10.3.2015]. Dostupné z:
http://www.citizensinformation.ie/en/employment/employment_rights_and_conditions/leave_and_holidays/.

CITIZENS INFORMATION, 2015f. *Přídavky na děti (Child Benefit)* [online] CITIZENS INFORMATION [10.3.2015]. Dostupné z:
http://www.citizensinformation.ie/en/social_welfare/social_welfare_payments/social_welfare_payments_to_families_and_children/child_benefit.html.

CITIZENS INFORMATION, 2015g. *Doplněk rodinného příjmu (Family Income Supplement)* [online] CITIZENS INFORMATION [10.3.2015]. Dostupné z:
http://www.citizensinformation.ie/en/social_welfare/social_welfare_payments/social_welfare_payments_to_families_and_children/family_income_supplement.html.

CITIZENS INFORMATION, 2015h. *One Parent Family Paymant* [online] CITIZENS INFORMATION [10.3.2015]. Dostupné z:
http://www.citizensinformation.ie/en/social_welfare/social_welfare_payments/social_welfare_payments_to_families_and_children/one_parent_family_payment.html.

CITIZENS INFORMATION, 2015ch. *Příspěvek Back to School* [online] CITIZENS INFORMATION [10.3.2015]. Dostupné z:

http://www.citizensinformation.ie/en/social_welfare/social_welfare_payments/social_welfare_payments_to_families_and_children/back_to_school_clothing_and_footwear_allowance.html.

CITIZENS INFORMATION, 2015i. *Dávka Back to Work* [online] CITIZENS INFORMATION [10.3.2015]. Dostupné z:

http://www.citizensinformation.ie/en/social_welfare/social_welfare_payments/social_welfare_payments_to_families_and_children/back_to_work_family_dividend.html.

CITIZENS INFORMATION, 2015j. *Ostatní příspěvky na rodiny s dětmi v Irsku* [online] CITIZENS INFORMATION [10.3.2015]. Dostupné z:

http://www.citizensinformation.ie/en/social_welfare/social_welfare_payments/social_welfare_payments_to_families_and_children/.

COFACE, 2009. *Národní, nadnárodní a mezinárodní odpovědnost za rodinnou politiku*. [online]. KONFEDERACE ORGANIZACÍ PRO PODPORU RODINY V EVROPSKÉ UNII [2.2.2015]. Dostupné z:

http://www.mpsv.cz/files/clanky/6623/24_Yves_Roland-Gosellin_CZ.pdf.

COLLINS, Randall, 1985. *Three sociological traditions: selected readings*. New York: Oxford University Press. ISBN 0195035216.

ČT24, 2013. *Konzervativní Irsko dalo zákonné svolení k potratu* [online] ČESKÁ TELEVIZE [2.3.2015]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/234467-konzervativni-irsko-dalo-zakonne-svoleni-k-potratu/>.

CZSO, 2014. *Průměrná mzda v České republice pro rok 2013* [online] Český statistický úřad [2.4.2015]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cri/prumerne-mzdy-4-ctvrtleti-2013-2w1wzcxx2x>.

DCYA, 2015. *Oddělení dětí a mládeže* [online] DEPARTMENT OF CHILDREN AND YOUTH AFFAIRS [2.3.2015] Dostupné z:

<http://www.dcy.gov.ie/viewdoc.asp?fn=%2Fdocuments%2Fchildcare%2FNationalChildmindingInitiative.htm&mn=chic&nID=10>

DEMOGRAFICKÉ INFORMAČNÍ CENTRUM, 2015. *Demografické stárnutí populace* [online]. Demografické informační centrum [18.1.2015]. Dostupné z: http://www.demografie.info/?cz_demstarnutivvoj.

DOSSIER FAMILIAL, 2014. *Crédit d'impôt pour pension alimentaire et le quotient familial* [online]. DOSSIER FAMILIAL [10.3.2015]. Dostupné z: <http://www.dossierfamilial.com/impots-2014-le-calcul-du-quotient-familial-2279.html>.

EHSV, 2011. *Rodinná politika a demografické změny 2011- Úřední věstník EU* [online]. EVROPSKÝ HOSPODÁŘSKÝ A SOCIÁLNÍ VÝBOR [2.2.2015]. Dostupné z: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2011:218:FULL:CS:PDF>.

ESF, 2008. *Nástroje rodinné politiky v ČR* [online]. PROJEKTY EVROPSKÉHO SOCIÁLNÍHO FONDU. [30.1.2015]. Dostupné z: <http://www.esfcr.cz/projekty>.

ESPING – ANDERSEN, Gosta, 1999. *Social Foundations of Postindustrial Economics*. Oxford: Oxford University Press. ISBN 0198742002.

ESRI, 2015. *Health research and Information Division* [online]. PERINATAL STATISTIC REPORT [12.1.2015]. Dostupné z: <http://static.rasset.ie/documents/news/esri-perinatal.pdf>.

EUROPA, 2015a. *Jak funguje Evropská unie: Švédsko – základní informace* [online]. EUROPA.EU [2.2.2015]. Dostupné z: http://europa.eu/about-eu/countries/member-countries/sweden/index_cs.htm.

EUROPA, 2015b. *Jak funguje Evropská unie: Irsko – základní informace* [online]. EUROPA.EU [2.2.2015]. Dostupné z: http://europa.eu/about-eu/countries/member-countries/ireland/index_cs.htm.

EUROPA, 2015c. *Family Policy in Ireland* [online]. EUROPA.EU [2.3.2015].
Dostupné z: http://europa.eu/epic/countries/ireland/index_en.htm.

EUROSTAT, 2015. *Marriages and Divorces Data Europa* [online]. EUROSTAT [2.3.2015]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>.

HOHNE, Sylva, 2008. *Podpora rodin s dětmi a vliv peněžních transferů na formu rodinného soužití*. Praha: VÚPSV..ISBN 978-80-87007-93-8.

INSEE FRANCE, 2015. *Průměrná mzda ve Francii v roce 2013* [online] National Institute of Statistics and Economic Studies [2.4.2015]. Dostupné z: http://www.insee.fr/en/themes/theme.asp?theme=4&sous_theme=2

KALIBOVÁ, Květa, 1997. *Úvod do demografie*. Praha: Karolinum. ISBN 80-7184-428-4.

KENNEDY, Kieran, 1998. *From famine to feast: Economic and social change in Ireland 1847-1997*. Dublin: Institute of Public Administration. ISBN 1902448030.

KREBS, Vojtěch a kol, 2010. *Sociální politika*. 5 vyd. Praha: Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7357-585-4.

KREBS, Vojtěch a kol, 1997. *Sociální politika*. Praha: Kodex. ISBN 80-85963-33-7.

KŘÍŽKOVÁ, Alena a kol., 2008. *Proměny „rodičovské“ v České republice*. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 978-80-86429-94-6.

LAMPERT, Heinz, 1985. *Lehrbuch der Sozialpolitik*. Springer: Auflage. ISBN 978-3540709118.

LUSCHER, Kurt, 2003. *Warum familienpolitik?* Bern: Vertrieb Publikationen. ISBN 10L17714/1.

MASZ, 1987. *Definice rodinné politiky* [online]. MEZINÁRODNÍ ASOCIACE SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ [29.1.2015]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/1005>.

MATĚJKOVÁ, Barbora a Jana PALONCYOVÁ, 2005. *Rodinná politika ve vybraných evropských zemích s ohledem na situaci v České republice*. Brno: MU. ISBN 80-210-3630-3.

MATĚJKOVÁ, Barbora a Jana PALONCYOVÁ, 2003. *Rodinná politika ve vybraných evropských zemích I*. Praha: VÚPSV. ISBN 978-80-210-3630-7.

MATOUŠEK, Oldřich, 2000. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Slon. ISBN 80-86429-19-9.

MINISTRY OF HEALTH AND SOCIAL AFFAIRS, 2015. *Government Sverige* [online]. MINISTRY OF HEALTH AND SOCIAL AFFAIRS [12.3.2015]. Dostupné z: <http://www.government.se/sb/d/2061>.

MOŽNÝ, Ivo, 2006. *Rodina a společnost*. Praha: Slon. ISBN 80-86429-58-x.

MPSV, 2004. *Národní zpráva o rodině* [online]. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY [12.1.2015]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/899/zprava_b.pdf.

MPSV, 2005. *Národní koncepce rodinné politiky* [online]. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY [12.1.2015]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/2125/koncepce_rodina.pdf.

MPSV, 2015a. *Nemocenské pojištění* [online]. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY [19.1.2015]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/7>.

MPSV, 2015b. *Státní sociální podpora* [online]. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY [12.1.2015]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/2>.

MPSV, 2015c. *Pomoc v hmotné nouzi* [online]. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY [18.1.2015]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/5>.

MPSV, 2015d. *Rodina a ochrana práv dětí - systém daňové podpory rodin* [online]. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY [19.2.2015]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/14470>.

MPSV, 2015e. *Rodina a ochrana práv dětí - nefinanční aktivity na podporu rodiny* [online]. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY [19.2.2015]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/14471>.

MUNKOVÁ, Gabriela, 2005. *Sociální politika v evropských zemích*. Praha: Karolinum. ISBN 8024607808.

MZV, 2015a. *Přirozený přírůstek Francie* [online]. MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY [12.1.2015]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/francie/.

MZV, 2015b. *Teritoriální údaje: Francie* [online]. MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ [20.1.2015]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/francie/.

PALONCYOVÁ, Jana a kol., 2013a. *Rodinné chování a rodinná politika jako kontext systému denní péče o děti ve Francii a České republice* [online]. VÚPSV [19.1.2015]. Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_360.pdf.

PALONCYOVÁ, Jana a kol., 2013b. *Systém denní péče o děti do 6 let ve Francie a v České republice* [online]. VÚPSV [19.3.2015]. Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_356.pdf.

PLAŇAVA, Ivo, 2002. *Děti mládež a rodiny v období transformace*. Praha: Barriste a Principál. ISBN 80-86598-36-5.

PRAŽSKÝ HRAD, 2015. *Česká republika index* [online]. Pražský hrad [19.1.2015]. Dostupné z: http://www.hrad.cz/cz/ceska_republika/index.shtml.

PRESTON, Samuel, 1987. *Are the Economic Consequence of Population Growth a Sound Basic for Population Policy?* New York: W.W. Norton. ISBN 67-95.

PUBLIC-SERVICE FRANCE, 2015a. *Allocations versées à partir du 1er enfant (Dávky připadající na rodiny od 1. dítěte: PAJE, ASF)* [online]. SERVICE PUBLIC.FR [10.3.2015]. Dostupné z: <http://vosdroits.service-public.fr/particuliers/F2550.xhtml>.

PUBLIC-SERVICE FRANCE, 2015b. *Allocations versées à partir du 2nd enfant (Příspěvky pro rodiny s dvěmi a více dětmi: rodinný příspěvek, rodičovský doplněk a stěhovací příspěvek)* [online]. SERVICE PUBLIC.FR [10.3.2015]. Dostupné z: <http://vosdroits.service-public.fr/particuliers/F13213.xhtml>.

PUBLIC-SERVICE FRANCE, 2015c. *Garde des enfants par un parent: CMG* [online]. SERVICE PUBLIC.FR [10.3.2015]. Dostupné z: <http://vosdroits.service-public.fr/particuliers/F345.xhtml>.

PUBLIC-SERVICE FRANCE, 2015d. *CLCA* [online]. SERVICE PUBLIC.FR [10.3.2015]. Dostupné z: <http://vosdroits.service-public.fr/particuliers/F313.xhtml>.

PUBLIC-SERVICE FRANCE, 2015e. *AJPP* [online]. SERVICE PUBLIC.FR [10.3.2015]. Dostupné z: <http://vosdroits.service-public.fr/particuliers/F15132.xhtml>

PUBLIC-SERVICE FRANCE, 2015f. *Scoralité* [online]. SERVICE PUBLIC.FR [10.3.2015]. Dostupné z: <http://vosdroits.service-public.fr/particuliers/N20265.xhtml>.

REVENUE IRELAND, 2015. *Irish tax and Customs* [online] REVENUE IRELAND [2.3.2015]. Dostupné z: <http://www.revenue.ie/en/tax/it/tax-chart.html>.

ROBILA, Michaela (ed.), 2014. *Handbook of Family Policy Across the Globe*. New York: Springer Verlag. ISBN 978-1-4614-6771-7.

ROUBÍČEK, Vladimír, 1997. *Úvod do demografie*. Praha: Kodex. ISBN 80-85963-43-4.

RYCHTAŘÍKOVÁ, Jitka a kol, 2001. *Diferenciace reprodukčního a rodinného chování v evropských populacích*. Praha: Sociological Papers. ISBN 80-7330-004-4.

RYCHTAŘÍKOVÁ, Jitka, 1998. *Současné trendy a vzorce populačního chování východní a západní Evropy*. Praha: Demografie. ISBN 0011-8265.

RYCHTAŘÍKOVÁ, Jitka, 1999. „*Is Eastern Europe experiencing a second demographic transition?*“ Carolinæ: Acta Universitatis. ISBN 19-44.

STATISTIC SWEDEN, 2014. *Průměrná mzda ve Švédsku v roce 2013* [online] Statistic Sweden [2.4.2015]. Dostupné z: http://www.scb.se/en_/Finding-statistics/Statistics-by-subject-area/Labour-market/Wages-salaries-and-labour-costs/Salary-structures-whole-economy/Aktuell-Pong/14374/149087/.

SWEDISH SOCIAL INSURANCE AGENCY, 2015a. *Vyrovňovací příspěvek v mateřství* [online] FORSAKRINGSKASSAN [28.2.2015]. Dostupné z: https://www.forsakringskassan.se/wps/portal/privatpers/foralder/vanta_barn/graviditet_spenning/om_graviditetspenning.

SWEDISH SOCIAL INSURANCE AGENCY, 2015b. *Institut otcovské dovolené* [online] FORSAKRINGSKASSAN [28.2.2015]. Dostupné z: https://www.forsakringskassan.se/wps/portal/privatpers/foralder/vanta_barn/10-dagar.

SWEDISH SOCIAL INSURANCE AGENCY, 2015c. *Rodičovský příspěvek* [online] FORSAKRINGSKASSAN [28.2.2015]. Dostupné z: https://www.forsakringskassan.se/wps/portal/privatpers/foralder/barnet_fott/foraldrapenning/om_foraldrapenning?Om%20f%C3%B6r%C3%A4ldrapenning.

SWEDISH SOCIAL INSURANCE AGENCY, 2015d. *Přídavky na dítě* [online] FORSAKRINGSKASSAN [28.2.2015]. Dostupné z: https://www.forsakringskassan.se/wps/portal/privatpers/foralder/barnet_fott/barnbidrag.

SWEDISH SOCIAL INSURANCE AGENCY, 2015e. *Dávky pro invalidní děti* [online] FORSAKRINGSKASSAN [28.2.2015]. Dostupné z: https://www.forsakringskassan.se/wps/portal/privatpers/foralder/funktionsnedsattning/vardbidrag/om_vardbidrag

SWEDISH SOCIAL INSURANCE AGENCY, 2015f. *Přechodný příspěvek v rodičovství* [online] FORSAKRINGSKASSAN [28.2.2015]. Dostupné z: https://www.forsakringskassan.se/wps/portal/privatpers/foralder/barnet_sjukt/om_vab.

ŠŤASTNÁ, Anna, 2009. *Neúplné rodiny v České republice a ve vybraných evropských zemích*. Praha: VÚPSV. ISBN 978-80-7416-038-7.

UNION DES FAMILLES, 2012. *Histoire politique familiale France* [online]. Union des familles [10.2.2015]. Dostupné z: www.uniondesfamilles.org/histoire-politique-familiale-france.htm.

UNITED NATIONS, 2015a. *Social and Demographic Surveys* [online]. UN [2.2.2015]. Dostupné z: <http://unstats.un.org/unsd/demographic/sources/surveys/default.htm>.

UNITED NATIONS, 2015b. *Population division, estimates and projection section: data fertility* [online]. UN [2.2.2015]. Dostupné z: <http://esa.un.org/unpd/wpp/Excel-Data/fertility.htm>.

UNITED NATIONS, 2015c. *Population division, estimates and projection section: data population* [online]. UN [2.2.2015]. Dostupné z: <http://esa.un.org/unpd/wpp/Excel-Data/population.htm>.

UNITED NATIONS, 2015d. *Population division, estimates and projection section: data mortality* [online]. UN [2.2.2015]. Dostupné z: <http://esa.un.org/unpd/wpp/Excel-Data/mortality.htm>.

UNITED NATIONS, 2015e. *Population division, estimates and projection section: Population by Age Groups* [online]. UN [2.2.2015]. Dostupné z: <http://esa.un.org/unpd/wpp/Excel-Data/population.htm>.

VANČUROVÁ, Alena, 2005. *Současná a připravovaná opatření rodinné politiky v zemích střední Evropy* [online]. VŠE [30.1.2015]. Dostupné z: http://mpsv.cz/files/clanky/4354/studie_vancurova.pdf.

VÝROST, Josef, 1998. *Aplikovaná sociální psychologie*. Praha: Portál. 327s. ISBN 80-85866-20.

WELFARE IRELAND, 2014. *Mimoškolní schéma péče o děti* [online] WELFARE.IE [2.3.2015]. Dostupné z: <http://www.welfare.ie/en/Pages/After-school-Child-Care-Scheme.aspx>.

Seznam zkratk

CNAF – Národní pokladna rodinných dávek

ČR – Česká republika

EU – Evropská unie

FO – fyzická osoba

KČ – Česká koruna

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

MŠ – mateřská škola

OECD – Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj

OSN – Organizace spojených národů

PO – právnická osoba

PRSI – Pay Related Social Insurance

SEK – Švédská koruna

€ - Euro

Seznam obrázků, tabulek a grafů

Obrázek 2. 1: Finanční nástroje rodinné politiky	15
Tabulka 3. 1: Výše přídatku na dítě dle věku dítěte	37
Tabulka 3. 2: Hranice příjmů pro žadatele v roce 2015 (dětí narozené od 1. dubna 2014)	43
Tabulka 3. 3: Příklad výše podpory v rámci volného výběru způsobu placeného hlídání dětí - pronajmutí asistentky v roce 2015	44
Tabulka 3. 4: Výše měsíčních částek vyplacených v rámci CLCA v roce 2015	45
Tabulka 3. 5: Výše rodinných přídatků v roce 2015	45
Tabulka 3. 6: Hranice příjmů v rámci rodinného doplňku v roce 2015	45
Tabulka 3. 7: Výše AJPP 2015	46
Tabulka 3. 8: Výše měsíčních přídatků na dítě - výchova v rámci páru v roce 2015	52
Tabulka 3. 9: Výše měsíčních přídatků na dítě - výchova v rámci jednotlivce (neúplná rodina) v roce 2015	52
Tabulka 3. 10: Výše měsíčních přídatků na děti v roce 2015	57
Tabulka 3. 11: Hranice příjmů pro žadatele v roce 2015	57
Tabulka 3. 12: Příjmové limity pro páry v roce 2015	58
Tabulka 3. 13: Příjmové limity pro osamělé rodiče v roce 2015	58
Tabulka 4. 1: Výše dávek pro rodinu v ČR s průměrným platem a jedním dítětem během 3 let jeho věku	65
Tabulka 4. 2: Výše dávek pro rodinu ve Francii s průměrným platem a jedním dítětem během 3 let jeho věku	67
Tabulka 4. 3: Výše dávek pro rodinu ve Švédsku s průměrným platem a jedním dítětem během 3 let jeho věku	69
Tabulka 4. 4: Výše dávek pro rodinu v Irsku s průměrným platem a jedním dítětem během 3 let jeho věku	71
Tabulka 4. 5: Zhodnocení přímých dávek pro rodiny s jedním dítětem a průměrnou mzdou ve vybraných státech	73
Graf 2. 1: Přirozený přírůstek obyvatelstva v Evropě mezi lety 1950-2010 (v tisících)	24
Graf 2. 2: Střední věk obyvatelstva v Evropě mezi lety 1950-2010	24
Graf 2. 3: Úhrnná plodnost v Evropě mezi lety 1950-2010	25

Graf 2. 4: Vývoj kojenecké úmrtnosti v Evropě mezi lety 1950-2010	25
Graf 2. 5: Naděje na dožití obyvatel Evropy při narození (obě pohlaví) mezi lety 1950-2010	26
Graf 3. 1: Přirozený přírůstek obyvatelstva vybraných zemí mezi lety 1950-2010 (v tisících)	27
Graf 3. 2: Střední věk obyvatelstva vybraných zemí mezi lety 1950-2010	28
Graf 3. 3: Úhrnná plodnost vybraných zemí mezi lety 1950-2010	29
Graf 3. 4: Hrubá míra úmrtnosti vybraných zemí mezi lety 1950-2010	29
Graf 3. 5: Naděje na dožití při narození ve vybraných zemích mezi lety 1950-2010.....	30
Graf 3. 6: Hrubá míra sňatečnosti ve vybraných zemích mezi lety 2001-2012	30
Graf 3. 7: Hrubá míra rozvodovosti ve vybraných zemích mezi lety 2001-2012	31

Prohlášení o využití výsledků diplomové práce

- Prohlašuji, že
 - jsem byla seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
 - beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, diplomovou práci užít (§ 35 odst. 3);
 - souhlasím s tím, že diplomová práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího diplomové práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o diplomové práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
 - bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
 - bylo sjednáno, že užít své dílo, diplomovou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 18. 4. 2015

Kateřina Podolánová

Seznam příloh

Příloha 1: Ukazatele demografického vývoje v Evropě

Příloha 2: Vývoj finančních nástrojů rodinné politiky v České republice

Příloha 3: Schéma francouzského systému sociálního zabezpečení